EESTI LUULE VALIMIK KESKKOOLILE

RAHUTU MÕTE

KOOLI KIRJAVARA

KIRJASTUS
«EESTI RAAMAT»

TALLINN 1970

A-30764

RAHUTU MÕTE

EESTI LUULE VALIMIK
KESKKOOLILE

KOOSTANUD N. REMMEL

E
R-06

Kunstiliselt kujundanud
ASTA VENDER

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

77621

IGAV ON OLLA
ILUTA

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

HELISE, HELISE, METSA!

Rahvalaul

Helise, helise, metsa,
kõlise, kõlise, kõrbe,
hüüa vastu, hiiekene,
laula vastu, laanekene,
minu hea hääle vastu,
lahedama laulu vastu!

Kuhu hääli kuulunekse,
sinna metsa murdunekse,
ise puud pinuje lähvad,
halud ristati ajavad,
sillad õue sünnitavad,
kuhjad õue kukutavad
ilma noorita mehita,
teravata kirve'eta.

ILUGEME, KUI ME VÕIME

Rahvalaul

Ilugeme, kui me võime,
kärageme, kui me käime,
noored noorella ealla,
parajailla põlvedella.

Ma ise ilu tegija,
alles rõõmu algajagi,
ilu kannan kaasassani,
rõõmu räti nurgassani,
naljalood narma'assa.

Koju jäävad meeled kurvad,
ahju ette naised vaigad,
tuimad tüttered tubaje.
Ilu tõin enese kaasa,
nalja noore neiu kaasa.

LAULIKUTE SOOST

Rahvalaul

Ei tohi me olla tuimad,
viitsi ei viha pidada —
me pole tuimasta soosta,
uniste ei hulgastagi.
Pillilla on meida peetud,
kandelella kasvatatud,
pillil viidi meid magama,
kandelella kamberisse,
pill meil laulis päitsissagi,
kaksi kannelta jalutsis.

Ei tohi me olla tuimad,
viitsi ei viha pidada —
me pole tuimasta soosta,
uniste ei hulgastagi.
Laulik on minu isagi,
laulik on minu emagi,
sõnasepad mu sõsarad,
veeretajad hellad velled,
laulik peab minustki saama.

Redig. *E. Kubjas.*

ILU LAUL

Rahvalaul

Ilu sõitis jõge pidi,
Laulu laia välja pidi,
hobu hoietud eessa,
regi tammine tagana,
naine roogune reessa,
sõnad sõelaga sülessa,
laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
kes küll vastu puutunekse,
puutunekse, juhtunekse?
Vastu puutus poiste hulka,
kamand kaabukandajaida.
Nemad haarsid küsitella,
küsitella, nõuatella:
«Kuhu lähed, Ilukene,
kuhu lased, Laulukene?
Kas sa, Ilu, meile tuled,
kas sa, Tantsu, meida tahad?»

Ilu keelilla kõneles,
Ilu taidis, vastu lausus:
«Ega ma, Ilu, teile lähe,
ega ma, Tantsu, teile taha,
ei ma taha poiste hulka,
kaldu ei poiste kamandusse;
ihata ei poiste ilu,
taheta ei poiste tantsu.
Poistel onvad puised sõnad,
lõhmusesed laulukesed.
Lähete nurme kündemaie,
kaldute atra kandemaie,
sealla ilu unustate,
laulu meelest minetate.»

Ilu sõitis jõge pidi,
Laulu laia välja pidi,
hobu hoietud eessa,
regi tammine tagana,
naine roogune reessa,
sõnad sõelaga sülessa,
laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
kes küll vastu puutunekse,
puutunekse, juhtunekse?
Vastu puutus naiste hulka,
puutus lidu linikpäida.
Nemad haarsid küsitella,
küsitella, nõuatella:
«Kuhu lähed, Ilukene,
kuhu lased, Laulukene?
Kas sa, Ilu, meile tuled,
kas sa, Tantsu, meida tahad?»

Ilu keelilla kõneles,
Ilu taidis, vastu lausus:
«Ega ma, Ilu, teile lähe,
ega ma, Tantsu, teile taha.
Ei ma taha naiste hulka,
kaldu ei naiste kamandusse,
taha ei ligi linikpäida;
ihata ei naiste ilu,
taheta ei naiste tantsu,
kaeta ei naiste kargust.
Naiste läks nalja Narvamaale,
naiste läks lusti Luigamaale,
õunapuusse ilusasse,
verevasse vislapuusse.
Teie ilu unustate,
laulu meelest minetate:
on teil lapsed pisukesed,
onvad kasinad kanased,
lähete ulli uinutama,
meelimarja minetama,
saa ei te laulu laulamaie,

saa ei te ilu iskimaie,
sestap te ilu unustate,
laulu meelest minetate.»

Ilu sõitis jõge pidi,
Laulu laia välja pidi,
hobu hoietud eessa,
regi tammine tagana,
naine roogune reessa,
sõnad sõelaga sülessa,
laulud lõngaga kaelassa.

Näginekse, kuulunekse,
kes küll vastu puutunekse,
puutunekse, juhtunekse?
Vastu puutus neiuhulka,
kamand kardavanikuida.
Nemad haarsid küsitella,
küsitella, nõuatella:
«Kuhu lähed, Ilukene,
kuhu lased, Laulukene?
Kas sa, Ilu, meile tuled,
kas sa, Tantsu, meida tahad?»

Ilu keelilla kõneles,
Ilu taidis, vastu lausus:
«Küllap ma, Ilu, teile lähen,
küllap ma, Tantsu, teida tahan;
lähen lustil neiu hulka,
kaldun neiu kamandusse;
tahetie neiu tantsu,
kaetie kao kargust,
ihati ilupidamist.
Ega te ilu unustele,
laulu meelest minetele;
neiul ilu eessa jooksis,
nalja tagana naeratas,
ise keeras keske'essa,
ise valas ta vahella.
Sestap te ilu ei unusta,
laulu meelest ei mineta.
Kui on kuu kirja seessa,

päeva pesa ääre pealla,
nii on neiud ilu seessa,
lapsed laulude vahella.»

Tuli ilu neiu hulka,
kaldus neiu kamandusse,
tuli tema ihatessa,
kaldus tema kareldessa.

Setu rahvalauludest kokku põiminud
Jakob Hurt.

IGAV ON OLLA ILUTA

Rahvalaul

Igav on olla iluta,
hale olla laulemata,
kole käo kukkumata,
raske rõõmuta elada.

Ma ise ilu tegija,
rõõmu kalli kandija —
ilu kannan kaasassana,
puna põllepaeladessa,
rõõmu rõhtude vahella.

Enne ma une unustan,
maha jätan magamise,
kui ep ma ilu ei unusta,
rõõmu ei kallista kaota.

KUI MINA HAKKAN LAULEMAIE

Rahvalaul

Kui mina hakkan laulemaie,
laulemaie, luulemaie,
kägu kulda kukkumaie —
ei siis saa küla magada,
külaaiad uinuella.

Küla tõusis kuulamaie:
rikas rehekatuselle,
vaene tõusis vankerille,
santi saunaharja peale
kuulama minu sõnuda,
lapse hullu laulusida:
«Kust see laps need laulud võtnud,
hulluke sõnad osanud?
See pole tütar teinud tööda,
kana ei kangasta kudunud,
see käind Harjus õppimassa,
Virus viisi võttemassa!»

Mina kuulsin, vastu kostsin:
«Ära mina ütlen needki paigad,
kus ma need lood lugesin,
kus ma need laulud ladusin,
sõnad sekka seadelesin:
luhas loogu võttessagi,
arus heina niitessagi,
küla alla kündessagi,
kodu kangasta kududes.
Sõrmed niisida nidusid,
jalg mul tallas tallaspuuda,
suu aga säädeles sõnuda,
meel mul mõtles viisikesi.»

KANNEL

Rahvalaul

Kannel armas, kannel kallis,
kannel kullakeeleline
avab hääle ärkamaie,
lugusida lendamaie,
laulusida lõõrimaie.

Tule, tule, tuulekene,
vii minu kandle häälekene
rõõmsa rahva ridadesse,
lustiliste laua taha,
kussa pulma peetanekse,
kussa lustil luisatakse,
et saaks häälta ärgitama,
et saaks südant sütitama.

Tule, tule, tuulekene,
vii minu kandle häälekene
leinaliste keske'elle,
et saaks valu vaigistama,
kurvastusta kustutama,
leinamista lepitama,
nutuohku uinutama!

LAULJA

Nii kui vahuse jõe
mürisevad lained,
mis kalju pealta
langevad oru sisse;
nii kui taeva pikne
musta pilvede alla
hirmsasti kärgatab:
nõnda on jooksmas laulu
ilus tuline oja.

Nii kui valguse allikas
seisab austud laulja
oma vendade keske'ella.
Kärgatab pikne —
ja metsad on vait:
laulja on tõstamas
oma häält, valamas
suusta laulukastet.
Ja tema ümber,
vait kui merekaljud,
rahvad on kuulamas.

1819

KARJASTE LAUL

Ott ning Peedu.

Ott.

Vaata kalli järve peale,
kuis see vesi on sinine!
Sinine kui taevalagi,
kullane kui päike ilus.
Istugem siin järve ääres
halja rohupadja peale:
võtkem laulda vastastikku.

Peedu.

Aga kes on laulu mõistja?

Ott.

Seal ju tuleb vana Aadu;
kui ta laulis noorel eal,
ega kui ta pilli ajas,
kuulsid teda metsalinnud. —
Kuule, Aadu, meie laulu,
ütle, kes on parem laulja.

Aadu.

Küll ma tahan kuulda teida,
armsad noored poisikesed.

Ott.

Ilusasti paistab
kuu meil ööse ajal,
kui ta taevastagi,
pilve põuestagi
oma palet mõseb
tasa oja kastes.

Peedu.

Toredasti läigib
päevavalgus meile,
kui ta koidutulest
musta mere peale
ajamas on kulda.

Ott.

Kallis on see kaske:
hõbe on ta ümber,
tema juure alta
laksub tasa oja,
ta on pajulinnu
varjuline maja.

Peedu.

Haljas tamm seal tõuseb:
pilvedes on tema
ladvas, jõe vahus
seismas on ta jalad.
Tema otsa pealta
laulab ilus ööbik.

Ott.

Pesastagi lendab
armas pääsu üles,
üle tamme otsa.
Inimeste sõber
olles laulab tema
taeva selges tuules.

Peedu.

Kalju pealta tõuseb
kotkas päeva poole,
pikse maja poole,
ujub päeva kullas.
Inimeste silmad
ei või teda näha.

Ott.

Aiake on ilus,
kus nii palju lilli

kui siin haljas metsas
puude kändusida,
kui seal põllullagi
vilja kõrresida.

Peedu.

Ilusam on orgu,
kus nii palju puida,
kui on sõjapõllul
mehi, kui on taeval
selgeid tähtesida.

Aadu.

Kuulge, poisid, mis ma ütlen:
iga teista ilust' laulab!
Aga sinu laul, oo Otto,
on kui tasa' ojakene,
mis on jooksmas allikasta.
Sinu jälle, Peedu armas,
on kui suure jõe vesi
kalju pealta langemassa;
sulle tahan pilli anda,
sulle annan kauni sarve.

1818

* * *

Mu emaemad õmblesid
luiged järvele.
Luiged on ilusad linnud.
Õmblesid luiged nad
õmmeldud järvele.
Luiged on ilusad linnud.

Mu emaemad õmblesid
lossid kaldale.
Lossid on ilusad majad.
Õmblesid lossid nad
õmmeldud kaldale.
Lossid on ilusad majad.

Pärisluiki
ei tulnud järvele.
Hurtsikud pole ju lossid.
Sestap nad õmblesid
luiged järvele,
järve kaldale lossid.

1959

LAULIKUTELE

Mis mu põues pakitseb,
mis mu meele nukraks teeb,
mis mind ära ehmatab,
kogunisti kohutab:

et nõnda palju ilu
on suure ilma sees,
et nõnda palju valu
on elus elades,

et nõnda palju ilu
on merelainetes,
et nõnda palju ilu
on taevatähtedes,

et nõnda palju õrnust
on armusilmades,
et nõnda palju soojust
on noores südames,

et nõnda palju elu
on rinnas sügavas,
et nõnda palju valu
on põues palavas:

on ilu, elu, valu
nii palju ilma sees —
ja sellest kõik nii vähe
on teie lauludes?!

1896

LAULULIND

Laula, laula
oma lühikest laulu,
heida, heida
heledat häält.

Vibuta, kumerda
õnnistet rinda,
värista, kõrista
kurgupära

sulisest torbikust
hõbeherneid,
pillutle nokast
leeloläätsi.

Kui õhulaineil
keel su lööb lutsu,
värahtab sinine
sireli-udu.

Hüplevad noodid
üksteise eest,
kukuvad marjuna
pihlaka ladvast.

Üks-kaks-kolm-neli . . .
Istun siin all,
püüan kõik põue
su südamelöögid:

rikka laualt
langenud raasud —
külva, külva!
Näib, mis neist saab.

Laula, laula
oma rutulist laulu,
heida, heida
heledat häält.

Aega on vähe,
laulda on palju.

[1930]

LÕOKE

Särav kild mul kukkus rindu,
kuulsin laulmas väikest lindu.
Liiri-lõõri-lõõ, liiri-lõõ,
särav kild mul kukkus rindu.

Laulis taeva laial kangal,
helevalgel pilvepangal.
Liiri-lõõri-lõõ, liiri-lõõ,
laulis taeva laial kangal.

Ennast õnnelikuks hõiskas,
kevadpäeva kauniks hõiskas.
Liiri-lõõri-lõõ, liiri-lõõ,
kevadpäeva kauniks hõiskas.

Hõiskas armastust ja üllust,
kodunurmedele küllust.
Liiri-lõõri-lõõ, liiri-lõõ,
kodunurmedele küllust.

Tänan, väike laululooja,
süda sai su laulust sooja.
Liiri-lõõri-lõõ, liiri-lõõ,
tänan, väike laululooja.

Ja ka mina tahan püüda,
et võiks sinu moodi hüüda.
Liiri-lõõri-lõõ, liiri-lõõ,
tahaks sinu moodi hüüda.

1965

VÕTKE!

Kollaseid lehti on puudes,
punaseid ka.
Liblendab okstel ja tuules,
täis on neid maa.
Õhtu septembris on vilu,
väriseb haab.
Nukrat ja heledat ilu
pakkuda saab.
Talv juba kusagil astub,
leegitseb haab.
Võtke see ilu talt vastu!
Praegu veel saab.

1962

MEELESPEAD

Millest leetpõõsal laulda võis
see väike igatsev lind?
Vist ta laulust sündis see õis.
Ära-unusta-mind . . .

Ära-unusta-mind!
Rohukõrred longu end lasid,
kastepiisad, mis maailmu täis,
oksalt end langetasid.
Korraga mullapind
üleni sinine-sinine näis.
Ära-unusta-mind!
Ära-unusta-mind!

Laulis leetpõõsal väike lind.

[1968]

KIHNUS I

Öelge, lained,
kas teie lõite need viisid,
mida laulikud veeretavad?

Teie ehk, kajakad,
kandsite kokku sõnad,
või tulid need värsid
tuulte teid pidi?

Või sinust, saare kivine pind,
tärkavad laulutaimed?

Heinakaartelt neid korjasin.
Niitja pillas nad sinna,
kui mehesammul ja seeliku välkudes
edasi astus.

Leidsin neid värskete laastude hulgast,
kui vihma tuhat sõrme
mängis kuurikatusel «Vihmapiiskade prelüüdi»
ja vana meremees
lõikas pulkasid
uue reha tarvis.

Nad vaatasid mulle otsa
kireva koega mustri vahelt
sukasäärtel.
Aga õhtul nad tulid
ja ütlesid koos oma nimed,
kui piim auras lüpsikus,
vikat väsimust puhkas
ja pere sai söönud.

Ning kastesele murule
jäi suur lauluratta jälg.

[1965]

PÕLLULILLED

Väljal viljakõrte kõrval
lihtne lill ehk ülelıigne,
mis ta tikub suurte seltsi,
arvab ennast asjalıseks,
ega tema vilja vääri.
Miks aga kõrred teevad ruumi,
valivad oma paarimeheks
rukkilille, karikakra,
madalukese orviku?
Ju on lilled kõlvulised
nagu kirjalõngad kangas,
nagu ehted rinna peal.

[1963]

LILLED

Väiksena tihti rohtu
jätsin siis kannid kõik,
kui ma lähedal nägin
äsja puhkenud õit.

Oli ühtviisi kallis
õrnuke tõrvalill,
soise karjamaa mättal
valge jänesevill.

Ojast kollaseid kuppe
õngitses lapsenäpp.
Sattus väiksesse pihku
roosatav kassikäpp.

Heinast kutsuvalt viipas
kelluka lilla nupp.
Lausa kilked lõi valla
varane kullerkupp.

Harva nüüdki mu vaasi
elustab uhke roos,
aga need lapse-ea sõbrad
tihti mu laual on koos.

1959

MULLUSED MURED

MA ISTUN MUREMÄELLA

Rahvalaul

Muud istvad ilumäella,
ilupilli neil peossa,
ilupilli neil eessa,
ilulaasid laua pealla,
ilukarikad käessa,
ilukannid kaendelassa,
iluõied hõlma alla;
ma istun muremäella,
murepilli mul peossa,
murelauda mul eessa,
murelaasid laua pealla,
murekarikas käessa,
murekannid kaendelassa,
mureõied hõlma alla.
Mullu jõin murekarika,
tänavu joon teise täie,
kolmat täita täidetakse,
neljat laasi lastanekse,
viiet vaati veetanekse,
kuuet toopi toodanekse.

TUULE TUBA

Rahvalaul

Kus on kurbade koduke,
kus on halbade aseke,
vaestelaste varjupaika?
Seal on kurbade koduke,
seal on halbade aseke,
vaestelaste varjupaika,
kus on tuul ju toa teinud,
vesi palgid veeretanud,
sadu seinad sammeldanud,
udu uksed ette pannud,
päev on peale katuseksi,
kuu ette akenaksi.
Seal on kurbade koduke,
seal on halbade aseke,
vaestelaste vihmavarju.

MÕISAST PÄÄSEMINE

Rahvalaul

Kui ma pääsen mõisa'asta,
siis ma pääsen põrgu'usta,
pääsen kui soe suusta,
lõvi lõugade vahelta,
havi hammaste taganta.
Ei vaadand mina tagasi;
verstal vaatasin tagasi:
nägin mõisa'a põlevat,
kupja toa kõrbevada.
Kuri mingu kustutama,
paha vetta viskamaie!
Kesse siis hõikus järele?
Kubijas hõikus järele,
kilter kilgates järele,
junkur jooksis juhva-jahva,
noatupp lõi tuusenteiben,
karman kargas kaksipidi.

OLEKS MINU OLEMINE

Rahvalaul

Oleks minu olemine,
teiseks minu tegemine,
ma paneks härrad härgadeksi,
kupjad adrakurgedeksi,
rehepapid rauapuiksi,
saksad otsa sahkadeksi,
kiltrid adrakiiludeksi,
junkrud peale juttadeksi:
küll ma siis künnaks küla väljad,
äestaks härra väljad,
risti-rästi Riia väljad,
põigiti Põltsamaa orased.

ORJAKIVI

Helme mõisast eemal
maantee ääre sees
seisab kivi kindel
kraavi kalda ees.

Kui vast möödakäija
teda vaatma läeb,
iste-aset kohe
kivi küljes näeb.

Orjakivi nimeks
on sel kivil veel;
tema üle nõnda
räägib rahva keel:

Helme mõisas ori
suisa sõgenes,
piinajate paeltest
ära põgenes.

Halastust tal polnud
kurja kupja käes;
väljal vaikust otsis
viimses rammuväes.

Hirmsad haavad ihus,
verevermed peal,
ihaldavalt ihkas
surmakohta seal.

Jooksul aga lõppes
jõud ta jalge seest;
kõva külma kivi
leidis tema eest.

Selle kivi peale
istus maha mees,
et võiks surma oota
vagususe sees.

«Oh sa kuri kubjas!»
ärkas rinnast hüüd.
«Süda sul kui kivi,
kuhu istun nüüd!»

Aga vaata, ime
sündis otse seal:
tundis mees, kui istuks
pehme padja peal.

Unerammestuses
mõtles kurtja meel:
«Halastus ei ole
ilmast kadund veel!

Kui ka kõvaks kiviks
sundja süda jääb,
kivi ise kohe
lausa pehmeks läeb!»

Selle peale vajus
rinnale ta pea . . .
Oh, kuis oli uni
nõnda magus, hea!

Ja kui sinna saivad
orja otsijad —
külma surnukeha
kivilt tõstsivad.

Aga imestusel
polnud piiri seal:
iste-ase oli
kõva kivi peal.

3. juuli 1886

ODAVAD ORJAD

Eesti rahva muinasjutt

Ihnus, ahnus mõlemad
õelad hinge rikkujad.
J. Bergmann

«Suur talu mul küll on, kuid mis tast tulu,
kui suurem jagu saaki kaob käest!
Nii hirmus kõrgeks kerkib ikka kulu,
et kuidagi ei üles jõua mäest:
näed enda tarvitust, näed laste salka —
siis kogu varandust ja orjapalka! . . .

Jah, orjadega on küll hirmus lugu:
ei lepigi nad palja söögiga,
vaid palka ihaldab ka nende sugu —
ei mõistust võta muidu löögiga.
Kolm korda päevas täida nende kõhud —
mis ime siis, kui saagi surnuks rõhud!

Kust oleks saada sihukesi orjaks,
kes teevad tööd ka ilma palgata,
kes söövad kassi eest — eks saaki korjaks . . .
Ja sihukesi orje arvata —
kolm tüdrukut, kolm poissi tuleks vaja
mul kolmeks aastaks, siis saaks korda maja.»

Nii rääkis suveõhtul Saare Tõnu,
kui põllult oli koju tulemas . . .
Mis sundis aga tema suust neid sõnu;
kas oli vaesus teda vaevamas?
Suur oli koht tal — ise tundis seda;
ei puudus iial pigistanud teda.

Võis omaga ta ausalt läbi saada —
kuid ahnus oli teinud ihneks ta;
tal oli himu rikkust kokku a'ada
ja viisiks — üksi valjult rääkida.
Ei arvand ta, et keegi kuulab juttu —
seal sai tal õlast kinni võetud ruttu.

Ta vaatas kõrva: võõra mehe nägi,
kes tume nagu sügisene ilm,
kel selja küürutanud aja vägi,
ehk kavalusest alles kiirgab silm.
Tast mõni teine oleks kartnud paha,
kuid Tõnu sulas tema ees kui vaha.

Jäi ootma Tõnu ... Võõras algas juttu:
«Ma kuulsin sinu kõnet, külamees.
Seepärast avalda sa mulle ruttu,
kas siis jääb rahule sul süda sees,
kas siis võid kanda rinnas rõõmupärgi,
kui orjad saadan sulle soovi järgi?

Kolm tüdrukut, kolm poissi tahtsid saada
sa kolmeks aastaks — seda kuulsin ma;
neid võid sa varsti põllu peale saata,
kui saame aga kokku kaubaga;
nad söövad kassi eest, ei palka nõua;
mis jõudvad teha nad, ei teised jõua.

Ja kaup, mis ära teeme omavahel,
on see, et lahti jälle lased nad,
kui otsa lõpeb kolme aasta ahel, —
nii kauaks neid ju tööle tarvitad ...
Kui aga kauemaks sa veel neid võtad,
siis ise minu voli alla tõttad.»

Nii rääkis võõras ... Tõnu kuulas teda
ja kostis siis: «Kaup minu poolt on koos.»
Kuid ütlemas ta alles oli seda,
kui võõras kadus ära tuulehoos.
«Vist nägin und!» — nii Tõnu kurvalt sõnus.
«Oh äpardust! Kaup oleks olnud mõnus!»

Kuid kui ta jõuab koduõue,
kolm tüdrukut, kolm poissi seisab ees.
Rõõm pani pakitsema tema põue.
Nüüd mõistis mees, et asjal tõsi sees.
Ta võttis orjad vastu, süüa andis
ja teisel päeval kohe tööle pandis.

*

Aeg kadus käest... Ju viimse õhtu vari
on kolmandamast aastast ukse ees.
Küll suur on Tõnul koju tulnud kari,
täis salved vilja Tõnu aida sees,
hulk raha Tõnul kirstus taba taga —
kuid tusane on Tõnu täna aga.

Ta istub õhtulauas mõttes raskes,
ei lähe toit, rind tungib õhkele;
ja ennast käsipõsekile lastes
mees ootab orje põllult õhtule.
Neil orjaaeg on otsas täna õhtul —
see ongi hoop, mis Tõnule toob ohtu.

Läeb mõte Tõnul läbi viljavälja,
läeb läbi metsa, läbi karjamaa,
läeb läbi ojaäärse luha halja,
läeb ringi ümber tema talu ra'a,
läeb läbi toa, rehe, aida, lauda —
kuid ohule ei kuskilt leia hauda.

«Mis tulu oli temal,» arvab Tõnu,
«mind keelda orje üle pidamast?
Saab mõni teine tundma nendest mõnu,
kui lahti on nad minu sidemest...
Ei — saab mis saab — kui orjad tahtvad jääda,
mis kardan temast, tahaksin ma teada!»

Ta ootab orje... Orjad koju tõtvad
ja õhtusöögilauda istuvad.
Kolm suutäit leent seal igaüks nad võtvad,
siis söönud on ja lauast astuvad;
nad tahtvad lakka puhkusele minna,
kuid Tõnu käsib nendel jääda sinna.

«Et kuulge veel mu sõbralikke sõnu:
teil orja-aeg on täna otsa saand,»
nii ütleb südamlikult Saare Tõnu.
«Eks ole hästi meie läbi a'and?
Ei tulnud ette iial mingit paha...
Mispärast tahate mind jätta maha?

Ei, jääge siia — mina soovin seda —
ehk olgu siis, et üheks aastaks veel;
teil pole ära minna mingit häda,
ei õnne leia keegi hulguteel.
Ei veerev kivi iial sammalt kanna —
ma seda tahtsin teile ette panna.»

Ei ütle orjad head, ei ütle paha,
kas rahul on või pole temaga.
Neil aeg on käes, nad tõtvad ukse taha,
et päeva vaevast minna puhkama.
Näeb Tõnu nüüd, et lähevad nad lakka.
«Noh, eks nad homme jälle tööle hakka!»

Ja teisel päeval enne koitu juba
on Tõnu üleval, kuis tema viis.
Ta kõnnib kärsitumalt mööda tuba
ja ootab orje, sõnab järsku siis:
«Ma järel' läen: neid tarvis tööle a'ada —
võib ori üksi käsust aru saada.»

Päev algel juba... Üles tõusis päike —
ei Tõnu lakast tulnud maha veel.
Lõi kärsitumaks toas suur ja väike
ja halba aimas hirmul iga meel.
Siis lakka tõtati, kus laisklev pere...
Mis nähti seal, see külmaks tegi vere.

Muud orjadest ei olnud enam märki
kui aga nende magamise-koht
ja selle peal kuus katkend vana särki
ning igaühe sees üks kasetoht...
Ja laka nurgas, nendest eemal vähe,
maas oli heintel Tõnu surnukeha.

August 1889

OMAKASU

Läbi tammise tänava,
üle vaskise värava.
«Kalevipoeg»

I

Mina istun toas muredes,
omakasu läeb mööda teed.
Omakasu haugub õue all,
omakasu vahib väraval,
omakasu läeb kohtumajasse,
omakasu läeb kihkel kiriku,
omakasu läeb koolimajasse,
omakasu istub lastega lauale,
omakasu käib läbi külateed,
omakasu läeb vallast vallasse,
omakasu läeb linnast linnasse,
omakasu läeb ilmast ilmasse.

Särgike, särgike ihu ligidal —
omakasu on juba sellegi sees.
Kui sa korragi aga vääratad,
vaata, kuidas sõbra saad:
tema vahib su silmi, su lusika,
tema istub su südame äärella:
vereke, vereke, ära tuksu sa,
tema, omakasu, võib ära ehmata! — —

Kargab siis kopsti kohtumajasse,
kihkel-kahkel kapsab kiriku,
kargab kopsti kohtumajasse,
kohtumajasse, kohtulauale,
vaatab, mis ta sult jälle kasu saab,
omakasu ju — ikka l ä b i a'ab.

1897—1899

MUST LAGI ON MEIE TOAL

Must lagi on meie toal,
on must ja suitsuga,
seal ämblikuvõrku, seal nõge,
on ritsikaid, prussakaid ka.

Mis tema kõik kuulnud, näinud,
ei suuda ütelda, —
kuis valu viskab varju,
kuis muudab näo ta!

Näind palju pisaraid, nuttu,
ja palju riidu ka,
nii palju, palju valu, —
oh issand, halasta!

Must lagi on meie toal
ja meie ajal ka:
ta nagu ahelais väänleb,
kui tema saaks kõnelda!

[*1909*]

EMALE

Oh minu armas emakene,
oh minu kallis emake!
Surnuhaud ma ise olen,
astes sinu hauale.

Käi minu järel! õpetasid,
käi minu järel, pojake!
Ei ma sinu järel käinud, —
neiu jälil, emake!

Kelle jälil olen käinud,
oh ei seda tea ma,
emakene, — enda jälil,
vahest võiksin ütelda.

Neiu jälil mina käisin,
neiu jälil, emake.
Annaks suud ta saapatallal',
minu südant talland ta.

Luule jälil mina käisin,
tuule jälil käisin ma,
hiljem, hiljem, emakene,
unistasin: kodumaa!

Oli arm mul unenägu,
laske näha edasi.
Isamaa — kui petis kägu,
elada ei tahagi.

Oh mu süda, ta on haige,
on nii haige, emake!
Oh mu süda, ta on haige,
rohtu ei saa temale.

Ei ma adra järgi kasvand:
teisi vendi oligi;
ei ma kooli järgi kasvand:
vaene olin liiati.

Karja jälil mina käisin,
tuule järel, emake, —
karjas ainult metsakaja —
luule jälil, emake!

Vaene oli meie talu,
vaene ilma otsata,
pilgata sain palju, palju, —
vahest mõnda lugeda!

Rehkendada ma ei mõistnud,
koolis, ega — eluski,
rehkendada numbritega,
mesikeelel — samuti!

Ei ma silmakirja mõistnud, —
sina olid tõsine!
Ei ma roomata ka mõistnud —
sa ei roomand, emake!

Unistasin, muud
karjased kõik teevad nii;
karjas oli palju aega,
aega üleliiagi. —

Ei nad meie kohta ostnud,
kulla kallis emake!
Mättaid niitsime me ise,
jäime ikka elusse.

Seda tean, kuis isatalu
vanast võetud võimuga:
härra tema mõisa külge
võttis kavalusega.

Kuidas asemele anti
metsast kehva söödike;
kuidas sealtki ära aeti —
sööti vaja mõisale!

Seal siis nutsid, emakene:
kuhu lähen lastega!
Seal siis põdesid ja kurtsid,
seda kõik sain näha ma.

Oh ei sindki mina tunnud,
kallis, kallis kodumaa!
Kus siis lagund talumaja
ennast mõistab vaadata!

Kõrget, suurt ma leidsin üles —
sind ei leidnud, kodumaa.
Palju tähti taeva süles —
sind ei siiski näinud ma.

Kui nad mulle haiget tegid,
pilkasid su madalust,
emakene, — siis mu süda
võttis eesti armastust!

Hilja, hilja, emakene!
udust olin väljas ma:
hilja — hilja, emakene,
varemeid jäin vaatama.

Minu isamaa on vaene,
oh mu hella emake;
tema üle uhab laine —
aastasadu alati!

Oh mu isamaa on vaene,
mina ise vaene ka.
Ühest on ta siiski rikas —
murest, hädast otsata.

Leian siiski kadund kinda,
avaldan maailmale!!
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

[1908]

MUREDE MAA

Lahja põld ja kadakane karjamaa —
seal mu vanemate muremaa;
alet seal põletas asuja
kurbusest küdeva rinnaga.

Lahja põld ja kadakane karjamaa —
tuksuval südamel viskan ma
uudsevilja seemet vaosse,
musta muremaa mullasse.

Lahja põld ja kadakane karjamaa —
ah, millal helendab kullana
valminud viljade väljade viir,
sirpidel sirendab päikese kiir!

[1907]

NÄOJUME PIMEDAS KAHVATAB

Ja rukis õitseb. Ja kasvab nisu.
Ja veskikivi jahvatab, jahvatab.
Kuid palju on neid, kellel päruseks isu
ja kelle näojume päev-päevalt kahvatab.

Ja hädaldavad emad. Ja südamesse lõikab
palavikus põdevate laste nutt.
Ja müüdava valguse poole hõikab
hämarikus surija hääletu jutt.

Kuid õigust on vähe, ja valgus on pime,
ja näojume pimedas kahvatab . . .
Küll sündima peaks üks üleilmne ime,
kui veskikivi vaesele jahvatab.

1910

SÜGISE LAUL

Hall on taevas ja must on maa.
Sajab ja sajab lõpmata.

Udusse upuvad sihid kõik eel,
haige on süda ja väsinud meel.

Ah, kui nii palju, nii palju ei sajaks,
tuul selle udu kord laiali ajaks!

Ilm aga sumestub hääletu.
Sügisepäev jõuab õhtule ju.

Kuhu küll lõpeb rändaja tee?
Öö tuleb, pime ja pilkane.

Ah, kui nüüd taevatähtigi oleks,
kui veel see öögi nii otsatu poleks!

[1913]

LAUL EESTIST

Õudne kui needmine ajalugu,
mahatallatud jõuetu sugu,
kõverad, küürakad vaevakased,
juurtega, juurteta mädasoo mülkas.

See on Eesti.

Sois kas neis valmivad viljade voosid?
Noorelt ju närbuvad põskede roosid,
roostetab tegude haljas teras.
Rängalt rabavad hallaöö piitsad.

Oleme Eestis.

Kes küll heledalt naerda siin suudaks?
See, kes mured kõik rõõmuks muudaks.
Koorma all kummargil õhkab elu
veel aga Hädaoru küla kohal.

Eesti elu.

Hundipajud, pedajapalud...
Teistviisi mühavad tammesalud,
teisiti viinapuulehestikus
lõuna taeva all kostavad laulud.

Eestis sajab

hääletult roosteudude märga.
Ei siin haljast loorberipärga
vajuta keegi lauliku pähe.
Saatustest troostitum sündida

laulikuks Eestis.

Laulame tundes, et varakult kaome,
siia neetud sohu vist vaome.
Millest aga unistame, surmalapsed?
Paremast teistele elupäevast.

Eesti päevast.

[1913]

KODULE

Kodu kaldad kadalad,
majad mustad madalad,
seinad selga sajavad,
ahjud suitsu ajavad.

Pole asja hõisata,
lusti tühja luisata,
rõõmusõnu raisata,
paksult õhku paisata.

Kodukink on kivine,
ojasäng all savine;
lembus siin ei levine,
olgu ilm kui suvine.

Kodu käed on karedad,
sõnad puised, purevad;
tihti enne surevad,
kui su suhu tulevad.

Oma on ta ometi
üle kiidukometi;
teineteist küll jõllime,
suuresti ent sallime.

Ja kui üks peaks kaduma,
teine hakkab kiduma:
pole, keda vihata
ega taga ihata.

[1936]

EESTI PASTORAAL

Vihma küll valab ju pilvede vinas,
taevas kui maa sügisudude tinas.
Pilvi rebides vilistab tuul,
kari on väljas veel mihklikuul.

Karjalaps vaeseke kuhja all kükib,
kaelani märg, külm kallale tükib.
Tuule ja vihma käes elajad norgus,
karjakrantsilgi saba on sorgus.

Tarvis on hoolega kuhjasid vahti,
peremehe hääl ei anna mahti:
«Sihändsel' karjasel' vaja om malka,
kuhja om pusatu — massa veel palka!»

Tuleks kord õhtu, poeks ahjule tarre,
rätid ja pastlad riputaks parrel';
peagi süüa saaks soojendud suppi,
paelu veel pastlale punuks hea jupi.

Õhtu nii veniks... käes uinaku tund.
Varakul peremees peletab und:
«Latse, maast valla — rei tuleb maha,
tõistre perest nii jääme taha!»

Tahes või tahtmata üles punni:
karjast ja koera võib igaüks sundi!
Rehi on maas — ei ole sul vahet:
tarvis on valgeni lõpeta ahet!

Puru veel suus — pead võtma märsi,
perenaine ei oodata kärsi:
«Karjalaps nooruke — ega ta väsi!...»
Nii käib sügisel karjase käsi!

1916

VAEVAMÄGEDE MAILT

Põline töömees
oli minu isa
Vaevamägede mail.
Põlat proleet
ning enese isand
vaevade läbi tast sai.

Kümnes töötavas sõrmes
oli tema külv ning lõikus —
aeg sellegi viis.
Ta otsis kaitset ja õigust,
kuid ikka oli nõrgem,
ja muresid uputas viin.

Ta ründas ning orjas
nagu mees
kaelakandmise ajast —
tasuks halle juukseid vaid korjas
ja sügavat vaikimist keel
alati vajas.
Õnn nelja temast mööda ajas.

Andis oma koreda käe
hääle ja kurjale
ning ühe hooga
elu raske kandami
tõstis turjale.

Ja ennäe —
vajus noorelt juba looka
kaelast kannani.
Nüüd pole vajuda palju enam viimase rannani.

Täna, kui ta tuleb
otsimast tööd,
kaebab, et mure

viib unegi ööl.
Ja kõikudes vanadusest,
istub tooliga nurka,
mõtleb ja mõtleb vaikselt ja nukralt —
otsekui kallimast saladusest
pikki töötuid tunde
ta unistaks.
Mul on tunne,
et see nahkund pale
ja habetund lõug
sõnatult tunnistab:
kogu töömehe elu on vilets ja vale,
kui jahtub heitluse hoog ning laguneb jõud.

Ent nüüdki kevadpäike sulatab
tema tarduva vere veel valla
ja esimesel mail
jalg alati ulatub
tööväe lippude alla,
kus sammub uus noorus Vaevamägede mailt.

[1932]

MATUS

6. V 31

Nägin matust,
punast matust.
Polnud pastorit, ei kellakõla,
polnud surnuvankri musta katust —
seltsimeeste kuuest õlast
kirstu kanda küllalt jatkus.

Poja järgi —
kirstu järgi
kõndis ema ainult mustas rätis.
Kuivatades silmi märgi,
tõstes kivel tudisevat jalga —
tardund pilgu maha jättis
uudishimuliste salka.

Kuulsin sõnu,
julmi sõnu
oma võikalt naabrilt selja tagant:
— Vaat kus koera kantaks' õlul!
Ässitaja, linna ääres
südaöiti lehti jagas . . .
Saadi jaole, — lasti maha . . .
üleeile.
Kuuli kihutas veel säärde
politseile . . .
Raipe viskama peaks aia taha!

Nagu võõras,
päris võõras
olin maha võtnud mütsi
selle põrmu, selle ema pärast.
Veri südamesse mõõnas,
olin üksi, päris üksi
kevadises tänavkäras.

Leinamarsi,
nukra marsi
helidele käidi vaikselt järgi.
Polnud papi kõrval patust
leinarongis ära märgit —
seltsimeeste käsivarsist
laipa kanda küllalt jatkus,
ja sest jatkus.

MUST VANKER

Üht jalga lonkas — inglistõvest puret,
kuid sasijuukseis lehvis elulust.
Peensääred päiksest punased kui kurel,
hall vammus seljas, nägu nutust must.

Veel polnud mureks paisund jalarike, —
ta lendles kastani all nagu kiil.
Pääjagu vaevalt oli vellest pikem,
ning velle süles lombist läbi viis.

Ta õrnalt kandis närtsest punut nukku,
käel suisutas ja pesi vihmavees.
Puu varjus ajas talle pikka juttu,
klaaskildest kaela köitis kirju kee.

Ning pühapäeval — hoides roosat kleiti,
tal kodus taltsaks noomit tuisk ja lend.
Käe kotletiga selja taha peitis,
kui avat aknast kõnetasin tend.

Nii suve läbi jooksis, mängis liivas
ja rentslis sulistas, kui sadas vihm.
Pilk aralt keldritoa akent riivas,
kus ootas purjus isa püksirihm.

Siis tuli sügis, päike väsis ära,
ei talund liiva enam paljas jalg.
Jää püsis veel ja kinni hoovivärav
ning kastanilt tõi lehed maha hall.

Ta vilksas tänavale viimast korda,
kui saju järgi saabus hele päev.
Hõõgpruune nuppe lemmikpuu alt korjas
ning külmas lõdisesid väiksed käed.

Aeg möödus kiirelt. Luiged juba läksid,
lund maha raputasid pikad ööd.
Hall tihane mu aknalaual täksis,
mil silmad korraks üles tõstsin töölt.

Must surnuvanker veeres läbi lume
ja ohje pihus hoidis sünge mees.
Mu meeli valdas järsku aimus tume,
kui vanker peatus keldriukse ees.

Sai selgeks kõik, mil väikse valge kirstu
tõi isa üksi välja palja päi.
Ta elurõõm sääl oli vaikselt irdund,
nüüd läbi lume algas viimne käik.

Kaks lihtsalt punut kuuseokstest krantsi
ja peotäis sügislilli kaasa sai.
Mees ohjadega tõmbas mustal vankril,
must hobu liikus vaikselt nagu vaim.

Lein ema silmist saatjatesse imbus
ja veli vastu ruutu surus pää.
Puud seisid raagus nagu vitsakimbud,
jäi tänavale maha ainult jää.

[1933]

RÜBLIK

Sääl ta rahva keskel rüsib —
väike poisiklutt.
Hõikab kaaslast, higi pühib,
ripneb juuksetutt.

Silmad hõõguvad kui tukid,
kõrge laubavõlv.
Narmendavad küünarnukid,
pükstest välgub põlv.

Seda poissi ei pea kinni
koduseimgi ruum.
Pääseb vahelt ukselingi
lendlema kui tuul.

Mehele ta vaevalt vööni,
aga rüblik hing.
Uudisseiku talle ööni
täis on kogu linn.

Hommikul ju tõuseb pinge
rahutumas pääs.
Silmus justkui mööda minnes
tuvi jalga jääb.

Noomitused tühja hülgab,
tasku pistab käed.
Katkend hamba vahelt sülgab,
kõike kuuleb, näeb.

Õpib kirja, kümmet käsku —
nagu jaksab võim.
Vahetunnil nina nässu
pinginaabril lõi.

Tuiskab ruumes nagu süstik,
nagu murdja kärp.
Kuhu käib, sääl võtmepüssist
sähvab hele kärts.

Koolist vabanedes algab
õige mehe päev —
raamat lüüaks' istme alla,
sõit läeb lahti mäel.

Süütus lõbus haarab kõike,
kuhu küündub küüs.
Õhtul äritseb ning hõikleb —
ajalehti müüb.

Hiljem kinouksel piilub
külaline kehv.
Kuni jõuku ajab kiilu,
kaob kui tormis leht.

Pole viripill, ei põdur —
poiss kui põhjapaas.
Kirikpapp või julge sõdur
sellest poisist saab.

*

Aga ühel kevadõhtul
saabus järsak lõpp.
Rõõm ning rühk kõik paiskus õhku,
pooleli jäi õpp.

Sendimängus kõiki võitis
nagu kogend mees.
Auto taga koju sõites
tagumik käis vees.

Hullund sõiduk aga järsku
võttis hirmsa hoo.
Poissi pillutas kui närtsu
tormav raudne loom.

Vete uhet rentsliräsil
kuuldus vedru raks.
Samal hetkel poisi käsist
kadus viimne jaks.

Lendas õhku, kaares alla
langes alaspäi.
Korra tõmbas muljut jalga
ja siis sirgu jäi.

Arst kui saabus — juba lamas
kivel väike laip.
Huulte vahel katkend hammas,
pää all porivaip.

Hetkeks lakkas tänavkära
vastu kevadööd.
Väike tähekild vaid säras
kõrgel taevavööl.

[1933]

HELDE ANDJA

Ehitas küll elumajad
teistele,
müüris kolde sisse pajad
teistele,
pani lõimelõngad niide
teistele,
kudus valmis kuueriide
teistele.
Andis oma elurõõmu
teistele,
andis oma silmasära
teistele.
Andis hinge tagant ära
kas või viimse soojasõõmu
teistele.

Kusagil ei õitsend lilli
tema jaoks,
kunagi ei kajand pilli
tema jaoks.
Sõnu polnud laulusalmis
tema jaoks.
Ainult valu oli valmis,
ikka valmis
tema jaoks.

[1965]

KARJANE

Hoian karja keset luga,
sääremarjad marraskil,
taskus põdrapääga nuga,
soolasärjed karaskil.
Igal mätasmaal, kus asun,
puhub vägevalt mu pasun
läbi jooksu, läbi rutu
tutu-lutu!

Tasa mängib lauge laine
valendava rihvaga.
Naeripeenralt perenaine
salvab kurja kihvaga,
pahur peretaat mind huikab,
aga hõbedaselt luikab
üle toriseva jutu
tutu-lutu!

Olen ristiks igat kanti
rikka rahva majale,
ema põlle alt mind anti
teiste armu najale.
Talv mind lükkab, nälg mind ajab,
aga heledasti kajab
läbi karjalapse nutu
tutu-lutu!

1942

JÜRIÖÖ
TULÉD

FRIEDRICH REINHOLD KREUTZWALD

[«KALEVIPOJAST»]

Aga ükskord algab aega,
kus kõik piirud kahel otsal
lausa lähvad lõkendama;
lausa tuleleeki lõikab
käe kaljukammitsasta —
küll siis Kalev jõuab koju
oma lastel' õnne tooma,
Eesti põlve uueks looma.

JÜRIPÄEVAÖÖ UNISTUS

1343

Aeg süüdata on juba risude riita,
las loidavad üles siit leekide keeled:
tuld põlevad julgete maameeste meeled,
kes tahavad ühte end liita.

Aeg süüdata on. Käige kõrgele, lõkked,
et näeks teid vennad, kes ootavad ammu,
mil saaksid nad katsuda käevarte rammu
ja murda ja purusta tõkked!

Oh lõõmake, leegid! Sest rinnus mis peitub,
on tulise vihaga vabadus-iha.
Sest õhkuvad sooned ja veri ja liha,
vali vaenlane, las ta nüüd heitub!

Raudrüütel, nüüd lähme su losside pääle,
kord maamehe kerkigu omagi maja,
kust kõliseks kaugele kannelde kaja,
saaks aset veel elule hääle!

Kuid enne, oh tasugem kõik oma häbi!
Kõik surmatud vennad, kõik röövitud talud,
kõik vaevad ja ohud ja hädad ja valud
ja pisarad lugegem läbi!

Nii pajatas Tasuja. Silmad tal särasid,
ja hobused hirnusid, sõjariistad kärasid.

Ja algas nii hirmus ja verine töö.
Ja oli nii sumbunud Jüripäevaöö.

[1905]

USTAV ÜLO

Kui Viljandil vaenlane valvas ees,
ju lootuse lõpetas igamees.
«Oh Lembitu, Lehola vanem, sa
ju rutta, meid rüütlitest lunasta!»

Küll Valdeku vahtis, küll ootas ta,
ei ilmunud isake aitama;
ning rüütlite rõngas ja Läti piir
ju surus nii linna kui surmav viir.

Sääl saadiku sammul käis Ülo teed,
ei kohutand teda ei vaen, ei veed,
vaid julgesti astus ta edasi, —
kuid tabajaist kinni ta püüeti.

«Raud, rändaja jäta sa rahule!
Miks vagurat vangisse veate?» —
«Või olgu sa õiglasem rändaja,
pead ülema ette nüüd astuma!»

Küll kalk oli kuulda see Ülole,
kuid rüütlile ruttas ta julgeste.
See küsis: «Kes on sinu läkitand?
Ei ütle, siis elu sa lõpetand!»

«Ei karda su käsku, mis võib su piin?
Kuid tunnistan sinule vabalt siin:
Mind läkitas Lehola Lembitu,
et ütleksin pojale, teel ta ju!

Ta hulgad on tulemas Paala poolt,
ka Varbola vanem on kandnud hoolt,
ning Nurmekund Võrtsjärve veereni
on kogunud kokku ju täiesti.

Kõu kombel nad ilmuvad hulgani,
ei suuda sa keelda neid sugugi;
sest katsu, et minema enne läed,
kui Lembitult piiratud lõksu jääd!»

Kuid rüütel, ta kostis tall' ülbeste:
«Sa lähed nüüd ütlema linnale:
«Miks ootate Lembitult abi veel?
Ta täiest' on otsa ju saanud teel!»

Kui aga sa hakkad siin tõrkuma,
siis suuremas surmas ju oled sa!
Nüüd täida, mis sinule ütleb meel:
nii saad sina palga, kuis kõlab keel!»

Ja Ülo ei oodanud minemas,
ta tõttas ja linnale ligistas.
Sääl Valdeku hüüdis ju Viljandist:
«Oh häda, suur õnnetus ootab vist!»

Kuid kindlasti kuulutas Ülo hääl:
«Et võidelge ustavalt, vennad, sääl!
Ju Lembitu ligi on tulemas,
ju vastane hirmuga ehmatas.

Veel enne, kui kerkinud päikene
kolm korda on ida poolt ülesse,
on Viljandi vaenlastest puhas ju,
mu vennad sest vahvasti võidelgu!»

Veel viimane sõna tal oli suus,
siis timuka mõõk oli Ülo luus;
ta langes, ta pää pandi ridvale
ja visati pilgates linnasse.

Sääl Valdeku hüüdis valjuste:
«Sa surid kui ustavam eestlane!
Sa vendade päästmiseks surid nüüd:
sind kiidavad tuleva põlve hüüd!»

[1881]

PRIIUSELE

Mis vara vaikselt minu põues tuikas,
kui nooreks meheks olin ärganud,
mis unenägudesse lahkelt luikas,
kui öösi rahus olin puhanud,
veel koidikul, kui hääl mul kõrvas huikas
ja ärkvel lõkkeks üles puhutud —
mul julgusega südant, hinge täitis:
kas see kõik üsna valekuju näitis?

Mis kõrv mul oli kuulnud vanast põlvest,
kui Eesti maast ja rahvast räägiti,
mis hiljemini tähis taevavõlvist
mull' Looja vägevusest ilmut'ti;
mis silm mul nägi orjakütke sõlmest,
kuis pärispõlves rahvast piinati —
ma tundsin sest, et süda õhkus sooja:
ei ole õnnepäev veel läinud looja.

Sa, vaikne öö, ja sina, armas kannel,
teil' olen salamõtteid avaldand;
nüüd tunnistagem vaiksel õhtutunnil,
mis kaebust teile olin usaldand;
mis minul kuuldes, nähes, hädal, õnnel
ja mis mul lootes südant paisutand.
Oh priius, priius! sulle olin laulnud
ja mõtteluulel sinu nime kiitnud.

Ja väsind päike polnd veel alla läinud,
seal priius juba orjakütkeid taob,
ja eesti rahvas õnnepäeva näinud,
kui õhtu udu pilvest maha vaob;
kas oled, priius, meil ka võõrsil käinud,
et pimeduse udu silmist kaob?
Oh viibi veel, et sinu kotkatiivad
ka vaimukütked eesti rahvalt viivad! —

[1865]

MIKS SA NUTAD?

Miks sa nutad, lillekene!
nupud sul täis pisaraid?
Kas sa rasket hingevalu,
hellake, ka tunda said?

On sull' Eesti pind ka rääkind,
vaikne öö sull' teada ann'd
ennemuistsest rõõmupõlvest?
Kadund õnnest pajatand?

Tõsta pead, õiekene!
Koit on saanud isandaks!
Oma terad hiilgvalt saadab,
et nad nutu kuivataks!

Kui ta lõunavalgust puistab
üle õitsva Eestimaa,
oh, kuis tahame tall' tänu,
õis, siis vastu õhata!

1867

VEEL POLE KADUND KÕIK

Mull' isa lapses rääkis
küll mitmel vaiksel ööl,
kuis Eesti priiuspõlve
on ihand nende meel.

Kuis eesti vahva vaimu
nad muljund mudasse
ja rahva orjakütkel
siis heitnud hädasse.

Seal läks mu meel nii härdaks,
et nuttes hüüdis hääl:
te, Taara muistsed tuuled,
oh tõuske jälle teal! —

Nüüd magab isa mullas
ja meheks tõusnud ma,
ei enam kurbuskeelil
nüüd taha kaevata.

Sest Taara tammikutes
veel kuulen kanget häält;
kõik ennemuistsed tuuled
ei ole kadund säält!

[1870]

ISA SÕNAD

Minu isa ütles mulle:
«Prii on jälle meie maa,
prii on jälle meie rahvas,
armas poeg, sest rõõmusta!»

«Kuidas priius meile tuli,
ütle, isa, minule?»
Isa ütles: «Priius tuli
kui see koidutäheke.

Priius hakkas meile paistma
kui see kume, vara koit.
Priius hakkas helendama
kui see lõkkev koiduloit.

Priius tõusis kui see päike
koidu kuldse kaisu seest.
Orjapõli puges ära
kui see udu päikse eest.»

Mina uuest' isalt nõudsin:
«Kas meilt priius jälle kaob?»
Isa kostis: «Ei ta kao. —
Priius tõuseb, orjus vaob.

Võivad ohjad jõge hoida,
kui ta kohab kevadel?
Kes võib priiust paelu panna,
kui ta paisub paistusel?

Kes võib meie metsal' hüüda,
kui on käes kevade:
kaasik, ära aja kasu,
lepik, ära lehitse!

Kes võib tõusval' päeval' hüüda:
veere jälle tagasi!
Teda pilv küll varjab vahel,
aga päev on ometi.»

[———]

[1874]

SUVEÕHTUL

Läbi õrna õhtuõhu,
üle laane latvade
valab kuuke hõbevaagnast
valgust välja vainule.

Põllu ääres, järve kaldal
hõiskab ööbikute keel;
uduvaiksed unetiivad
valendavad vete teel.

«Õö, öö pikk!» nii kõlab ikka
üle metsa, üle maa:
kuldne, kunas koju jõuad?
kuldne koit, mil tõused sa?

[1915]

* * *

Kuula: valgusest imelist juttu
vestab sügav, salalik öö.
Tumedast kaugusest kostab kui nuttu,
sähvab seppade sätendav töö...

Taevas kiirgavad kukkuvad tähed,
põhjavalgus nii punane näib...
Tasa, arglikult hämarus valvel
üle uinuva ilma käib...

Mägedel hõisataks' imelist lugu —
kostab vabanend vangide hääl:
«Ärka üles, sa uinunud sugu!
hommik algamas ilma pääl...»

[1906]

VÕITLUSES

Võitluses võrsuvad mehed,
tormides kangelased,
teenivad pärga ja ehet
ridades esimesed.

Julgete tegu maailmas
ongi kui mägede tipp,
sihiks see argade silmas,
nõrkade eesmärk ja lipp . . .

Julgus on nooruse ehe,
vaimule tugevam toit,
orgudest juhib ta mehe
sinna, kus helendab koit.

Sinna valguse valda
olgu meil iha ja püüd!
Maha ju jääda ei malda
keegi, kel kuuldub säält hüüd:

«Võitluses võrsuvad mehed,
tormides kangelased,
teenivad pärga ja ehet
ridades esimesed!»

1906

NOORED SEPAD

Vasarad meil vuhisegu,
ääsi tuli tuhisegu.
Süsi andke,
kolde kandke,
lõõtsa, poisid, vajutage,
leeki, leeki õhutage!

Vasarad meil vuhisegu,
ääsi tuli tuhisegu.
Loitku lõke,
käigu rõke,
alasile löögi lootus,
meie rõõm ja meie ootus!

Vasarad meil vuhisegu,
ääsi tuli tuhisegu.
Rauda raome,
terast taome,
teeme mõõga, teeme oda,
et võiks kaitsta oma koda.

[1905]

NOORTE LAUL

Las kasvame, me tõusev sugu,
ja ootame, et tuleb tund:
kord neile, kes veel näevad und,
me müristame kõrvu sõjalugu!

Las kasvame! Las kogub rammu
me lihastesse noortesse,
las õpetab meid ajatee,
kuis tuleb julgelt seada sammu.

Las kasvame! Las suurdub vägi,
kel lehvib eel kui loide lipp,
kel märgiks on see mäe tipp,
kust muidu laulik kujutusi nägi.

Siis aga tõuseme kui rahesadu,
mis sõuab rängalt taeva all,
ja tulikirjal välkuval
maas viletsaile kuulutame kadu.

[1905]

KEVADE LAUL

Eino Leinot lugedes

Tõest' on, nagu laiemalt merelt see tuul
käiks noorte ja vanade üle.
On, nagu hulk urbi ju pakatand puul,
ööpäev avab kevade süle.
See ligemale nagu kannaks ju kõue,
mis põksuma lööb iga palava põue.
Kel kõrvad on kuulda, nüüd kuulgu!

Löö silmad siit ümber sa kodumaa,
vaat' õhtu ja hommiku poole:
kes suudaks, kes suudaks veel kahelda,
et kevad see ajand kõik voole?
Kes tõrjuks veel tagasi kerkiva aate?
Kes kustutaks ära me süttinud vaate?
Kel silmad on näha, nüüd nähku!

Ei kannata kauem, et silmavees
me kodumaa kurdab ja nutab.
Las tööle nüüd kiirustab igamees
ja tegude põllule ruttab.
Me künname uuesti söötide pinda,
me külvame lootust ka vanasse rinda —
sest tõuskem, kõik vabad ja noored!

Sest tõuskem nüüd, noored! Meid ootab see maa
ja küsib, kas tuleme juba.
Kõik tuled, mis on, pangem põlema,
et sära saaks kodune tuba.
Sel valgel me noorusepidugi peame,
sel valgel me sihidki üles nüüd seame —
ja tööle siis tõttame välja.

Ei suuda me kõike küll muuta veel,
sest palju on orjade sugu.
Kuid eemal, sääl koidu ja kinkude teel
käib hõiskeks üks imelik lugu.
Tõeks tõuseb kas tõotus ja luuleloo luba,
kas Kalev sääl tagasi tulemas juba? —
Mis tuliselt tuksatab põues!

Uus kevad see lauljate uute ka suu
saand hõiskama ihatud ilu.
Nad laulavad sellest, kuis lehitseb puu
ja leegiks lööb talvine vilu.
Nüüd tõstame kõrgele nooruse lippu
ja näitame kõrgemale veel tippu —
kas nüüd või ei iialgi, noored!

[1905]

EPITAAF

1905. aasta mälestuseks.

Teekäija, seisata, mööduja, peatu siin paigas,
harduses paljasta pea tummade kivide ees.

Püha on mälestus, püha on pind, millel astud,
valatud verest ehk veel hõõgub su talla all paas.

Näed nagu hommiku-udus neid vahuseid randu,
kuulatad ärkavat merd, lainete kohisemist.

Vanu võitluse laule, töörahva lahinguhümne
kannaks kui hootine iil, endiselt erutavaid.

Ja nende seas, kes siin seisid rinnaga tääkide vastu,
tunned sa isa näo, tunned sa ema näo.

Püha on mälestus, püham ja kallim veel aade:
Töörahva tõdede eest!
Rahvaste õiguse eest!

Kuumavad kivid ja Tallinna tornide kohal
lehvib nüüd punane lipp . . .

Elab su südames isade priiuseiha,
vabadust kallimaks pead kõigest, mis päikese all,

mõistad siis kivide kõnet . . .

[1962]

MEID EI OLNUD SIIS VEEL

Meid ei olnud siis veel,
olid ainult me isad,
olid ka vanaisad.
Eelmised sugupõlved
siis olid mehe eest väljas,
nende õlgadel püsis
tookord terve maailm.

Suitsesid vabrikukorstnad,
maaki sülgasid šahtid,
sahkade taga läikis
küntud, mustendav maa.
Metsas paukusid kirved,
raginal langesid palgid.
Seemnepuu ümber tärkas
raismikul uuesti mets.
Varakult, koidikupuhtel,
rõivastel ääside tahma,
läksid töölised tööle.
Unenälg oli silmis,
puhkusenälg oli kätes,
jalgades, seljaski oli.
Leivapuudusest laulis
tumedalt näljane kõht.
Aga mis nendel põles
koopasse vajunud silmis,
see oli vabadusnälg.

Maailma mandrite kaldaid
aastatuhandeid uhtus
ookeanide vesi.
Kõigutas oma turjal
vana Bütsantsi galeere,
pillutas lainete harjal
saledaid purjelaevu,
terasest aurikuid kandis

läbi tormide koju.
Tema rahutud veed
pesid orjade higi,
mõõtsid madruste rammu.
Aerulabadelt tilkus,
purjekangastel peksles,
katelde palavast leegist
tulikirjana miilas:
raha!

Need, kelle käed ei olnud
seemet visanud mulda,
kes ei teadnudki seda,
kuidas hällivad põllud,
kuidas palgimets kasvab,
kuidas toksivad rähnid
koore alt üraskitõuke;
need, kes iialgi polnud
lainte raevukas möllus
surmaga rinnutsi koos;
need, kes kunagi sinna,
kuhu päike ei paista,
kuhu Emake Maa
peidab kulda ja vaske,
peidab rauda ja sütt,
oma jalga ei viinud;
need, kes elasid rikkalt,
tundmata kurnavat tööd,
nende käes oli leib,
nende käes oli raha,
nende käes oli priius,
nende käes oli maailm
aastatuhanded läbi.
Meid ei olnud siis veel.

Need olid meie isad,
olid me vanaisad,
kelle parkunud käed,
kelle kumerad turjad
ajasid äkki end sirgu,
haarasid õigusest kinni,

tõstsid lipuna üles
vereva vabadusvärvi.
Meie võtsime valmilt
isade käest selle vastu.
Võtsime vastu selle,
mida ei saavutand varem
Spartacus orjadeväega,
mida ei saavutand rahvas
tollal, kui ründas Bastille'd.

Sammusid põllult ja laanest,
marssisid šahtidest välja,
vabrikuväravaist tulid
isad ja vanaisad.
Läksid julgelt ja kindlalt
keset võitlusemöllu.
Paljud jäidki neist sinna,
aga langenu kätest
haaras järgmine lipu.
Kõrgele lehvima jäigi:
Vabadus!

Isad on vanaks saanud,
vaarisad haudagi läinud,
meie sugupõlv sammub
kindlana meheteed.
Meie sugupõlv võitles
omakord vaenlase vastu,
kaitstes koduseid nurmi,
piiripeenraita põlde,
vabade rahvaste uhkust,
vabade tööliste tööd.

Siis, kui Oktoobrilipp tõusis,
meid polnud olemas veel.
Olid ainult me isad,
olid me vanaisad,
keda nüüd peagi ei ole.
Ookeanide lained
uhuvad mandrite kaldaid
iidsetest aegadest peale,
lõpmatuseni välja.

Päikene tõuseb ja loojub,
siis kui meid enam pole,
kui meist ka mälestus kustub.
Aga me laste kätes,
lastelaste käes kindlalt
põleb vabadustungal
igavikuni välja.

1957

PUID PILLUN KÜDEVASSE AHJU...

Puid pillun küdevasse ahju —
tükk tüki järel sinna läeb;
nad kaovad kiirelt leegisüles,
on vähe, mis neist üle jääb —

tuhk, söed... Kurvalt vaatan sinna,
kus halud tuli hävitas
ja kus neist nagu mälestuseks
on jäänused veel hõõgumas...

Mul on, kui näeksin surnuaia
ma sütekuhjast kerkima;
seal küngas seisab künka kõrval,
rist ligistikku ristiga.

Nad vaikselt neid veel mälestavad,
kes ammu ilmast kadunud,
kes elus võideldes ja lootes
on mullarüppe langenud.

On vähe, mis neist üle jäänud —
rist, kalmuküngas kiviga...
Ma vaatan mõttes sütekuhja,
mis kattub tuhakorraga...

Mul korraks nagu kahju puudest,
mis tuli söönud sootumaks;
kuid siis ma märkan: t u b a s e l l e s t
o n s a a n u d m ä r k s a s o o j e m a k s.

1900

MEIE TAHAME ELADA...

Meie tahame elada.
Nemad soovivad meile surma.
Meie püüame üles tõusta.
Nad rõhuvad meid alla.
Meie tahame valgust ja õhku.
Nad pimestavad ja lämmatavad meid.
Meie otsime tõde.
Nad petavad meid.
Meie nõuame õigust.
Nad teevad meile ülekohut.
Meie soovime sarnasust.
Nad kaitsevad eesõigusi.
Meie äratame uinujaid.
Nad uinutavad ärkajaid.
Meie kihutame.
Nemad rahustavad.
Nemad kisuvad tagasi.
Meie tõmbame edasi.
Neid veab madal omakasu.
Meid juhivad kõrged ideaalid.
Nad otsivad alatutelt mustadelt tuge.
Meid toetavad kõik ausad inimesed.
Nad peavad küünte ja hammastega vanast kinni.
Meie püüame põhjalikke uuendusi.
Nad hirmutavad meid surmanuhtlusega.
Meie ei karda surma.
Nad meelitavad meid lubadustega.
Meie ei usu neid.
Nende päralt on minevik.
Meie päralt on tulevik.
Nemad surevad.
Meie elame.

1906

AJAMUUTUSED

Talv päästis meid porise sügise käest,
kuid tagus meil' ahelad lumest ja jääst.

Nii kapitalism ka uuendust lõi:
viis feodaalsed kütked — kuldahelad tõi.

Kord sotsialismikevade väest
me pääseme kulla- ja hõbedajääst.

1909

MINU PÜÜDED

Ei ma taha «äiu! äiu!»
laulda sulle, kodumaa,
millega sind aastasajad
kussutati magama.

Mina tahan äratada
unemaalt sind ülesse,
tahan tagasi sind võita
elavale elule.

Une vastu, mille kaisus
suikusid sa varemalt,
kutsun ma sind mõõka tõstma
julgelt, võimsalt, vägevalt!

Purustame unekütked,
hävitame uduööl
Alles siis võib vilja kanda
iga eduline töö.

[1910]

SIIS

Kui ärkavad su jõud ja tõusevad tujud —
kõu tormitseb ja meri vahutab,
end kiirelt vahetavad pilvekujud,
vihm põudset nurme joodab, vahutab,
puu kõrge, püüdes pilvi pillutada,
teeb ladvas liigutusi ägedaid
ja okstes kohistades tormilaulu
ta lehilt raputamas pisaraid —

siis armastan sind, maa, näen sinus võimu,
mis sinu orjakütkeid vapustab,
näen elu võitu siis ja elu ilu
ning tunnen vabaduse ligidust.

[1911]

VABASTUSPOEEM

1. Sajandite viha

Seitse sajandit su kaunist randa
rõhusid raudrüütlid armuta,
aga ei sa mõelnud alla anda,
Eestimaa.

Muistsel jüriööl, kui sõjasarved
hüüdsid julge kutse võitluseks,
pidas junkrutega õiglast arvet
nuiapeks.

Nuiaga, kui muud ei olnud, kõndis
läbi sajandite kättemaks.
Viha vagudesse maamees kündis
sügavaks.

Nuiaga ta Pühajärvel, Mahtras
kaitses oma õigust igavest,
tuge elus, õnnepäevist ahtras,
leidis sest.

Viha kasvatas, mis leegiks paiskus
selle saja aastas viiendas,
tule lossesse, kus priiskas laiskus,
lennutas.

Ja ei mõelnudki sa alla anda,
kui siis poomise ja peksuga
parun jälle vägistas su randa,
Eestimaa.

Peoga mõisatelt su rahvas kitkus
õigust maale, mida polnud tal,
kuni junkrud puruks lõi ta sitkus
Võnnu all.

Ja kas nüüd siis alistuse häbi
võtab endale ta omaks veel,
kui ta sajanditest kandnud läbi
mehemeel?

Keda sunnib Saksa vägivalda
kaitsma «uue korra» kupjakamp,
kui me jõedki heidab üle kalda
vihakramp?

Ei, ei iial sakste eest, vaid kurjalt,
jälle jüriöise vihaga
tõuseb Saksa orjust heitma turjalt
Eestimaa.

1944

RELVILE, RAHVAS!

Relvile, rahvas! Relvile, lippude alla!
Kutse on kõigile. Võitluse lõpetab võit.
Enam ei kaua me kodumaa nurmikuid talla
metsiku vaenlase röövi- ja rüüstusesõit.

Relvile, rahvas! Kindluseks külad ja majad!
Verised päevad nüüd kutsuvad viimast kui meest.
Võita on vabadus. Tasuda aastate-sajad.
Relvile eneste, laste ja isade eest!

Relvile, rahvas! Relvile, lippude alla!
Ohvrid ei kohuta. Võidame. Surma **eest** surm!
Eneste verega tõrjume orjusehalla,
kuni on vabad me linnad, vaba viimne kui nurm.

1941

LUULEVENDLUS

Ma tulen teie sekka nagu võrdne,
ja mis ma enesega kaasa toon,
see on mu rahva mure mitmekordne,
sest süda õhetab kui verev moon.

Kui juba lillel õitseda on valus
nüüd, kus on rüvetatud Eesti pind,
siis seda enam luuletajal alus, —
et ängistet ta tundeline rind.

Ma tean, et kannatusis kange,
mu rahvas' vastupanus pole loid,
ei saksте ette põlvili ta lange,
jääb sirgeks kõnnak, uhkeks kehahoid.

Ent mida väiksem rahvas, seda suurem
ta alalhoiu kohal ripub oht.
Tean: igal vennal, olgu kes meist noorem,
all päikse olema peaks vastav koht.

Ma tulen, kasutades luule käike,
et ühine meil oleks mõttelend:
kas olgu rahvas arvukas või väike,
ta ühteviisi vapralt kaitsku end!

Nii nagu relvil, lööme vaenlast sõnul,
et ühiselt teed murraks meie ründ,
et tulevikus võitjatena mõnul
sealt jätkaksime, kuhu lõppes künd.

Ei tunnetel saa olla kahte leeri,
seepärast minu luule mure, lein
küll tunneb iga rahva küla veeri,
kus tallat muru, sõtkut sõjast hein.

Ma tajun iga Liidu rahva raevu,
koos kõigiga lööb minu ründav pulss.
Ma endas kannan võitlejate vaevu,
kel suunaks ühine nüüd — Läände kurss.

End kõikidega tunda kindlas seoses —
ses määramatu loov ja võitlev jõud.
Idee kui ühine veel tuksub teoses,
siis ainult edasi viib tahte sõud.

Seepärast elagu me luulesõprus,
rütm ühine, see riim, mis rahvad seob!
Nii hävitet fašismi jultund tõprus
saab varsti, käsikäes kui liidet peod!

Mai 1942

TERVITUS TEILE, VÕIDUKAD VÄED!

Tervitus teile, võidukad väed,
idas, lõunas ja läänes!
Tervitus teile, kel mered ja mäed
üle tormatud mitmes käändes.
Kord mina laulsin inimesest, ristist ja leivast —
minu mure oli siiras ning puhas.
Siis õitsev toom ja tühi teivas
võllaks muudeti talus ja luhas.
Pidagem vastu, hõiskasin kord,
ning uskuge ülestõusvat tõde!
Siis mõrvati vend, oksa tõmmati õde —
kalme kaanetas näärikuu torm . . .
Olin inimlik ning hell
oma lugude luikel,
kuni rahvaste kohal lõi matuste kell
Germaania tankide tuikel.
Jälle meie söödamaile harjus
värrastund paruni lõust.
Kõigest jõust
talle õnnistust karjus
üksik lammaste lammas kodumaa tõust.
Olime jälle vandaalide osta ja müüa,
võõraste hooste tallata
jäi meie vili ja pahmas.
Meie söömaaeg oli nende süüa,
meie viin nende kurku kallata.
Ja mina vaikisin, nagu vaikis mu rahvas.
Rahus nagu laps,
kes lendlevaid räitsakaid püüab,
tahaksin minagi käed
tõsta valgete helvete poole.
Kuid vihisev tuuleraps
varemeis hüüab:
tervitus teile, võidukad väed,
tervitus tõele ja rünnaku hoole!

Vaadakem varemeid Emajõe ääres,
tuhalademeid Narva paesel rünkal,
elusate tuleriitu merekääres,
masshaudade armutuid ridu.
Meenutagem preislaste kuulidepidu
parisois või männiku künkal,
meenutagem meie sihvakaid mehi
röövhuntide mundreisse püütult,
nähkem surnuks piinatud kehi
üles tõusvat ööst —
ja teie ei saa enam laulda süütult
lumehelbest ega tähtedevööst.

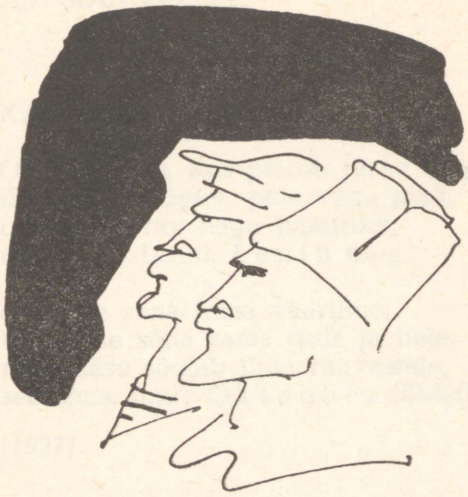
Tervitus teile, võidukad väed,
idas, lõunas ja läänes!
Tervitus teile, kel mered ja mäed
üle tormatud mitmes käändes.
Võidusaluutidest mürise, Moskva õhtune õhk,
möirata, Briti lõvi, raputa lakka,
kihuta, rünnaku rõhk,
unda üle Reini, ulja Ameerika miin —
enne me ei lakka,
kui põlvitab pime Berliin!
Juba praguneb-jaguneb,
pettusest laguneb
pruunide pullide lauda
terasest kest.
Tugevamat tuld, tulisemat rauda —
Pariis, Brüssel, Belgrad ja Bukarest!

Hei, sina Müncheni õllekeldrite suitsus
küpsend oraakel,
julm rasside praaker,
surmkondine roimade isa —
kas sinuni ikka ei kosta talvises tuisus
lämbujate kisa?!
Kas ikka veel verest ja viinast on purjus
raudristiga uhkeldav lurjus?
Hei, sina naeruväärne Augustus,
pahupidises roojuses —
sinust mõtegi mustus
inimsüdamete soojuses.

Oma hävitatud linnade nimel,
oma hukatud laste nimel,
oma mõrvatud naiste eest
rahvad tulevad läbi tulest ja veest
ja pole paika enam päästval imel.
Nad tulevad krampunud käsi,
tulevad inimlikus vihas,
nad ei väsi —
sest varem ei kustu valu nende veres ega lihas.
Kas sa ei tunne, kuidas mullapind
põletab juba su kandu?
Sul pole enam varjavaid randu —
koolnute käed kõikjalt leiavad sind.
Sinu ümber pole vereta kändu ega käbi —
sina, tuhandeaastane inimsoo häbi!

Ja meie tahame mõruda karika
nüüd põhjani juua.
Tahame üles lüüa uue müüri ja sarika,
tahame elada, laulda ning luua.

Veebr. 1945

PÖÖRIÖÖ
HINGUS

AIN RANNALEET

KAKS SÕNA

On sõna üks, kus peitub terve hing,
üks sõna hõõguv, pole väga pikk,
on sõna terav nagu püssitikk,
üks sõna: Lenin. L e n i n ning

on teine sõna tema vääriline,
üks teine sõna sama suur ja hele,
mis pääsu tõotab ilma rahvastele,
see sõna suur: O k t o o b e r lõkkeline.

[1927]

LENIN

[Katkend]

I

Võin ikka hardumuses mainida üht nime,
mis kõigi rahvaste on keeltel
ja mida õppiv laps ju veerib:
Vla-di-mir Le-nin!
Ta meie keskel elab — lausa ime,
nii lähedane kõigi meeltel,
me eraldame tema hiiglakuju
ja näeme, kuidas elustuvad jooned
puhtselgelt nagu raiut kivist,
kus ükski kriips ei lange välja rivist.

Ei inspiratsioon — see pole luuletuju,
kui tunneme — veel tuikavad need sooned
täis elu, mõtteid, tegusid detailis.
Erk värvilaik nii kunstitöös, emailis,
vast tundub elavana sajandite kulges,
kus koondet kõik loovinimeste rikkus,
kõik see, komeedina mis minevikku lendas,
jäänd püsima seal värskuses hulljulges,
ning mida kunagi ei muuda ajapikkus . . .
Suurvaim nii püstitub töös, iseendas.

1940—1941

SUREMATUS

Suur sõna
LENIN
igaveses rahus
on mausoleumi graniiditahus.

Kuid kindlamalt kui sesse kivipinda
ta nimi raiutud on rahva rinda.

Jääb igaveseks nagu päiksetõus
ta mälestus
ta mõtte tões
ja jõus.

Moskva,
21. I 1943

MAUSOLEUMI EES

Ümbritseb Moskva mind
tõtliku ajaga,
tuhande tänava
tuhande kajaga.

Ajaloomuuseum.
Liigub ta müüride
jalamil järjekord
edasi tüürides.

Punane väljak
eel avardub kivine,
otsekui ruumi
teeb pikale rivile.

Seal, selle inimjõe
tunglevas alguses,
sädeleb mausoleum
kevadevalguses . . .

LENIN ta tahule
raiutud suurena.
LENIN, muud nime
siin täna ei kuule ma.

Seisavad töömehed
karedapõsised,
eluteed käinud,
lihtsad ja tõsised.

Ootab siin noorus,
unelmad silmades
kaugetest tähtedest,
uutest maailmadest.

Raamatud kaenla all,
arvutuslükatid . . .
Rõivastest kirev
see rivi on tükati.

Karusnahku ja
triibuga seelikuid.
Lõunamaa värve
ülemeelikuid.

Õhkub neist mägede
kõrgust ja lahedust,
kaugete tundrate
vaikust ning jahedust.

Hakkab nüüd kujutlus
mõtteis mul lendama . . .
Rivi ei lõpe.
Viib kaasa mind endaga.

Läheb ta loogeldes,
kaugele hajudes,
mägedel tõustes,
orgudes vajudes.

Astub ta maailma
kõikidel radadel —
kitsail ja tumedail,
suurtel ja vabadel.

Ja selle inimjõe
tunglevas alguses
sädeleb mausoleum
kevadevalguses.

LENIN ta tahule
raiutud suurena.
LENIN, muud nime
siin täna ei kuule ma.

[1964]

PUNASEL VÄLJAKUL

On Moskvas
pärnaõieehmeline kevad.
On Moskvas
hele, rõõmus hiliskevad.
On keskpäev.
Rahvamurd.
Lõid äsja kellad Spasskis.
Uus vahtkond
mausoleumi ette seisma marssis
ja tardus kohale seal, jalal karabiinid.
Ning jälle liigub järjekord, mil lõppu
silm Aleksandri aiani vaid seletab.
Noor isa pojaga.
Neid rätis kollasest popliinist.
Hall, küürus memm.
Usbekid.
Teklis õppur.
Näod, riided kevadiselt heledad.

Ja näib:
sel järjekorral
lõpp ei tule iial:
ta läbib Aleksandri aia sumedust,
ja läbib tänavaid, mis kõik ei paista siia,
ja varjab ta
maakera kumerus!

Ta läbib Siberi!
Ta riike, mandreid lõikab!
End rivis järjekorda Hirošima võtab,
tööbörsi saba New York Cityst joondub,
naissõdur Kuubalt,
gautšo Tšiilist tõttab,
ja Suurbritanniast
ja Prantsusmaalt
ja kõikjalt
rood demonstrante
järjekorda koondub!

On kevad.
Heledad on kõigil näod ja rõivad.
Ning (nii poeedid üksnes näha võivad!) —
planeeti vöötab inimesterivi
kui sõrmus tohutu, mil
mausoleum
on kiviks!

Maa lendab läbi kosmilise öö . . .
Saturn ta kõrval kahvatuma lööb!
Saturni piirab hele tolmuvöö —
Maad ehib inimene,
unistus
ja töö!

Suur kevad on.
Taas kelli kaikus Spasskist,
ja viivuks liikumatult seisis järjekord.
Uus vahtkond mausoleumi ette seisma marssis.
Nüüd näha Leninit on minu järjekord.

1965

OKTOOBRILE

Olid mulle leiuks,
vanemate kingiks,
õpikuteks olid
mulle koolipingis.

Pioneerimalev
viis mind Sinu teile,
komsomolis kasvas
truudus Su parteile.

Kuid ei miski vägi
suuda lahutada
Sinu suurtest teedest
minu väikest rada.

Sinu ilu õitseb
sirelis ja nelgis,
sinu soojus särab
suvevete helgis.

Sinust laulab mulle
mootorite teras,
sinu rikkus kiigub
küpses viljateras.

Sinu au ja kuulsus
kosmossegi lendas,
sinu tiivustavaid
püüdeid kannan endas.

[1958]

RUDOLF RIMMEL

REVOLUTSIOONILINE

Kuklas pleekinud madrusemütsid,
silme ees vintide sihikud —
madruste silmad kui laskepilud
Talvepaleele sihitud.
Taevas — tohutu mustav auk.
Öö. Hall ja hangunud veepind.

Maailma äratas kogupauk:
«Aurora».
Smolnõi.
Lenin.

Lai Neeva. Graniidist kaldad.
Lipp — punane nagu moon.

... maailmamerre voolas
jõgi — Revolutsioon ...

Nüüd seal, kus valitses skorpion
ja päikeses pleekisid luud,
kus nüüd on laulvad arõkid
ja kasvavad rõõmsad puud;
ja seal, kus nimetu tänav
kraanade mürinast võppub,
kus tellingurägastikel
pole algust ja pole lõppu;

ja seal, kus inimjõe lainetel
ujub lipp nagu punane moon, —
seal kestab Revolutsioon!

Ja seal, kus möödunu praht
pole veel põrandailt pühitud,
kus üdini ärevas öös
karabiinid on välja sihitud,
ja seal, kus taevas on kuugi
nagu verekoera nuuskiv koon, —
seal sünnib Revolutsioon!

[1967]

PÜRGIMUS

Üks oled neist — sest sugupõlvest,
kes võitluses end ajand sirgeks.
Kõik köidikud nüüd päästet sõlmest,
vaim valla vabadusse virgeks.

Üks oled neist, kes põlend innust,
kes unistanud suurest võidust,
et vabastada muistset linnust
ja võtta osa surmasõidust.

Veel suurem olnud teiste sitkus,
kes elust palju pole hoolind.
Neid surm kui taimi peenralt kitkus,
on teod neid sangariteks voolind.

Me esindame seda klassi,
kes võitluses on kasvand suureks,
kes alt on üles hõigand massi,
kes uute võsude saand juureks.

Su vaimustus, mis meis ei hiibu,
kord jälle nõuab õilsat tegu,
siis näeme kasvavat me tiibu,
kus terase, metalli segu.

Ei enam kanda saa me kette,
me — kes kord tunnetanud tõde.
Võim rõhuv, põlvili su ette
veel lasta?! — Keegi pole sõge . . .

Me ühte seni polnud märgand,
kuis hauda varisend on kõsud,
kuis uusi sangareid on tärgand,
kuis uhkelt virgund värsked võsud.

[1939]

TEESILLUTAJAD

Oleme need,
kes sillutavad teed
töörahva võidule.
Maha veel mägesid raiuda eest,
kuristikke täita,
tulekahjusid läita,
võlvida sildu üle vee.

Tõstkem siis labidat,
keerutagem kangi,
surugem kirgast kivisesse pinda,
ammutagem kruusa,
ammutagem liiva,
koorigem kamarat!

Iseenda paneme sillasse —
elu ja väega.
Iseenda tarmuka käega
voolime siledaks
tee, mida mööda
sõidavad need,
kes pärast meid käivad,
sõidavad need,
kes edasi loovad,
sõidavad seal,
kus meie ei julgend,
seal, kus veel ükski
rada ei kulgend.
Kus oli inimjalg
käiguks nõutu,
eelpostid surmaga
katsusid jõudu.
Sõidavad nii,
nagu unistus meile
parimail hetkil
vaid sosistas eile.

[1940]

MAAKERA PÖÖRDUB ITTA

Värss-montaaž

1

Neljast maailmakaarest
lõõtsus meid tuul.
Olime murdunud üksikuks saareks —
päeval piiras meid meri, öiti uinutas kuu.
Korraga lõhkend on kest, tungid paiskuvad üles,
paljud ärkavad täna — uue maailmaga süles.
Kannata —
kannata, lauliku sõna ja rida,
mässutsev vorm ja kihutav hoog!
Maakera pöördub. Läheneb ida —
ja korraga mõõtmatult rannata
on vabade rütmide voog.
Ma astun üle väljaku. Tunnen ja mõtlen
pööriöö sügavat hingust.
Veel möödunud päevast meeled on pingul —
pilt pildi kõrvale kasvab ja tõtleb.

Nõnda see algas:
Hommik. Päike. Ja meri
õõtsus kui roheline sapp.
Mööda Lühikest jalga
käis rahvast vastu ja peri —
rühkis ehmund minister, paterdas papp.
Samal ajal
ümber põlise mäe
vana võitluslaul lähemale kajas:
— Nüüd üles, keda needus rõhub! . . .
Ja läbi juunikuu sinava õhu
punalippe kandsid tugevad käed.

Päev eile veretas. Kui äikse-eelne
õhk oli raske. Möödus umbne öö.
Suust suhu lendas sõna: jätkem töö
ja mingem täna võitlejaina teele!

Nüüd hõõgub väljak. Hõõgub eluhooga
ning tihenevad marssijate read.
On sirgund turjad, püsti tõusnud pead
ja käed, mis pingutusist tõmbund looka.
Siin tuules võitluslipu punast lendu
kaeb uhkusega iga selgund silm.
Siitsamast paigast algab vastne ilm —
tööväe ülestõus ja terasnõtke vendlus.

Juba langevad sõnad tribüünilt,
juba väljakut virgutab hääl:
— Seltsimehed, murtud on püünis,
poolele teele meie enam seisma ei jää! . . .
Sa pilguks vaatad,
kuidas järsku on koorund see tuum:
siin sadama sinine pluus,
sääl põldur, kes elanud maata,
ja otse su ees
kuivetand kangur telgede tagant
innukalt plakateid jagab.
Siin metallist. Sääl parkal ja labidamees.
Kuid lubjatud kiriku kõrval —
puutüviku taga kõnniteel
kikitab närbunud kõrva
jumalasulane: — Eh-ee!
Kuup-süllaline tõusikueit
sügab nohisedes reit
ning kallistab kaenlas värrastund mompsi.
Talle see kõik on vaid mäng,
rumal ja popslik,
mis peatselt möödub.
— Ei, lugupeetud iludus+koerahänd,
olete lõplikult löödud.
Katsuge mõista, katsuge mõelda —
peate leppima tuleva tõega,
peate mõistma võitlevat inimest.
Küllalt sest!
Mõte voolab ning paisub. Sõna sähvab kui äikest.
Õhk väriseb karedast laulust ja päiksest.

2

Nüüd astugem julgesti, vennastund väed,
me nõuame õiglaste õigust.
Siin on meie tahe, siin on meie käed —
need täna ei tagane võidust.

Need hooned ja tehased oleme loond,
meid viletsus jälgis kui vari.
Me oleme põldudeks kasvatand sood,
kuid saagi viis kaarnate kari.

Me hädasid irvitas rikaste lääs,
me õigusi unedeks pidas.
Meid võitlema virgutas punetav ääs
ja päike, mis säratab idas.

Nüüd kadugu kahtlus — siin on meie käed,
need kadu on kuulutand ööle.
Uus tulevik, kodumaa nurmed ja mäed
ning meri meid kutsuvad tööle.

Nõnda sumiseb park. Sumiseb puiestee
roosatava lossi ees.
Eemal läbi puudevöö
üle kalda kollase liiva,
pronksingel oma tarretund tiivad
äralennuks on laiali löönd.
Seisab roosakal rõdul
losside valitseja —
mõtete mõõtja ja tungide talitseja:
tudisev ja põdur,
vana ja hall.
— Kus vendade voor! Kus ungari täkkude tall!
— Meie ei liputa saba.
— Vangid vabaks!
hüüavad rõdule tuhanded suud.
— Vabaks,
kordab paene kallas.
— Vabaks,
kordavad põlised pargipuud.

Kuid inimene vaatab alla
nagu kahe tee harul
ega tea, kuhu minna.
Sest tema ei mõista, tema ei saa enam aru...
— Hei, seltsimehed — tagasi linna!

Tuul paisutab pilvi ja kihvatab veri
ning minekul kiireneb samm —
lööb laineid ju kaldale rahutu meri
ja kohiseb reidi ees tamm.

Hall hoonestik põrnitseb lainete harju —
kõik aknad on trellide räos.
Vaat raudade taga kui hõljuksid varjud
ning kumaks kui koltunud näod.

Säält niiskunud kongist vaid lapikest taevast
on vaadelnud võitlusevend.
Säält möödusid kahuripaadid ja laevad
ja kajaka keerutav lend.

Kuid täna on virgem see vilede kumin
ning võimsam on lainete ramm.
— Kas kuulete, vennad, kui tavatu sumin,
kui arglik on valvuri samm?!...

3

Pika Hermanni tornis vibutab
priske meretuul
lippu.
Vastu vaatavad katedraali sibulad
ning kuldsed poolkuud
on ristidelt kõhuli rippu.
Hüvasti — kellade uinutav kõlin,
preestrid ja pikad palved!
Hüvasti — tuluke altari valvel,
jumalaema ja paastuõli!
Täna on taevasel abil
lõppude lõpp —
ei aita enam pintslist pühavee sabin,
ei kipp ega kõpp.

Aga ennäe —
kaks vesipritsi
nagu viimase väe,
nagu hirmutama lambaid või kitsi,
välja käsutand võimurid tunased.
Ja pritsidki värvilt on punased.
— See on puhas, puhas vesi,
Ülemiste Vana kaitseb,
et ei rikneks selle maitse.
Sõitke, paagid, sõitke ära tasakesi.
Lähevad. Häbelikult keerleb mootorite ving
läbi naeratava rahva.
Täna otsustav käsi ja hing
eilse lõpuni lahkab.
— Hurraa! Elagu! müristavad korraga suud.
— Murtud on trellid ja tabad!
— Elagu! oleme vabad,
vastavad autodelt vangid. Kihiseb lossieelne ruum.
Kaelustab sõsarat veli.
Käsi vargsi üle silmade veab.
Lainetavad Internatsionaali helid.
Paljastuvad pead . . .

— Pikk oli aeg, isakene?
— Viisteist aastat, poju.
Oleme Ingeri vened.
Nüüd saame koju.
— Ja sina, emake, kaua olid teel?
— Seitse. Leival ja veel.

Õhtutaevas ju punetust alla hingab.
Mehed püssidega rühivad linna.

4

Sume juuniöö. Rannavärava mägi.
Tornide väljak. Pärnad ja kased.
Astuvad Kroonlinna oktooberlased.
Valkavad pluusid. Kõlguvad täägid. Saabaste kägin.
Tiirutab soomusauto — hall nagu mutt.
Reidilt üle taeva lööb helgiheitja tuline jutt.

Pehmed meretuule iilid,
heinaritsik põõsas viilib,
hõljub punaroosi lõhn.
Trahh — lööb kaugel püssiragin,
värahteleb taevalagi,
valge öö ja sinav õhk.
Mühatavad vanad müürid —
ärka unistusest, lüürik,
saabund suurim ajakäänd.
Suitsujuga läände öördub,
eha hommikusse pöördub —
kõik, mis oli, maha jääb.

Juba ligineb koit. Hõõguvad tornid ja puud.
Kustub lääne pool tähtede hõbe
uduähmaste pilvede ritta.
Astub tunnimees. Köhatab kojamehe luud.
Ja kogu viie meelega tunnetad tõde —
et maakera pöördub itta.

Sept. 1940

TERVITAMINE

Kui äike viljastav on käinud üle maa
rongkäigud lehvivate punalipe saatel.
Jõud võimas, purustav on inimlikul aatel,
et ori elama peab ükskord vabana.

Mis juubeldavat uljust, kirkust, indu suurt
tööinimesis kõikjal jälle näed ja kuuled!
Kui voogav vihm, mis kastab põllul viljajuurt,
uus, värske hoovus täidab laulikugi luulet.

Mu siiras poolehoid on teile, töölisväed!
Las hukust haliseda kodanlased arad,
kes rahvalt ahnitsend on rikkused ja varad,
ma tean, et uue korra loovad teie käed.

Ma tunnen ajalugu teie sammudes:
see murrab kapitali jõhkra omavoli.
Ei võida vaenlased teid enam iganes,
ei pöördu enam kunagi, mis eile oli.

Jaanipäeval 1940

RUUMI ON RUUMIS KÜLLALT!

Ruumi on ruumis nüüd küllalt
kõigile, kõigile, kõigile!
Ela, tööta ja lenda!
Mõistuse purjed on hiivatud —
laevugi kiiruse tiivad
maailmalaotusse viivad.
Uhkeks võid pidada end sa,
ei teisiti olla see võigi!

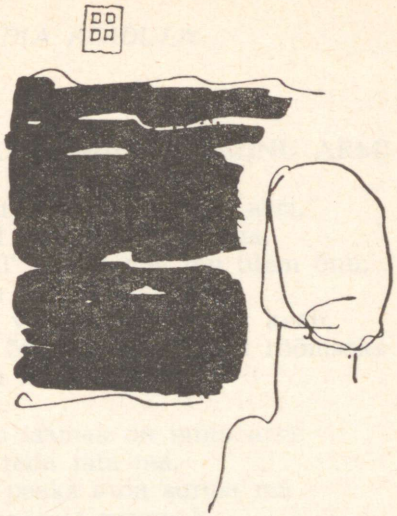
Ent uhkeldes teist ära riiva!
Olgem üllad!

Ka kõrguste kõrguses ära unusta —
kõike suudad,
hoiad kinni või muudad,
kui teist kaasinimest tunnustad.
Küll hommikul, õhtul, küll ööl
miljon kaaslast, kaasmaalast on tööl,
et luua
ning tuua
loomingutulle
kõik parim endast,
et sa avastaks, lendaks!
Ja mis õnnestub, õnneks on sulle —
olla sihtide ajaja —
õnn seegi kuulub taas kõigile!
Oled kõigile teederajaja.
Ei see teisiti olla ju võigi!
Nii see algas,
kui algas
nõukogude aeg,
suur tänane Punane Praegu!

Ning teostuvad kavad nii tavatud —
lennuliin on kosmosse avatud!

«Oi, kui tore! Kui tore!»
Nagu lapsena varem,
pisut hirmukahkvel,
tahad näha, kõike haarata ahnelt.
On tõesti,
tõesti
ümar
maakera helesinises säras,
äraunustamislilledest pärjas!
Kui kihutad temaga kõrvu
ta sinilehvlevas kumas
pimehiilgava põhjatuse sõrval,
sul silmad täis tähtede ergust.
Sind hellitab kergus —
oled kõigest valla!
Kuid siiski pigistab, pureb,
kiusab ja kutsub sind alla
mõni täitmata kohustus, valutav mure —
veel lahendamata maapealne mure.

1961

LAUL MAAST,
MIDA NIMETAN OMAKS

LYDIA KOIDULA

MU ISAMAA ON MINU ARM!

Mu isamaa on minu arm,
kel südant andnud ma,
sull' laulan ma, mu ülem õnn,
mu õitsev Eestimaa!
Su valu südames mul keeb,
su õnn ja rõõm mind rõõmsaks teeb,
mu isamaa!

Mu isamaa on minu arm,
ei teda jäta ma,
ja peaks sada surma ma
seepärast surema!
Kas laimab võõra kadedus,
sa siiski elad südames,
mu isamaa!

Mu isamaa on minu arm,
ja tahan puhata,
su rüppe heidan unele,
mu püha Eestimaa!
Su linnud und mull' laulavad,
mu põrmust lilled õitsetad,
mu isamaa!

[1867]

SIND SURMANI!

Sind surmani küll tahan
ma kalliks pidada,
mu õitsev Eesti rada,
mu lehkav isamaa!
Mu Eesti vainud, jõed
ja minu emakeel,
teid kõrgeks kiita tahan
ma surmatunnil veel!

Kuis, maa, nii hellast' kannad
su lapsi käte peal,
neil' annad leiba, katet
ja viimast aset veel!
Tõest', armsam on mull' hinga'
su põues, Maarjamaa,
kui võõral piiril õnnes
ja aus elada!

Kuis on su pojad vagad,
nii vaprad, tugevad!
Su tütred, nagu lilled
nad õitsvad nägusad!
Ja sinu tuul ja päike
sind õitsel hoiavad,
ja kõrge kotka tiivad,
kuis hellast' katavad!

Ja tihti siiski leian
su silmis pisarad? —
Mu Eestimaa, oh looda:
ka ajad muutuvad!
Meil' tulevased tunnid
veel toovad kinnitust!
Käi kindlalt! Pea kõrgess'!
Aeg annab arutust!

[1867]

EESTI MULD JA EESTI SÜDA

Süda, kuis sa ruttu tõused
kuumalt rinnus tuksuma,
kui su nime suhu võtan,
püha Eesti isamaa!
Head olen näind ja paha;
mõnda jõudsin kaota',
mõnda elus jätta maha —
sind ei iial unusta'!

Sinu rinnul olen hingand,
kui ma vaevalt astusin;
sinu õhku olen joonud,
kui ma rõõmust hõiskasin,
minu pisarad sa näinud,
minu mured kuulnud sa, —
Eestimaa, mu tööd, mu laulu,
sull' neid tulin rääkima!

Oh, ei jõua iial öelda
ma, kuis täidad südame!
Sinu põue tahan heita
ma kord viimse unele.
Ema kombel kinni kata
lapse tuksvat rinda sa:
E e s t i m u l d j a e e s t i s ü d a —
kes neid jõuaks lahuta'!

1867

TERETUS

Teid ma teretan, Eestimaa pojad,
kellel kulmud kuumavad töös,
kellel südamed rindades soojad,
selginud sihid silmade ees!
Igavest' kaob põline põud,
ilmub isamaal teie jõud:
astuge ette!

Teid ma teretan, kes teie õigust
lahti sõlminud valede vööst,
kes ep kohkudes kurja lõikust
näinud sigivat kurjast tööst.
Tagane ära, valede vaim!
Sirgu ja sigine, tõe taim!
Juhata jõudu!

Mehisel' meelele asuta koda,
priiusel pühenend eestlaste muld!
Mulju sa mudasse tigeda oda,
valgele tõuseja vaimu kuld!
Kohage, lehed, kodumaa puus!
Vana vägevus eestlaste suus —
elusse ärka!

[———]

1881

KODUMAA

Kas tunned maad, mis Peipsi rannalt
käib Läänemere rannale
ja Munamäe metsalt, murult
käib lahke Soome lahele?
See on see maa, kus minu häll
kord kiikus ja mu isadel. —
Sest laulgem nüüd ja ikka ka:
see ilus maa on minu kodumaa!

Siin teretavad metsaladvad
nii lahkelt järvi, rohumaid,
siin taevavihmal oras võsub
ja päike paistab viljapäid.
See on see maa, kus minu häll
kord kiikus ja mu isadel. —
Sest laulgem nüüd ja ikka ka:
see ilus maa on minu kodumaa!

Siin kasvab eesti meeste sugu
ja sammub vabadusele;
siin kasvab priskelt eesti neiu
ja sirgub eesti mehele.
See on see maa, kus minu häll
kord kiikus ja mu isadel. —
Sest laulgem nüüd ja ikka ka:
see ilus maa on minu kodumaa!

Siin tõstab rahvas põllu rammu
ja matab endist viletsust;
siin püüab rahvas vaimuvalgust
ja võidab endist pimedust. —
Oh tõotagem südamest
me mehed olla igavest'
ja laulgem nüüd ja lõpmata:
Sa kosu, kasva, kallis kodumaa!

27. aprillil 1873

PISARAD

Kevadisel koidu a'al
vara kõndsin niidu ra'al.
Tuhat, tuhat pisarat
kasteheintel kiik'sivad.

Küsin ühelt sedamaid:
«Pisar, kust sa siia said?
Kiigud tormi, tuule ees
koidu paistel rohu sees.»

Kostab vastu: «Kuuled sa,
muru all mu kodumaa;
sinna sinu vanemad
muistena meid külv'sivad.

Tasa õhtul tuleme
mustast kodust murule,
öösel teineteisega
nutukülvi mõtlema.

Paistab taevas päikene,
lähme jälle mullasse —
öö meid valus ilma lõi,
sest ei valgust näha või.»

Kuulsin kurba kaebamist:
silmad läiksid pisaraist.
Palju neist siis nutsin ma
teiste hulka kastessa.

[1875]

MA LILLESIDEME VÕTAKS

Ma lillesideme võtaks —
sind köidaks sellega,
sind köidaks sellega ühte,
oh õnnetu Eestimaa!

Ma taevasina võtaks,
võtaks päikese särava,
võtaks eha, võtaks koidu —
sind köidaks sellega.

Ja armastuse ma võtaks,
võtaks truuduse, aususe ka,
ja köidaks sellega ühte
sind, kallis kodumaa.

Ja veresideme võtaks,
võtaks venna südame ma —
ja köidaks sellega ühte
sind, õnnetu Eestimaa!

1895

TA LENDAB MESIPUU POOLE

Ta lendab lillest lillesse,
ja lendab mesipuu poole;
kui kõuepilv tõuseb ülesse,
ta lendab mesipuu poole.
Ja langevad teele tuhanded —
neist koju jõuavad tuhanded.
Ja viivad vaeva ja hoole
ja lendavad mesipuu poole.

Nii hing, oh hing, sa raskel a'al —
kuis ihkad sa isamaa poole;
kas kodu sa, kas võõral maal:
kuis ihkad sa isamaa poole!
Ja puhugu sulle sealt surmatuul
ja lennaku vastu surmakuul:
sa unustad surma ja hoole,
kui kotkas tõused ta poole!

[1905]

KUI TUME VEEL KAUAKS KA SINU MAA

Kui tume veel kauaks ka sinu maa
ja raske su koorem kanda,
kui enam ei jõuaks, ei jõuakski ka
sa soovide siniranda,

täht süttib ehk taevas su üle veel,
lill tärkab su haua pinnast,
ja sinu mõte ja sinu meel
kord tuksub su rahva rinnast —

ja liigub ja loob ja lehvitab
ja kauneid radasid rajab,
su rahva koda see ehitab
ja põlvest põlveni kajab.

1894

OH KODUMAA!

Ainult pääle varju ja kätele tööd,
üks suutäis leiba, üks jalatäis maad —
oh kodumaa!

Oh, valus on võõrsile veereda,
surmüksinda kaugele kaduda —
ja süda ning hing on kodumaal! —
Ma väsind — oh puhkaksin mulla all!...
Oh kodumaa!

[1906]

JÄRV LEEGIB EHA PAISTEL

Järv leegib eha paistel
ja hiilgab nagu kuld —
ja järve taga metsas
on näha õitsituld.

Ja kaugel metsa põues
ju liigub muistne jutt,
kui suveööde ilu,
kui õnnis naer ning nutt.

Ja udu kerkib, tõuseb
ja hõljub nagu loor,
ja pühalikult särab
sääl kõrgel tähte' koor.

Eesvanemate vaimud
mu ümber lehvivad —
ma mõistan nende juttu
ja metsa kohinat:

see on mu kuldakallis,
mu kaunis kodumaa;
kuid koidul, päiksepaistel
veel palju kaunim ta!

[1897]

PÕHJAVAIM

Mets mühab ümberringi.
Ma seisatan lagedal
ja mõtlen: Küll armas on elu
siin Põhja taeva all!

Kui sügav sinav süli
end laotab üle maa . . .
Ja kuuskede õõtsuvail ladvul
käib kohin tuulena.

Ja metsa puude varjul
kui heljuks õnne-aim,
kui laulaks lõputa laulu
me kaitsja Põhjavaim . . .

[1913]

ÜLE KODUMÄE

Üle kodumäe kumera kupli
suveöö sumestav valu.
Toomingad valvavad talu,
üle ussaia vaatavad kopli.

Aian õunapuud punasest lõngast
ketravad magusaid palle.
Vaatavad armunult põlle
nurmed visaten rohelist rõngast.

Oja leppade jalgu nüüd peseb
kivile kivi päält asten.
Odrapää mahedan kasten
kaera pehmete sarviga puseb.

Maja vajunud rõõmsasse unde.
Muru pääl magavad rohun
isegi haldijad rahun.
Silmik seinakell üksi teeb tunde.

1927

NII KINNI

Uss kinni on omas urus
ja mätas on kinni murus,
nii kinni mu mõte kodumaas.

Kui lihakiud kinni veres
ja kalapojake meres,
nii kinni mu mõte kodumaas.

O Eesti, mu oma pere!
Surm silmile surub tere,
ka siis veel mu mõte kodumaas.

1944

MEIE JÕUD

Meie jõud on me kodumaa mulla,
kodumaastiku põline jõud:
viljapõllud, mis päikesekullas,
vihmapilvede vaikne sõud.

Meie jõud on me minevik, mida
keegi meilt ära võtta ei saa:
esiisade sangarlik rida,
Jüriöö tuled ja Tasuja.

Meie jõud on me taevavõlvi
sära sügav ja sinine,
läbi kasvava lapsepõlve
karmid talved ja koolitee;

elust paremast «maailmas» kuuldus,
kaugusest helisev linnatorn,
soojas suveöös armsama suudlus,
esimene, arglik ja õrn.

Meie jõud on me rõõmus ja raske
lahtisaamine sulaseteest;
kevad, mis lauluga tuli kaske,
suvi, mis lõhnas ristikumeest;

kollased sügiselehed vahtras,
loojuva päikese kurblik läik, —
sõjad Pühajärvel ja Mahtras,
Anija meeste Tallinnas-käik.

Meie jõud on me mõte, mis virgus
surve alt kiuste, et keelas tsaar,
vaim, mis katusekambreis sirgus,
idas helendav taevakaar;

punaste aastate leekiv kuma
mõisate kohal, hele ja sünk,
üle talvise ääretuma
lume nääriöö pilverünk.

Meie jõud on me Tartu ja Tallinn —
palju valgust, õisi ja vett, —
lodjad Emajõel udus hallis,
mere poolt Toompea siluett;

meri ise, täis kalu ja tuuli,
Tahkunas sügistormide riid, —
neljakümnenda aasta juuli,
punalippude lehviv siid.

Meie jõud on me naised ja lapsed,
kodumajja kes maha meist jäid,
vennad, kelle mõrvarid tapsid,
õed, kes ootavad tasujaid.

Meie jõud on kõik, mida annab
koduarmastus ülev ja karm,
mis meid kodu eest võitlusse kannab:
meie elu, veri ja tarm.

Tšeljabinsk, 5. IX 1942

JÄÄ KESTMA

(Eesti NSV hümn)

Jää kestma, Kalevite kange rahvas,
ja seisa kaljuna, me kodumaa!
Ei vaibund kannatustes sinu vahvus,
end läbi sajanditest murdsid sa
ja tõusid õitsvaks sotsialismimaaks,
et päikene su päevadesse paista saaks.

Nüüd huuga, tehas, vili nurmel, vooga,
sirp, lõika, alasile, haamer, löö!
Nõukogu elu, tuksu võimsa hooga,
too õnne rahvale, me tubli töö!
Me Liidu rahvaste ja riike seas
sa, Eesti, sammu esimeste kindlas reas!

Sa kõrgel leninlikku lippu kannad
ja julgelt kommunismi rada käid.
Partei me sammudele suuna annab
ja võidult võitudele viib ta meid.
Ta kindlal juhtimisel kasva sa
ja tugevaks ning kauniks saa, me kodumaa!

1944

LAUL MÄNNILE

Lehtpuud nii lopsakais saludes
orgudes otsivad varju.
Sina mul armastad rannikut,
lainete vahuseid harju.

Koduks sul paesed me vaevamaad,
nukrate rabade veerud,
tarede ümber, kus tuiskavad
luidete liivased keerud.

Sügavalt muremaa südamest
juurtega toitu sa otsid.
Vallatu kähara krooniga
kiusavaid rajusid trotsid.

Aga kui armutu pakane
raksatab hangede rinnus,
soojalt su oksades pelguvad
väikesed varased linnud.

Olgugi küllases kevades
aiad kui valevad rünkad,
sind mina imetlen õitsemas,
tumedat, tõsist ja sünka.

Roosakais nuppudes uibuna
õitsed ja armastad hilju.
Karedaks eluks siis küpsetad
sitkeid ja jõulisi vilju.

Vilju, kust kasvavad mastipuud,
kaugetel meredel sõitjad,
hällijad valgete purjede,
tuulte ning tormide võitjad.

1946

DEBORA VAARANDI

EESTI MULLAD

Kahkjaspunased, paatjaspunased
seisavad klaasi all mullad.
Lõigud inimkudedena õrnad,
puutumatud, paljastatud siin.

Peaks kui kõnelema tasahääli.
Hingamisi ainult sõnuma:
Eesti mullad!

Näe kui kõhn on must kamarakord,
sigiv süli neil kahkjaspunastel —
õhkõhuke vaid vahukirm lainetel!

Mulgimaal kriipsuke muhemustem,
voodsam pisut Vooremaadel,
rannarähkadel hoopis õbluke.

Ja kõigest on puudu:
küll märjast, küll kuivast,
lubjast ja boorist.
Hoolest-armastusest rääkimata.

Kuulame, sõnaseadjad,
lontis kõrvu
eesti muldade murejuttu.

Kaenlas hiigeltõlvikud
kui kullased kuningasauad.
Pihus roosad naerikerad,
mullased habemed rippu.

Ja kõrgete akende taga
tõstab igilauldu, igi-itketu
leivakarva nurmi
silmapiirini.

Oi sind suurt võlurit!
Kõik töötad sa ümber:
väe-rammu muidugi ja silmaveesoola,
piksesajatused ja piitsaplaksud,
isade luud ja sõjatallerite tuha.
Ja kõik higi, selle heleda.
Ja kõik vere, selle vägeva.

Kõigest teed sa midagi.

Aga mu laul, kujuta küli?
Ütle, kas ka temast kõlbas midagi teha?

Endine partisan, valge kittel üll,
laup valemeid täis
ja muretriipus äärest ääreni,
kummardub üle muldade:
«Vähe, vähe! Ikka jääb puudu . . .»

[1965]

RANNAPÄÄSUKE

Täis valget vahtu
on mere küür,
ees, laintemurrus
järsk kaldamüür.

Ja kõrgel, kõrgel
kui räästa all
üks linnupesa
seal üleval.

Üks linnupesa:
vist pojad sees,
et aina vidin,
lend läve ees.

Must-roheline
all vete õõts,
tuult uhkab laotus
kui hiigellõõts.

Kaks sinitiiba
ja valge rind,
end üles heitled,
mu pääsulind.

Kaks sinitiiba,
ei miskit muud,
ei kuskil varju,
ei puhmast, puud.

Nii raskelt, raskelt
saad piskuroa.
Miks tuulte teele
sa teinud toa?

On vaikseid orge
meil sisemaal
ja lahkem lõunas
ka taevakaar.

Kas punapalud
sul unusid,
kui pesa paele
siin punusid?

Kaks sinitiiba
ja valge rind,
ja torm, ja meri . . .
Oh, pääsulind!

Taob laine randa
kui raudne ramm,
et vappub, rappub
ees kaldatamm.

Ja linnupesa —
kes seda teab,
mis jõud küll teda
seal kinni peab?

*

Rannapääsuke,
sinisuline,
tiibu laotades
lendas ülesse,
ülalt noolena
laskus laintele,
valge rinnaga
vooge riivates.

Mida tahtis ta
mulle ütelda,
kurgul kumedal
mida siristas?

«Kõrsi kogusin,
raage riibusin,
sitke saviga

seinad silusin,
liitsin kõvasti
püha põrmuga,
kalli kaldaga
kokku sidusin.

Kõrs kõrrele,
raag raole,
kalur merele,
kündja vaole,
vidiit!»

Tõuseb tormihoog,
pesa pillutab,
ilma äärele
heidab enese:
rannapääsuke,
sirjelinnuke,
kuhu lähed siis,
mida
siis teed?

«Ikka uuesti,
ikka, alati
lendan tagasi,
otsast alustan
sada korda ma,
tuhat korda ma:
kõrre kõrrele,
raole rao.

Siin mu kodupaik,
püha sünnimaa,
ainus ilma peal,
ainus päikse all,
rand see tuuline,
rand see tormide:
tormist tugevam
on mu armastus.»

1957

RANNAKE

Rannake, rannake, rahnudest kaetud,
lainete paitatud, lainete aetud,
karidest kirjatud, neemedest saetud;
räägi, mis lood on su liivasse maetud?

Jutustab rannake vali ja tuuline,
jutustab laineke tuhandehuuline,
jutustab kõigest, mis rahnud on näinud,
sellest, mis tuuled on üle tast käinud;
jutustab hellalt või jutustab vihaselt,
palakas-sile või tormiselt kihades,
jutustab ööd ja päevad.

Jutustab rõhuja verisest rikkusest,
ööst sellest sadade aastate pikkusest,
jutustab hallist ja madalast taevast,
isanda julmusest, orjade vaevast,
jutustab sügisetuules.

Jutustab kevadest, jutustab valgusest,
päikesepaiste ja õnnetee algusest,
uuest ja ärkavast, rõõmsast ja suurest,
jutustab, kohiseb kevadetuules,
jutustab kevadetuules.

1947

EESTIMAA LEIB

Üle nõelõhnaliste parte,
taldadest kõvaks kulutatud rehetoa põrandalt
tuled mu juurde läbi aegade,
Eestimaa leib.

Tuled mu juurde
üle mureliku maa, kitsi ja helde,
põudadest põletatud, vihmadest leotatud,
isade oma.

Isad õnnistasid lapsi sinu nimel,
järglastest järglasteni, põlvest põlve.
See polnud alandlik palve,
vaid inimlik soov.

Rahupäev on sind soojendanud,
sõjatuli põletanud,
tõlplus su sekka visanud ohakaid.

Aga ikka oled sa tõusnud nagu hiid,
ahervarte ja tukkide vahelt,
vaenlastest äraneetud väljadelt,
pisarate asemele,
kevadiste linnulaulude keskele,
päikese ja tõe poole,
kuldkollased kõrred uute tuulte süles.

Kummardun su ette,
Eestimaa leib.

[1969]

KALDAJÄRSAKUL

Tõmbab silmapiir sinise viiru
üle rahutu, roheka vee,
üksik kajakas kisades kiirul
järske käänakuid vee kohal teeb.

Rändrahnude punakad seljad on koos
kui hüljeste unine kari.
Tuul tõuseb ja puruneb rahnudel voog
ja lainel on vahune hari —
tuul tõuseb ja tormi ta toob.

Järsud kaljud on tuultele vastu
tõusnud müürina, kõikjal neid näed,
ja kui kõrgele kaldale astud,
siia kauaks siis seisma sa jääd.

Tuul kohiseb ladvus ja oigab kui vang,
kui mässavad sügisetormid.
Sa tuled ja tunned, see tormine rand,
need rahnud, nii tumedad, mornid,
on armas ja kodune rand.

1953

LAUL MAAST, MIDA NIMETAN OMAKS

5

Mu kodumaa!
Kui palju on teid,
mida rajada tuleb veel elus,
ja magavat maad,
mida lakuvad janused tuuled,
kuid mille põlise une
me lõhkuma peame tööga,
et maapinna auravast rüpest
tuleks ilmale leib.

Mu kodumaa!
Ma pole ihanud soetada
kuutsada ruutmeetrit aiamaalappi,
kus taevasse lükkaks
eterniitkatust
viie toa ja rõduga maja,
mida võiksin nimetada omaks.

Minu ainuke kinnisvara
ja ühtlasi sääst mu südame hoiuraamatus
on Doonau leebetest lainetest
Kuriilide metsiku ketini
ja Jäämere süngeist hoovustest
Pamiiri lumise laeni
võimsana sirutunud maa.
Seda maad ma nimetan
omaks!

Mu kodumaa!
Kui sa kunagi kutsud,
siis südame käsul uuesti
paneb taskusse lähetuskirja
venelane Vladivostokist
ja eestlane Tartust.

Siis jälle kohtuvad sõbrad —
kas küürus barhaanide riigis
või tuiakas taigas,
et rajada oma Bratskit
või Kedrostroid.

Sest su armastust, kodumaa,
väärib vaid see,
kes tallanud teid, mis olemas,
ja rajanud radu,
mida kaardile kantud pole.

1960—1963

JUTT

«Mis mulle jutustad, koidiku tuul?»
Eestimaalt tulen,
väsinud olen:
kõikusin kodumaa latvade lehtes,
kevade ehtes
hiilgavad vainud ja väljad ja aas!
Lilleke maas,
tammed ja kase ja lõhmuse õied
olid mul õrnasti õhkuvad köied;
nägin neid mängivat kevadega. —
Mis kaebad sa,
Eestimaa tütre helisev huul?

«Pilveke, kallike, kuhu sa reisid?»
Eestimaa üle
lendab mu süle,
karastab põldu ja peenart ja metsa!
Kõik minu otsa
vaatab kui taevase allika pool'.
Olgu ka hool
vaikne ja tasane; siiski mu vägi
silmad kõik rahvale rõõmuseks tegi.
Rahul on Taaramaa pühane pind.
Mis surus sind,
Eestimaa tütar, et nutune seisad?

«Viibi, lind, ära nii rutates sõua!»
Eestimaal' tiivad
koju mind viivad!
Eestimaa õitseva õilmete vahel
armsam mul ahel:
rõõmu- ja leinalaul, kodumaa viis!
Eestimaa hiis
varjas mu pesakse, seal tahan surra!

Kodumaa kullane kõlin ei murra!
Surmani tänan ma lauludega!
Mis viibid sa,
Eestimaa tütar, et järel' ei jõua?

Eestimaa tütar: mis viibin ma siis?
Lennake, päevad,
mida veel jäävad
piireks mull' Taaramaa kallaste ette!
Jõua oh kätte,
jõua, sa igatsev, õnnistav tund!
Päeva ja und
küsitan: «Millal mind viite ta pinda?
Lootuse silin — kas petab ta rinda?
Millal sind teretan, laulude rand?» — —
Ei vastust ann'd
õhu, ei pilve, ei linnukse viis! —

[1880]

IGATSUS

Tule, oh kevade, tule ja too mind!
Elu siin külmab ja uhke maailm,
tarretand tiivaga väriseb voolind,
tarretand laulud tal, sumine silm.

Miks ep ma otsisin võõralta ilu,
võõralta varju, tuge ja nõu?
Marudeks kasvanud kodune vilu,
imeb mul soonetest nooruse jõu.

Iga mull' pilveke sinises taevas
kõneleb kodumaa päikese teed,
kus aga laineke rajakest kaevas,
kuulen ma kohavad Eestimaa veed.

Vaata, kui loomus* leinades õhkab,
temaga närtsin isegi pea,
igatsus õitseb, viletsus lehkab,
lootuse lille ma kuskil ei tea.

Tule siis, kevade, tule ja too mind!
Kus minu armastus idanes:
anna sa aset mull', Eestimaa soopind,
elu, ilmu mu südames!

1879

---

* loodus

VÕÕRSIL

Üksinda
pean võõrsil rändama!
Pisar läigib leinalaugel,
kaunis isamaa on kaugel,
kaugel ilus isamaa.

Isamaa!
Millal saan su pinnala?
Millal paist'vad sinu mäed,
võtvad kaissu sinu käed,
kes sind ootab nutuga?

Nutuga
pean võõrsil rändama!
Ei siin emakeelt ma kuule,
ei mu mõte lusti luule:
kaugel helde emakeel!

Emakeel,
ainult sinul oma meel!
Võõral keelel pole võimu,
pole lõbust laululõimu:
võõras keel on armuta!

Armuta
pean võõrsil rändama!
Ei mind köida võõras ilu,
võõras päiksepaistus, vilu:
arm on ainult kodumaal!

Kodumaal!
Sääl ma rändan rõõmura'al!
Sääl mul lahked laulud liik'vad,
lillenupud nurmel kiik'vad,
õits'vad aasal ilusal!

[1878]

KOJUIGATSUS

Nüüd õitsvad kodus valged ristikheinad,
tuul mängib lillelõhnaga —
mu ümber sala laulvad vaiksed leinad.

Ja sääl, kus tee nii pikk ja tolmune
viib sinimetsa poole kaugele,
sääl kasekõne loob kui pilvi teele,
et kanda kojukutset minu meele.

Ja sala laulvad minu vaiksed leinad,
et õitsvad kodus valged ristikheinad.

[1909]

VÄRISEVATE HAABADE ALL

Ma kõnnin värisevate haabade all,
ma kõnnin ja mõtisklen vaiksena hurmast,
väsind lugemast kuulsaid unistusi.

Päikest kaugete metsapalangute vinesse vajuvat
saagapunaselt
näen vaeste palavikuliste silmadega.
Järel puhangud vakatavast õhtu tuulest
haabade ladvus.

Üle niidetud luha hilised puhangud Tuulemaalt
aeg-ajalt haabade latvu veel libistavad.
Üle niidetud luha õhtu roidumuses heinalised
koju lähevad rippuvate kaskede keskel.

Hing hapras kehas, puudutatud Tuulemaa kaugustest,
omataolisele olevusele end tahaks teatada.
Olge tervitatud, haavad, mu vennad, mu õed!

Ma kõnnin värisevate haabade all,
tumm, tõsine, maapagulase sammudega.

Mind võtke oma värisemisse, haavad!

[1913]

VALGE TUND

Valgete lindude lend,
valevi tiibade lai-laia lund —
Mälari valguse tund:
Ärka! Ärata end!

Miski vist kaotsi mus läind —
teisiti kord olen näind
valgete purjede liiliaid,
teisiti helkis siis laid.
Miski vist kaotsi mus läind.

Päikese helisev lõõm.
Süda ent vaikne kui surnuaed,
kuhu elusalt maet
enne tähtaega lämmatet rõõm.

[1954]

VÕÕRAMAA ÕHTU

Punased pilved järve taga
muutuvad mustaks,
sinisele veele langevad varjud.
Õhtu on käes.

Lähen valget maanteed mööda
eha kustumisse.
Lähen võõrast teed.
Mu kõrval kivimäes küürutab
pimedus, pimedus.

Sajad ritsikad laulavad õhtuste
vete virvendusse,
laulavad kojuminejate häältesse.

Mina lähen vaikides,
saatjaks kahanev ehaviirg.
Süda on külm ja pää selge,
ainult silmades võõramaa õhtu
üle sinise, suure järve.

[1947]

LÄBI ÖÖ

2

Nutan oma õnne taga
hommikuni välja. —
Kes see aga, kes see aga
kustutab mu nälja?

Kes see veab mu viljad auna,
rõuku hangub heina?
Ma vaid niidan. Hilja! Hilja!
Niidan ainult leina.

Nutan oma õnne taga,
nutan unest unne.
Tuttavaid on palju, aga
kedagi ei tunne.

[1954]

UMMIK

Laulukest loon poolsõnatut, kajatut
päevast päeva korduvast loost.
Gustav Suits

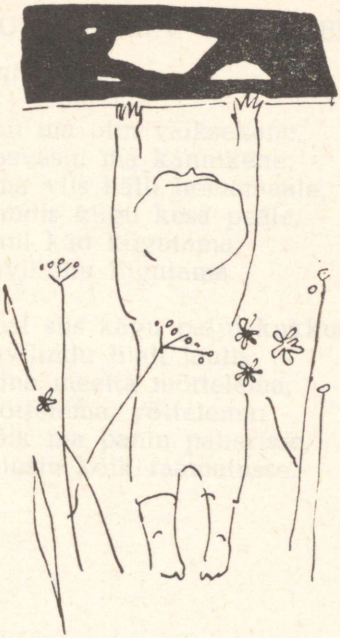
Kuhu viib teie tee,
kodumaatus ja -rannatus?
Kaua veel jätkub see
roostena järav kannatus?

Silma ei hakka mäed
uttu uppunud lammudes, —
tühja kahmavad käed
vastu hämarat sammudes.

Öö üle võõra maa,
tummuv, tumedameeline, —
ulualla ei saa
nõrkev, janune teeline.

Kinni vajuvad laud,
tuleb tund, mis määratud —
ränduri ununud haud
oru rohtunud jäärakul . . .

1956

KODUNE
KOTUS

KUI MA OLIN VÄIKSEKENE

Rahvalaul

Kui ma olin väiksekene,
kasvasin ma kannikene;
ema viis hälli heinamaale,
kandis kiigu kesa peale,
pani käo kiigutama,
suvilinnu liigutama.

Seal siis kägu palju kukkus,
suvilindu liialt laulis;
mina meelta mõttelema,
mõttelema, võttelema;
kõik ma panin paberisse,
raiusin kõik raamatusse.

LAPSE TÄNU

Rahvalaul

Isakene, taadikene,
emakene, memmekene,
küll sa nägid suure vaeva,
kui sa minda kasvatasid,
kasvatasid, kallistasid,
üles tõstsid, hüpatasid,
maha panid, mängitasid,
suu juures suisutasid,
kahel käel kiigutasid,
süles hoidsid süüessagi,
käe peal käiessagi,
rüpes rukist lõigatessa,
viisid põllel põllu peale,
panid parmaste vahele,
sületäie keske'elle,
et ei tulnud tuuli peale
ega veerend vihmahoogu!

Ole terve, eidekene,
teiseks terve, taadikene,
minda nõnda kasvatamast,
kasvatamast, kallistamast,
tänu teile hauassagi,
musta mulla katte alla!

KODU

Meil aia-äärne tänavas,
kui armas oli see!
Kus kasteheinas põlvini
me lapsed jooksime.

Kus ehani ma mängisin
küll lille, rohuga,
kust vanataat käe kõrval mind
tõi tuppa magama.

Küll üle aia tahtsin siis
ta kombel vaadata!
«Laps, oota,» kostis ta, «see aeg
on kiir küll tulema!»

Aeg tuli. Maa ja mere peal
silm mõnda seletas —
ei pool nii armas polnud seal
kui külatänavas!

[1865]

KALLIS KOTUS

(Tarvastu keelemurdes)

Mu meelen kuldne kodukotus,
ma sageste näe und veel sest,
kos õndsa esä kallis katus
mu varjas, väikest latsekest.

Mäest alla, mööda kopli veere
sääl pal'la jalu paterdi,
siss ringi üle Ridassaare,
kaits peokest täis lillesi.

Nii Piirikese mäele lätsi,
kos küla latse kiiksive;
kos Märt ja Maiu, Ainu, Atsi
mu kaugelt joba hõiksive.

Sääl pidu, pillerkaari teime,
ja lohun laia kivi pääl
võileiba, kamakäkku seime,
mis ristiema jagas sääl.

Kos vahest ka veel ikke saime,
kui pajupill meil katik läits
ehk varba vastu kivi leime
või karmani seest kat'te väits . . .

Nüüd kadund! . . . Igaveste minnu
nee armsa aja ammugi.
Me, latse, nagu essind linnu
kik ilma laanen laiali.

Ka lohk ja saar saand teisemase
ja mäge muutnu hoolsa käe
ning koplise on kasvand kase . . .
Kuid mälestus ei meelest läe.

1894

NOORUSMAA

Kuis olid kaunid noorusrajad,
ei eal unuma küll saa
mäed, kingud, murud, metsakajad!
Need ajad!
Rand, kuldne, unistustega,
mu kodumaa!

Kui armas oli üksik palu,
niit, männik, laas ja kauge salu
ja vaikne hämar metsatee,
koivalu,
mis kustus õhtul üle vee,
kuis unuks see!

Täis õnne näitsid väinad, lahed,
rooääred, pangad, saarte vahed
ja meretuule kauged hood,
nii mahed,
ja vete välge, tüüned vood,
kui kallid nood!

Oh kuldsed ajad, õndsad päevad,
mis meelde kustumata jäävad,
või olgu muutusi, mis ka
kõik näevad.
Ei eal unustama saa
sind, noorusmaa!

[1914]

ISATALUST LAHKUMINE

Kui mu kallist isatalu
jumalaga jätsin ma,
tundis minu süda valu,
mis ei või ma ütelda.

Väravalt ma üle välja
sõitsin venna saatusel,
sõitsin üle nurme selja,
kust veel kodu nähtaval.

Vend mull' ütles: «Ära nuta,
ära enam kaeba nii!»
Mina vastu: «Ära rutta!
Siit näen kodu viimati.

Hoia hobust kinni vähe,
las mind vaata tagasi;
ehk ei saa ma enam näha
isatalu iialgi.

Jumalaga, isamaja,
nurm ja niit ja karjamaa!
Taevas anna, mis teil vaja!
Jumal küll teid õnnista.»

[1874]

MÄLESTUSLAUL KODULE

Hiline sügis — tuuled ja sajud,
päikese kustunud kurblik vaade.
Hauduvad rõhutud mõtteid mu ajud,
kõduneb elutöö kaunis aade.

Kuulan veel koduste metsade müha,
võitu ei saa aga südamemurest:
kuidas küll jätan, mis on mulle püha,
kuidas küll lahkun kallite juurest?!

Teistele tulevad tagasi jälle
õndsusest täitunud armsad ajad —
aga ei iialgi helise mulle
teist kord kevade kaunid kajad.

Hiline sügise — hiline päike,
alati umbsed ududesajud.
Vajub mu tundmuste tuline äike,
haige mul meel ja haiged ajud.

Kes see küll mõistab, kui hirmus, kui kole
on see hüüe: ei iialgi enam!
Minul aga maa peal kodu ei ole,
minule õnn ei naerata enam!

1912

VAENELAPS JAANIÖÖL

Vaenelaps nutab üksinda jaaniööl,
öö emaks tal, emaks ja isaks;
kõht tühi, väsinud, terve päev oli tööl,
pidi öödki veel võtma lisaks.

Heliseb ümber nüüd suve magusam viis,
käib vainu päält rõõmsasti kaja —
täis kuminat, rõõmu kordab hiis —
oo valge öö, meelitaja! . . .

Vaenelaps nutab üksinda — vainu pääl
kõik teised on piduehtes,
neil isa, neil ema, nad mängivad sääl —
laps nutab — ei kajagi lehtes.

«Tule, tuuleke, tule, paita mind,
tee maimule mulda tuba;
sääl, armas, ma võtan kaissu sind,
eit ootab, taat ootab juba.»

Tuul ei tule, ei paita tuul jaaniööl,
tuul kõrgele kõndis ära, —
tuul kõnnib kõrgel, vöö pilvedest vööl,
kõrgel, kõrgel kesk õhkude sära.

«Tule, eideke, sina, mind ehi sa,
mind jaaniöö tasases ilus, —
vii mind ühes, sind ootan ma —
taat rõõmustab kalmu vilus.»

Eit ei tule, ei tulla saa kalmu seest,
muld lilleks lõi eide silmad,
lõi kõrteks kõrvad, — kes mulla viib eest? —
Ja kaugel on manala ilmad . . .

[1910]

ISAMAALE

Mina kõnd'sin kurba rada,
kurba rada kõnd'sin ma;
muresid mul mitusada —
oh kuis mahajäetud ma!

Kivi kukkus kivi juurde,
jõgi püüdis meresse,
koerakutsik ema juurde,
ema juurde — ussike.

Kuhu lähen mina, vaene?
Kelle juurde, koduta?
Oh mu vend, mu sõsar, naine,
ema, isa, isamaa!

[1910]

RÄNDAJA

Tulin linnast. Lumesadu.
Tööd ei leidnud kusagilt. —
Lumesadu. Jalad väsind.
Läbi, läbi näljane.

Kuskil teed, ei tulekiiri,
aeg ju hiline.
Ennäe! tulekene siiski
vilgub viimati.

Koputan ja astun sisse —
lahkelt lahti tehakse.
Tüdruk võtab ahjust leiba,
sooja leiba — mõtelge!

Soe saun ja lõhn nii armas. —
Tühi kõht. — «Kas soovite,
külamees, vast sooja leiba?»
Murdis tüki minule.

Suure tüki sooja leiba!
Oh küll maitses magus see!
Soe leib ja soe süda,
perenaine tasane.

«Kust sa tulid, kuhu lähed?
Kas sul naine, võõras mees?»
Sealt ma tulen, sinna lähen,
olen vaene reisimees.

«Mitu venda sul või õde?
Isa, ema elavad?»
Mina üksi! Kibe tõde,
kõik nad ära surivad.

«Tibi-tibi, tibi-tibi —
suurem neist on kukeke.
Mul on neli kanapoega,
jutt neid ajas ülesse . . .»

[1965]

RUKKIVIHUD REHE ALL

[Katkend]

Puhtal põrandal,
puhta rehe all
uudisvihud — nad
ahet ootavad.

Vaikus pühalik
raskeis vihkudes,
kuldseis kõrredes
puhtal põrandal.

Puhtal põrandal,
puhta rehe all
rahu pühalik,
mõte vihkudes . . .

Küll nad mõtlevad,
kuidas vanake,
valgejuuksene,
seemne kukutas

vaga meelega,
vaikse sooviga:
õnne talule,
õnne majale,

õnne pojale,
pojapojale,
pojalastele
ikka, igavest'! — –

1897

KODU IMELISEM TÖÖ

Ava aken põhja poole,
lase tuppa tulla öö.
Sügav, valgemeelne, vaikne,
kodu imelisem töö.

Vaata, vari, koduvari
mustav kulla põhja pääl,
kaevurakk ja metsaladvad,
põuapilved siin ja sääl.

Vaata, sügavuse siidis
kõige üle kesköö paar —
see on kodu, see on kodu,
soode taga oma saar...

Soode taga — sammal pehme,
sõnajalad, kitsas tee —
sine tegi hinge silla,
muinasjutt jõi ära vee...

Ava aken põhja poole,
lase tuppa tulla öö —
sääl on kuskil teiste keskel
vanemate kaunim töö.

1917

ÕHTU KODUTALUS

Õhtu köitis jutuheided
unejätkuks puhkama,
pimedus käib väljas ringi,
laulab, nutab tuulega.

Tiksub kell ja ahju taga
kilgid tasa laulavad,
vanaema kustund silmad
hangund pilgul vaatavad.

Puhkab isa, puhkab ema,
kuulda üksi hingamist,
nagu unenäo sõudu,
taluhaldja liikumist.

Peretoas kõnnib keegi,
tuli nagu vuhises,
keegi nagu vaatab aknast,
tares nagu kõlises . . .

Pimedus käib väljas ringi,
laulab, nutab tuulega —
ööde varjud täitvad südant
üksilduse tundega.

Tiksub kell ja ahju taga
kilgid tasa laulavad —
kadund aastasajad tõusvad,
pikas reas rändavad.

Aastasajad kõnelevad —
kuulda üksi hingamist,
nagu unenäo sõudu,
taluhaldja oigamist.

[1909]

KODU

Kui tulevad helged
heinakuu päevad,
siis koju käivad
mu mõtted ja teed,
kui laintena tõus'vad
tõugude väljad
ja lõikajat ootavad
rukki eed.
Siis jätan maha
ma tolmuse linna
ja ruttan sinna
kui rändaja lind,
kus külluses kutsub
mind kodune pind.
Sääl ootab mind isa,
sääl ootab mind ema
ja vana koergi,
veel tunneb mind tema,
oma nooruse sõpra
ja seltsimeest.
Sääl aias on uibud
täis valmivat vilja
ja pakud mul paisuvad
lõhnavast meest,
mis kollakas mehine*,
vara ja hilja
viib virgasti koju
õilmete seest.
Sääl isade pinnal,
maa-ema rinnal,
kodupäikese tules
ma tugevaks põlen
kui Antaios muistne,
ilmvõitmata olen.

[1916]

---

* mesilane

SIRGUKESELE

Nukrutsen, mida nukrutsen?
Halisen, mida halisen?

Veretasid vahtrad ringi,
maja valge vahtra sõõris,
majas kaunis kambrikene,
kamberissa kallis kaasa.
Ennäe väntsu väike'esta,
tillukest tihasepoega,
lelukest oma lihasta,
siblitsevat sirgukesta.
Juba ta naeru nakatamas,
meelitamas muige'eida.
Varsti ta rinnas rippumassa,
ninali nisast nosimas,
maiust sõrmili mudimas.

Juba toolid toeksi tõusmas,
seinaveered seljahoidjaks.
Ära kuku, kullakene,
saa haiget, armsakene!
Valud vaibuvad sülessa,
suisutustes suu ääres.

Suved läevad lullitades,
kevaded kui keerutades,
kaovad talved tantsidessa.
Juba sa sirgund sihvakeseks,
tantsijaks mul tallekeseks,
kelmisilma kepsulööjaks.

Nukrutsen, mida nukrutsen?
Kurgussa miks kõrveteleb?
Südames kui sütevakka.

Virgusid täna toassa,
sünnipäeva pähitsissa,
hällipäev uneski häilis.
Aga ei rõõmu sängiserval
ega lusti voodiveerel.
Ei ole kingitust kirevat,
kribulista kringlit laual,
küünalde säravat sõõri.
Küllap külm on küünistamas,
küllap nälg on näpistamas.

Sõda sõitnud maida mööda,
ajand aisad aedadesse,
rattad seina raksatanud.
Käsi ei küüni kallistama,
sülelema sirgulindu.
Vahel meil verine seina,
vaenuline musta müüri.
Sestap nukrutsen natuke,
hillitsen ma hiljukesi,
vaikselt sõlmitsen sõnuda,
vargsi viisi veeretelen.

1942

28. XII 1929

Mu süda rahutu ning kisub jälle koju,
kui pettumusist kibedaks saand meel.
See kamber vastu võtab oma poja,
siin leian vaikseid pärimusi ees.
Mu süda rahutu ning kisub jälle koju.

Siin kõik on endselt südamlik ja vana:
kapp, neli tooli, madaljalgne laud.
Seesama lampki endist valgust valab
ja uksel ikka kriiksub käsiraud.
Siin kõik on endselt südamlik ja vana.

Kell ainult seinal astub vähe tasem
ja kasvust suureks sirgund mõni lill.
On tühjaks jäänd vaid minu voodi ase,
ta kohal tummalt ripub vana pilt.
Kell ainult seinal astub vähe tasem.

— Ent miks sa täna mõttes vaikid, ema,
su silmalaugel äsjast nuttu näen?
Miks sa ei päri minu elu enam,
sull' vastu annan mõlemad ju käed!
Ent miks sa täna mõttes vaikid, ema?

— Poeg, teadsin, teadsin, et sa koju tuled,
kolmkümmend sai su east täna täis.
Kolmkümmend õhtut on need talituuled
me akna taga lõgistamas käind.
Poeg, teadsin, teadsin, et sa koju tuled.

Kakskümmend üheksa su aastaid lugend
siin kitsas toas ... leiba jagand käed.
Nüüd südamel ei ole enam tuge —
su koht siin tühi, tühi minu päev.
Kakskümmend üheksa su aastaid lugend.

— Ma mõistan, ema, mõistan sinu muret,
kord olen luulemürgi hinge joond.
See on mu elurahu läbi purend
ja tuulde lennand sinu vaev ja hool.
Ma mõistan, ema, mõistan sinu muret.

See mürk mu kodust võõrutand on ära,
jäänd sulle ainult unelmate murd.
Mu rõõm ei kodanlikust õnnest sära —
sant riidelt, rahatu ja tihti kurb.
See mürk mu kodust võõrutand on ära.

Kolmkümmend aastat mööda lennand juba,
neist valuaastad olnud viimsed viis.
Kuid süda siiski ainult laulda lubab —
see on mu elu enda tõmmat liisk.
Kolmkümmend aastat mööda lennand juba.

Taas süüta, ema, küünlad vasksel jalal —
kakskümmend üheksa kord põlend need.
Siis kõik on endselt südamlik ja vana
ning valgus ära kannab mureveed.
Vaid küünlalt pisar alla veereb sala.

MULGIMAALE

Om maid maailman tuhandit
ja rahvit mitmit miljunit —
üitsainus Mulgimaa.

Ää kuri kui las olla ta —
ku Pikässillast üle saa,
suud anna mullal ma.

Ja üteaindsa mõttege
ma eidä õhtu magame
ja tõusu ommuku:

Oh kunas ma su jälle näe?
oh kunas kodun tõusup päev
ja õhtu pas'tap kuu?

Üits einanutt ek kõrreke,
ku kodust siia kaugele
lind noka otsan tuuss —

ma ikess pääl tal otseldi
ja ütsi pisare kik vii
ta küllest ärä juuss.

[1919]

KOJUSÕIT

Tere hommikust, sünnimaa, tere!
Tere, tukkuvad puud ja naerev taevas
liivaküngaste helina üle.
Annan teile kätt, valged pilved,
igale liiprile sosistan tere.
Sind igatsesin, kuuskede mehine jutt,
kaskede koketsus suves.
Sindki, haabade igavene haiglane värin,
igatsesin ühe kortsuna sünnimaa näost.

Tere, tõkkepuu punavalge!
Sõidan sinust mööda, mööda sünnimaale.
Roheline rong tormab tagasi noorusse,
kus leebed on teed ja fantaasia
pulbitseb öis.

Ei riimid, metafoorid
suuda sind kaugeltki kiita.
Sünnimaa silmade valgusfoorid
on ainsad tuled, millega liita
suudan päevade lampe
üheks hõõguvaks päikeseks.

Tere, karjakrants voogaval aasal,
sina, kes tervitad mind rõõmsalt.
Kopliaedade kisuline võrk
kord endasse püüdis mu liblikana,
nüüd maipõrnikana uitangi maailmas.

Tere, sünnimaa keel, võrratu võlur,
tere, armas vokaalide muusika,
sinu pärast võib põleda tuleriidal,
lasta jalga tõmmata hispaania saapa.

Joosta, joosta nüüd varsana väljadele,
ahmida endasse oraste rohelust,
laduda hing täis lõokeste helinat,
muutuda helitoostiks, lõhnade varamuks.

Rohu ja vete lõhn Tartumaa suves,
teile kõigile vaimustatud tere.
Tulen te juurde, nagu lind tuleb vanasse pessa,
kui talv on möödas ja kaskede kutse
võitmatu maruna puudutab hinge.

1964

ÜKS OLIN TAIMEKE ISALLA

Rahvalaul

Üks olin taimeke isalla,
teine taimeke emalla.
Veersin kui muna murulla,
sirgusin sibul salussa,
pikka putke puu vilussa.

Ei mind täinud eite lüüa,
ei mind täinud taati lüüa,
täinud vend ei vemmeldada —
õlekõrs oli venna vemmal,
takukoonal taadi rooska,
villasalk oli eide vitsa.

EMASÜDA

Üks paigake siin ilmas on,
kus varjul truudus, arm ja õnn;
kõik, mis nii harv siin ilma peal,
on pelgupaika leidnud seal.

Kas emasüdant tunned sa?
Nii õrn, nii kindel! Muutmata
ta sinu rõõmust rõõmu näeb,
su õnnetusest osa saab!

Kui inimeste liikuvat
au, kiitust, sõprust tunda saad,
kui kõik sind põlgvad, vihkavad,
kui usk ja arm sust langevad —

siis emasüda ilmsiks lääb,
siis veel ü k s paik sul üle jääb,
kus nutta julged igal a'al:
truu, kindla emarinna na'al!

Mõnd kallist südant kaotin,
mis järel' nuttes leinasin,
aeg andis teist mull' tagasi:
ei e m a s ü d a n t — iialgi!

[1865]

EMA LAUL

Lapsuke on mul õrnake, kullake, kaunis:
näoke nii rõõmus ning hää ja suuke nii sulaval naerul,
silmad nii säravad, sügavad, sametimustad,
vaatavad hingesse mul, süütavad lõkkele südant:
oh, kuis sind armastan ma, õrnake, kullake, kallis,
naerlevat suukest ja silmi nii sametimusti,
heledaid juukseid ja kõiki su väikesi liikmeid
ja sinu hellakest hinge! . . . Nüüd ju veel võin ma ja jõuan
eemale peleta sinust su väikesed naljakad mured,
pisaraid pühkida silmist ja rõõmsaks ning ilusaks teha,
kuldseks su päevi, mu laps, nüüd, oh, veel jõuan ma seda.
Kiiresti kaovad need soojad ja säravad päevad,
kiirelt need magusad ööd, kus valvamas ema;
suuremaks saavad su väikesed käekesed, jalad,
suuremaks, suuremaks ka sinu tilluke süda,
suuremaks, tõsiseks ka su väikesed naljakad mured;
tuulte ja tormide kätte siis pean ma sind jätma, mu kallim!
Ohtusid palju on luuramas, lapsuke, elus,
ei ole valudest puudu, aga ei vähenda jõua
enam su ema neid sul — ise, mu tütreke, i s e
pead sa siis võitlema raskelt, ise sa edasi jõudma:
süda, nii väikene nüüd, saab siis nii valjusti lööma,
palju sult nõudma ta saab ja küsima, küsima palju.
Vastust ei saa sulle anda siis enam su ema:
on ta ju ise niisama üks küsija, otsija elus.

[1905]

ÜKS SUU

Üks suu, nii vana
kui mullake;
ja mõtteis nägu
nii vagune.

Ja mõtteis nägu,
nii aus ta;
nii vaikne, valul
ja sõnata.

Nii aus, nii vaikne,
nii mullane,
nii selge ja õige
ja kullane.

See on mu ema,
mu mullake,
see on mu ema,
mu kullake!

[1908]

KARJALA KASK

Nägin Karjalas imelist kaske.
Halli kalju sees kasvas tema.

Kõivu vaatasin, vana ja vaskset,
mõeldes millegipärast emast.

[1969]

* * *

Kõik, mis ses päevas on kaunist ja head:
varase kevade värskus ja sinetus,
metsade kosutav õhk,
kaugete pilvede hõbejas vinetus,
mändide vaigune lõhn,
keskpäeval lõuna poolt puhuvad tuuled,
milles sa minugi tervitust kuuled, —
kõik, mis ses päevas on kaunist ja head,
kuulugu sulle!

Ma tean:
Ikka veel tahaks sa meie eest tõtata.
Mõtetes ikka veel sülle meid võtad sa.
Ikka veel ilu ja armastust õpetad.
Millal sa tänagi tööpäeva lõpetad?

Kõik, mis meis veetlev on,
kõik, mis on hea,
sinule kuuluma peab!

[1965]

ILMI KOLLA

MINU TAAT

On sügistaevas juba süttind tähed,
nii ruttu läheneb detsembriöö.
Võib-olla praegu isa koju läheb,
päev on tal möödund pingelises töös.

Käes gaasilatern heidab erku valgust,
see ümber põldudele erendab.
Taat astub õue, trepil pühib jalgu
ja reipa huumoriga teretab.

Mu kujutlus on jäänud temast uueks,
just nagu tõeliselt ma praegu näen,
kuis võtab seljast traktoristikuue
ning peseb mitmest määrdest parkund käed.

Mu kallis isa! Samad käed mind sülle
kord tõstsid päikselises lapseeas.
Need karedad ja kallid käed on alles,
mis palju aastaid paitasid mu pead.

Ja kui ma sinna vahel jälle tulen,
kus kodumände kohab tuulte käes,
siis minu isa ruttab vastu mulle
ning rõõmsat muhelust ta näol ma näen.

Kõik on ju alles, aga ometigi
nüüd nagu piinlikkus mu tundeid seob.
Ja siiski üsna tema põse ligi
kui väike laps ma tahaks hoida pead.

Kui oma töös ma innustajat vajan,
kui mõnes viperuses araks löön,
siis mõtlen, kuidas isa samal ajal
teeb rõõmsalt naljatades rasket tööd.

Ta näole peegelduvad ääsileegid
või kevadtuul ta juukseid hõljutab.
Nii hea ja südamlik ei ole keegi
kui minu isa, minu tubli taat.

23. november 1954

MÄLESTUSI ISAST

Tol korral ringi jooksin alles särgis,
täis lapsemõtteid oli kahupea,
või vänderdasin hanekarja järel,
vits peos, sest mine isahane tea.

Ja juba sellest ajast palju, palju
on jäänud meelde pilte eredaid:
rand, võrgumajad, Suurna järsak kalju
ja Keinastu, murdlaineis kauge laid.

Tean kevadtuules kõrguvaid jäävalle,
ja suvesoojust tean, — mõnd sõpra head,
ning isa, — tema silmi terashalle
ja nagu vahupärjas valget pead.

I

Tean sügispäeva. Pilvi rebis tuul,
ja sumbund oli kajakate kisa.
Siis vastu klaasi nina, käed ja suu,
nii kalalt koju ootasin ma isa.

Hirm oli. Ma ju teadsin juba seda,
et vahel kümnist nõudmas püügiveed.
Siis aga päris kaugelt nägin teda —
kess turjal, tuleb mööda porist teed.

Kraps! üle läve olin nagu kera
ja juba jooksin külmas sügisvees.
Ma teadsin, olin isa silmatera.
Nii tuppa tulime, kaks märga meest.

II

Ma mäletan nii hästi kevadkülvi —
veel jääd on vilus, külmalt lõhnab muld,
ja kõrgel-kõrgel sõudvaid valgeid pilvi
ja päikse kevadiselt rõõmsat tuld.

Ja kuidas mulda langes kuldne seeme,
kui teri viskas isa kare peo,
ja luiged laulsid kaugel, taga neeme,
erk västrik hüples vanas linaleos.

Koos põllupeenral sõime õhtuoodet,
ning koos sai käidud viimne külirind.
Ja veidi aega enne päikseloodet
ta kojutulekule kutsus mind.

III

Ma mäletan, kui partel kuivas vili,
küps nisu lõhnas, suitsust soojust täis.
Ööd läbi suures ahjus lõõmas tuli
ja isa tahmasena tares käis.

Ta vahel kerisele pani panni,
kus tuulest mahaaetud õunte read.
Me sõime seltsis maitsva sügisanni:
kuldpruunid, kuumad, mahlased ja head.

Ta tihti ahju paistel rääkis juttu,
mis vigureid võib teha tuulesell.
Pikk sügisõhtu möödus ruttu, ruttu,
veel uneski pead paitas käsi hell.

IV

Ja mäletan — kord õhtul ta ei tulnud.
Torm. Laine laksus päris õue all.
Toit seisis pliidil, aga sööjaid polnud.
Ränk mure näris juba sügaval.

Need neli päeva... Meeleheites pilgud.
Ja ema rannas... kõik need neli ööd.
Just suigud lapseunne, kohe virgud.
Tuul pimeduses ulub, laine lööb...

Mind rannast leidis juba varavalge —
kõhn, sasipäine, väike mures põnn.
Nii vastu külma kivi panin palge
ja isa ootasin — kas surm või õnn...

Ta viimaks hilisõhtul tuli siiski,
surmväsinud ja unetusest morn.
Veel näol ja rõivail soolaseid veepiisku,
kui juba magas. Väljas nuttis torm...

Sel ööl ma tihti tõusin tasahilju
ja paljajalu läksin üle toa
ta juurde — kuni ergu valguskillu
koit aknasse lõi nagu eluloa.

1944

VÄIKU SÕSAR VELLEGA

Kes sääl kõnnip kellega?
Väiku sõsar vellega.
Veli vähämb sõsarast,
sõsar vaivalt paistap maast.

Joba tühü rutas Toitja,
pidi latse' ütsi jätmä.
Sõsarast sai velle hoitja
nii kui nakas taipu võtma.

Koho kisup veli väiku,
sinnä sõsaragi sammu',
vellel sada suuvi, käiku —
sõsar omist valla ammu.

Loigust läbi saama peäp:
mehe jaoss om õkva tii,
joba veli vette veäp,
sõsar kandku tagasi.

Kannap nigu Voonakene,
ke läts ilma pattu kandma.
Veli om jo omakene,
temale peäp perrä andma.

*

Kes sääl kõnnip kellega?
Väiku sõsar vellega.
Veli vähämb sõsarast,
sõsar vaivalt paistap maast.

Vellel põse' veretävä,
sõsar valgekene näost,
katekese teretävä
nigu «kuku» ütest käost.

Sõsaral nii sille' patsi',
vellel nõnakene must.
Niida kõndva ikes katsi
nigu pildiraamatust.

Veli tüküp tülü pääle,
sõsaral om vaga miil,
ikes käänäp halva hääle,
kõnnip ikes targal tiil,

nink kui õdang jõvvap kätte,
sängü nõstap vellekeist:
veli taade, esi ette,
unengi viil hoiap tõist.

Kärdla, 6. VIII 1927

LILLEKESED, KUMMARDAGE

Lillekesed, kummardage
siia künkale —
see on kõigist pühadustest
püham paigake.

Palju armu, palju headust,
õnne varjab ta,
mida terve ilm ei suuda
üles kaaluda.

Lillekesed, kummardage
siia künkale:
selle peidus mulla põues
puhkab emake.

1897

KERKOKELL

Nii vaikse kodoküla talo,
kui undse Vooremäe pääl.
Teed kabelihe üle palo
lää lõunevahel lämmäl sääl.

Oh kuule: kerkokellä lüvväs,
see lööja om so oma lell!
Heng nii kui taiva poole püvväs,
nii rasselt kaibap, ikep kell.

Om asja ilman imelise,
teed toda kävven mõtli ma:
sääl saatva kooljat peijelise,
siin jooksva latse lustiga!

Om asja ilman imelise,
nii jäi ma veelgi mõtlema:
sääl hauda kandva inemise,
siin mõteten veel astu ma!

Kõrd, talvel, kerkokellä löödi
ja lööja olli oma lell.
Mo emä aus sis joodi, söödi —
see mälestüs om mulle hell.

Ma tulli, kui so vaene korjus
jo külmän lautsin magasi.
Maa pääl kui lõpnu oll' so orjus,
so emäs võitsi tagasi.

Es kaiba enämb huule hätä
ja kadonu so tõbe lõhn.
Nii rahulik ja uhke nätä
so nägo olli kirstun kõhn.

Oh kuule: kerkokellä lüvväs,
see lööja om so oma lell!
Heng nii kui taiva poole püvväs,
nii rasselt kaibap, ikep kell.

So käe oma ohtjit kaknu
ja sälgä tõstnu toobripuud.
So kässi lehmä, peni laknu,
so oma poig es anna suud.

Poig harva üle kodo läve
so manu jõudse kooli teelt.
Sis tuuli, pilvi perän käve,
es kuule emä lihtsat meelt.

Kui imelik: om armastanu
nii kavva, kavva emä arm.
Kui valulik: veäp havva manu
liig hilda elo saatus karm!

Kõrd, talvel, kerkokellä löödi
ja lööja olli oma lell.
Mo emä aus sis joodi, söödi —
see mälestüs om mulle hell.

So havva päitsin orjavitsa
nüüt kate puu all häitsevä.
So poja tee om ollu kitsa,
vast laja küll na näitsevä.

Kas kõrd ka kerkokellä lüvväs? —
ei löö vist enämb oma lell!
Kas kõrd mo aus ka juvvas, süvväs —
oh kerkokell, oh kerkokell!

[1913]

EMA LILL

Vara heitsid valuvoodi,
murelilled tuppa toodi,
emakene, emmekene.

Silmad kaeti enne kaega,
hauda läksid enne aega,
emakene, emmekene.

Kun sa olid enne koolmist,
enne suure surma kaal'mist,
emakene, emmekene?

Sina nägid, ma ei näinud.
Arm on alla hauda läinud,
emakene, emmekene.

Emalille, murevarsi,
valuvääte panen vàrssi,
emakene, emmekene.

Kokku südame kõik valgub.
Oh, kui palju sulle võlgu,
emakene, emmekene.

[1929]

ISA SAAPAD, KAAP JA KEPP

Isa saapad, kaap ja kepp
jäid siis mulle, kui ta suri.
Tuulab, tuulab surma sari,
elu mööda läeb kui vari,
üles minna raske trepp.

Isa saapad, kepp ja kaap
ja kõik perekonna mured,
ridastikku nagu kured,
vaevad, valud, kurjad kired,
vaikimise võõras vaap.

Jalga saapad, kätte kepp,
ja mu jalad nagu pakud,
peopesi kündvad rakud.
Oo, mu peni, neid sa lakud,
põlve pääl su pehme käpp.

Isa saapad, kaap ja kepp,
ja kõik rõõmud läksid lendu.
Peon pean murelindu,
lepatriinud lendu-landu,
kulmul kurva kullerkupp.

Jalga saapad, pähe kaap,
ja nii kuidas isa kõndis.
Mured kaabu all kõik kandis,
oma hinge ära andis.
Mis küll minust nõnda saab?

[1931]

KIIRABIAUTO

Tuima pistet ma tunnen taas endas,
siis kui kiirabi kume sireen
läbi kivise tänava lendab,
viies kedagi teadmata teel.

Öösse süttivad haigla aknad.
Arsti laubal süveneb kurd.
Üle elu, mis pole veel lakand,
koos kirurgiga kummardub surm.

Õde arstile annab skalpelli . . .
Nii mu emagi töötas kord seal.
Tema kohta siis öeldi: sellist
head õde nad teist ei tea.

Nad ei teadnud ta rasket osa:
elus polnud tal kedagi toeks.
Mina emale anda ei osand
seda, mida võib anda poeg.

Ema vaatas mind tihti ohkel,
iga ohkega vanemaks jäi.
Ta ka haigena mind leebena kohtles,
aga mulle kõik teisiti näis.

Ühel ööl, kui tilistas laotus
vihma üksluiselt ükskõikset viit,
valge, punase ristiga auto
ema viimsele sõidule viis.

Juhi kõrval ta enam ei istund,
polnud tööks ega kohuseks sõit.
Kanderaamil, suu krambist kistud,
üht kätt ainult tõsta veel võis.

Auto kihutas kummide undel,
ristteel libedal kiunatas kurv...
Aga minut siin tähendas tunde,
jõudis ette kirurgist... surm.

Seda talusin tuimalt kui haigust,
millest keegi mind terveks ei tee.
Nekroloogina emale kaigub
iga kiirabiauto sireen.

Hilja mõistnud, et eluks ja surmaks
klaar kõik kõigiga olema peab,
panin kirja need elusalt kurvad,
tagantjärele targad read.

[1965]

VAATAN NÜÜD HAUAVILUSSE

Vaatan nüüd hauavilusse,
ennem-aegade ilusse.
Mullas magab meie memmeke,
väsinud vanaemake.

Emmekene, memmekene!
Meil oli mõnus memmekene,
helde käega eidekene,
väsimata vaimukene.
Päeval tal oli topeltpikkus,
hommikul oli topeltlaius,
uneaeg oli üürike.
Memm tema mõistis, memm tema teadis,
mõistis memm me mõtlemisi,
tema teadis, mis meil tarvis,
meie hädasid hädaldas.
Kas need tuisud tuhistasid
või need vihmad vihistasid,
oli päev või oli puhe,
oli öö või oli õhtu,
tal oli ikka tuli tuhas,
sooja sööki hoidis ahjus,
kui ta teadis tulijaid.
Meil olid hädad, tal olid hädad
(hädatuid ei olegi),
omad hädad hästi hoitud,
tema häda — teise häda —
mis me sellest teadsime.
Kui oli terve, teist ei sundind,
kui oli haige, häält ei teinud.
Igat ta tõbe ei teatudki.

Meil oli mõnus memmekene,
meil oli helde eidekene,
väsimata vaimukene,
teisi ei sellisid sünnigi.

1962

RANNAPIIGA LAUL

Oh meri, meri, mereke,
miks sa võtsid mult mu venna
oma ahkja põlve peale
üles-alla hüpitada!

Miks sa võtsid, miks viisid
ära ta kalavesile,
ära ta mul ilma otsa,
sädemete saare randa,
virmaliste väravasse?

Kust ei kuule kukelaulu
ega kosta koerahauget,
pillihääle helletustki,
venna häälest rääkimata.

Igav vennata elada.
Hale venna hoidmiseta.
Õu mul õhkab, kamber kaebab,
künnis kurb, tuba tusane.

Oh meri, meri, mereke!
Tee mu õu sa õnneliseks,
kamber rõõmurõkkeliseks —
too mu vend koju tagasi!

1967

ARM

JUHAN LIIV

ÜLE VEE

Üks laevake
läeb üle vee,
läeb üle vee
ja lainete.

Kui valge luik
kaob üle vee,
kaob üle vee
ja lainete.

Mu armuke,
mu kullake
läks üle vee
ja lainete.

Mu armuke,
mu kullake
on üle vee
ja lainete!

Silm kaugele
käib üle vee,
käib üle vee
ja lainete.

Ei laineke
ei kõnele
mul üle vee
ja lainete.

Siin laineke,
seal laineke:
kuld üle vee
ja lainete.

1896

EI SAA MITTE VAIKI OLLA

Ei saa mitte vaiki olla,
lauluviisi lõpeta':
vaikimine oleks vale,
sunniks südant lõhkema.

Tahan õige tasa laulda,
tasa kannelt helista',
et ei sind, mu kõige kallim,
lauluga ma tülita.

Aga kui torm minu kandlelt
kostab siiski kõrvu sull',
siis sa ise oled süüdi:
miks nii armas oled mull'!

[1890]

KÕIK KALLILE

«Mis sa nopid, neiukene,
murumaalta, maimuke?
Miks sa laulad õhtul hilja? —
Vaikind juba linnuke.»

«Nopin, nopin õnneõisi,
punun pärjaks kallile,
saadan talle tuhat tervit'.
Elan üksnes temale.»

— Noppis neiu õnneõisi,
punus pärjaks piigake,
köitis lauluks hinge ihad —
pühendas kõik kallile.

[1888]

NÕEL

Neiukene särasilma,
neiu lahke, naerukas
pistis mulle õie rinda,
nõelaga ta kinnitas.

Nõel ei olnud poolest tollist
näha pikem sugugi,
kuid ma tunnen, ots on puutund
südamesse ometi.

Õieke nüüd ammu närtsind,
nõel see kadund kuue seest,
aga haav ei kao ära,
valus haav mu südamest.

1886

METSATEEL

Ma kõnnin hilisel õhtul
veel üksinda metsateel...
Tuul kahiseb puude ladvul
ja lehed langevad eel.

Ma kõnnin hilisel õhtul
veel üksinda metsateel
ja kaugele nooruse-raale
veel tagasi mõtleb mu meel.

Ma tundsin üht ilusat neidu
ja südant, mis puhas kui kuld,
ja säravaid silmi ja huuli
ma tundsin... ja rinna sees tuld.

Ja suurt ja sügavat õnne —
tuld, armastust tundsin ma...
Ja ilma ja inimesi
ma tundsin viimati ka...

Ma kõnnin hilisel õhtul
veel üksinda metsateel —
tuul kahiseb puude ladvul,
ja lehed langevad eel.

1902

VALGE KÄSI

Vastu akent tuiskab lund,
ei saa und, ei saa und!
Meelest üks valge käsi ei lähe,
pimedast palavalt tõusnud pähe.

Nagu marmor, meistritöö
vilgub see läbi tuisu ja öö.
Rahutust verest kuumab palge
roidsilmaline nägemus valge.

Ah, üks mõte südant sööb:
kelle ümber see käsi lööb,
naisena raugena kas ta magab
hurmas või närbudes kirge jagab?

Käänlen — ei saa uinuda,
kiusaja käsivarre valgega
silmis mul virmab ja sumbub põues,
kõle on toas ja vingub õues.

Mis veel ihkab, õhkab rind:
uneski et ma tabaks sind,
käsi kallistav salakesi,
roidsilmalise mürgi mesi!

Vaipa mässi, rässi end,
masenda meelte loidlev lend!
Karastuseks jälle kargeid mõtteid,
tõsiseid tuisuseid ettevõtteid.

[1913]

ÜHELE LAPSELE

Su hele naer mu tuppa äkki põikas,
su hele naer
mu raamatute nukrust läbi lõikas
kui järve aer.

Kaks palmikut ja lohud kelmid põsis,
kaks palmikut
ja silmad säravad (need ema mõsi) —
kaks salmikut.

Ja karg ja kihk su rõõmsais tantsujalus,
ja karg ja kihk:
nüüd mängib tuulispääna terves talus
su elu ihk.

Aprilli urb, nii läbi elu püsi,
aprilli urb,
laps lustiline, ära iial küsi,
miks olen kurb.

Las tantsivad su kergemeelsed jalad,
las tantsivad —
oh oleks lahti neil kõik mängu alad
ja päiksemaad!

Kuid vägitöö on leina naerdes kanda,
kuid vägitöö
on — vilistades käia Lethe randa,
kui langeb öö.

[1913]

INSPIRATSIOON

See on nii imelik, nii imelik ja hää!
Kui laps su sülle heita, peita tahaks pää
ja ainult kuulata su hääle tasast, pehmet kõla,
kui laps, kes tahab jälle hääks ja vagaks saada.

Kuis nõnda soojaks süttis, hardaks hellus rind!
Ma mõtlesin: kui vaikne hääl see otsiks, kutsuks mind,
siis üle maa ja mere, läbi tormi, tuule kuuleks
ja äraeksind viimsest ilma äärest tõttaks, tuleks.

Kust kumab minu üle valgus, selgus see?
Ma vaatan üles kahe silma kiirtesse:
kaks kaugemeelset silma hellalt naeratades paistab —
neist ei või pilku pöörda ma, neid iial unustada.

Neid silmi kinni suruda ei suuda surm.
Kui tühjaks, lagedaks ka jääb mu elunurm
ja kustuvad üksteise järel minu luule tuled:
veel läbi kesköö säravad ses laulus sinu silmad.

[1913]

SUVINE MÄLESTUS

1

Klaasrõdul vara ootasin ma sind,
kui üle läve päikse kuldne king
arg-aralt astus. Nagu kirju lint

end keris üle aia lõhnaving.
Sa tulid läbi valge õilmemöllu,
mis sädeles kui liblikate ring.

Kui hiljem läksime me üle põllu,
kus laisalt õõtsus rukki ruuge puri —
siis näis, kui astuksin ma praegu ellu:

kõik uuenes, kõik vana minus suri.
Pilk pöörat magunate lõõsa ahju,
mu süda hõõgus sinule kui uri,

ma kandsin eneses suurt tulekahju.

[1918]

KÜMNES KIRI INGILE

Mäletad, Ing, seda alleed,
seda üksikut lumist teed?
Kuused olid kui suhkrupääd,
suhkrupäie all sina läed.

Kuused latvadel kandsid kuid,
lumilinnud painutid puid,
unen nägid nad unest und,
langeden peksid tiivuga lund.

Mäletad, Ing, seda alleed,
seda üksikut lumist teed,
kust me jooksime kinni käest
lume lennaten alla mäest?

Ühel ristteel lunde sa
kiskusid minu endaga.
Mäletad, veersime alla mäest
võet kinni kaelast ja käest?

Hiljem leidsime metsa seest
igalt poolt «armas» eest.
Kuused olid kui suhkrupääd,
suhkrupäie sean sina läed.

Nüüd olen sinuta siin,
südamen sõnatu piin.
Mäletad, Ing, seda alleed?
Sa mida minuta teed?

[1920]

ARM

7

Öil sügis-süngeil pingutasin üha
ma unistusi kongi raskuses.
All peksis randa vaba mere müha
ja naaber nuuksus une raskuses.

Siis mõtlesin, et luues läinud nurja
on inime — too looja meistriteos.
Ma kõikjal nägin ainult verd ja kurja
ning kägistusekrampi tundsin peos.

Kuid varem veel kui mõte teoks muutus,
mu juurde hõljus kodu tubasus.
Su käsi varjune mu laupa puutus,
Su lepitava pilgu hubasus

siis tagasi säält läbi sünge rusu
tõi loojasse ja inimesse usu.

16

Mu arm, mind võlub kõrge metsa müha,
mind võlub uhkelt kiikuv männikroon,
mind võlub kõik, mis harras, vaikne, püha,
kõik, millel vaba sirgus, lõhn ja toon.

Mind võlub sambla roheline valgus,
kuldrusket sisalikku soendav känd,
mind võlub päiksekild Su juustesalgus
ja õitel hõljuv liblikate ränd.

Maailm nüüd helab. Kaob minu meelist
kõik, millest hooti kurku kippus nutt.
Su palav käsi saadab mind kui teelist,
kui teelist, keda kutsub elurutt,

kes vaikusele oma laulud annab
ja vabadusevannet hõlmas kannab.

[1945]

KAJA

Sa oled minuga igal pool
nagu laotus.
Ja iga päev paistab mu üle
sinu südamepäike.
Ja sinu head mõtted
on nagu tähed,
mis säravad kaugeimast kaugusest läbi
ja juhivad mu sammu.

Mina olen sinu armastuse kaja,
mis lendab kõikide maailmade poole
ja korjab endale kaasa
kõikide päikeste soojuse.

1962

NAIIVNE LAUL

Kui ma oleksin kangur,
kooksin päikesekiirtest loori
igale liivaterale ümber.

Kui ma oleksin kangur,
kooksin vikerkaartest vaiba
igale pargipingile katteks.

Kui ma oleksin kangur,
kooksin lõolauludest salli
ja mähiksin sellesse kalli.

Kui ma vaid oleksin kangur.

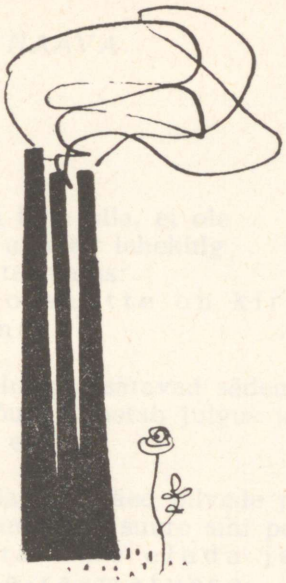
[1968]

NAERATUS

Üks naeratus katki läks klirinal,
muutus pisaraiks iga ta kild
ja teeäärtes hakkas neist õitsema
kurb ära-mind-unusta-lill.

Üht kirja ma pihus nüüd hoian,
rinnus tuksuv ja valutav kild,
ja küsivalt vaatab mu silmi
mu ära-mind-unusta-lill.

Mai 1963

SUUREST HAARDEST

ANNA HAAVA

MEIE

Meie ei taha olla, ei ole
vaikiv, ununev lehekülg
aegade-raamatus:
m e i e o t s a e t t e o n k i r j u t a t u d
e l u s õ n a!

Meie silmades säravad sädemed,
meie põues lainetab julgus ja jõud,
hoovab elu!

Meie ulatame käed pilvede poole!
Meie sammume suure sihi poole:
m e i e t a h a m e e l a d a j a k i r j u t a d a
a e g a d e - r a a m a t u s s e . . .

[1906]

NEED EI VAATA TAGASI!

Kätki ümber soo ja sammal,
kidur maa ja mulla meel,
põllunõlvad, metsaäärad,
mõisa luhad, laaned teel.

Ojake, kes sulle ütles,
kus on meri, kodumaa?
Tuhat ringi, tuhat kääru —
ei see tee küll otsa saa.

Siiski sulin, siiski vulin,
ikka, ikka edasi —
ojake, kes sulle ütles:
ära vaata tagasi! —

Rakkus käed, õnn nii kidur,
vaevasammal, muresoo,
muld on toit ja muld on lõbu,
kustutas nii eluhoo.

Aate põllud, mõtte metsad —
ei see tee küll otsa saa —
luhad, laaned, süda, valgus —
talulaps, miks tõttad sa?

Talulaps, sa väike oja,
koduoja, ojake —
tuhat ringi, tuhat kääru —
süda, jäta järele! . . .

Tuhat ringi, tuhat kääru —
ei, nii ikka edasi!
Talulaps ja oja, süda, —
need ei vaata tagasi.

1916

KOTKA POJAD

Kotka pojad
pilvekojad
kõrgel kaljul jätsid maha,
musta äiksepilve taha,
üle mere, üle lahe,
läbi tormi, tuule, rahe
tõttes välja äikseilma,
teritades kotkasilma.

Kotka pojad,
pesad soojad —
need ei köida tormilinde,
tuld ja terast ei too rindu:
jäägu pesad, kaljupraod;
rasked saod, piksemaod,
mahamurdev tormilend —
see on kotka poja vend!

[1918]

ELU

Tööta, rõõmusta ja laula!
Maailm suur on põlluks,
avarus ja
taevakaar on aulaks.
Tuules, rännus, igas linnus, igas lehes,
igas viljapeas me õnn
heljub, voogab, laulab!

1945

VÕILEIB SUUDLUSEGA

Koidusära tornitippudes.
Kogu linn on suitsulippudes.

Ärkamise ärev, rõõmus rutt.
Elu hääled. Laste naer ja nutt.

Ema mudilasi teele seab,
paitab, tõreleb ja silmas peab,

kas on korras sukad, pihikud,
kas on kaasas koolivihikud.

Võileib pauna, suudlus palgele.
Anna, väänkael, valu jalgele!

Leib ja suudlus — õnne alammäär.
Sooja sõnata jääb tuimaks leivakäär.

Süda panetub, kui päeva alata
tihti ilma leivapalata.

Oh mu linn, töösuitsulipuline!
Olgu ikka nii su ärkamine!

Tõusku korstnaist kuldsed suitsujoad,
päikse poole olgu kõigi toad,

et ei kuivaks rõõmu lättesoon,
et ei puuduks lihtne reisimoon —

võileib pauna, suudlus palgele.
Nendest inimlaps saab jaksu jalgele,

jaksu jalgele ja jõudu hingele,
toitu kärsitule pingele.

1959

LAUL VASTUTUSEST

Kui ees on neetult vähe rõõmu,
kui ees on neetult palju tööd,
võib juhtuda, et mustal tunnil
sa kõige peale käega lööd

ja kaalud, kas ei oleks parem
toa soojas vaikselt tukkuda
nii nagu see, kel ainsaks mureks
on mitte sisse kukkuda.

Ta püüab kergelt läbi lüüa,
peab lugu hõlpsaist loorbereist
ja tarbekorral targu vaikib
või räägib üht, kuid mõtleb teist

või üldse midagi ei mõtle
ja see on tema õnne tipp.
Ei! Mitte iialgi su lipuks
ei tohi saada tuulelipp.

Ja kuigi mõnikord on raske,
sest minna on veel palju maad,
sa siiski puhata ei tohi —
küll selleks hauas aega saad.

Käi oma rada — otsimise
ja eksimise hinnaga,
ja kui sa välja jõudsid tõeni,
siis kaitse seda rinnaga.

Kui tarvis — murdu, ära paindu!
Tee seda, palun, minu heaks,
et ma sind armastada saaksin,
et ma sind põlgama ei peaks.

Ja kuigi sul ei ole teada
tõest rohkem ka kui tuhandik,
ehk nimelt seda ongi tarvis,
et tõde oleks täielik.

Su osaks kõigest hoolimata
on paremate poolehoid.
Sa kõike võid, kuid üht ei tohi —
ei tohi olla arg ja loid.

Kui sa ei seisa vankumatult
nii nagu taevas Põhjanael,
sa võid küll olla suurel kohal,
kuid oled väike nadikael.

Kui sa ei põlga kompromisse,
ei tunne jälkust nende ees,
võid olla tunnustuse tipul,
kuid oled siiski surnud mees.

Veel ripub katastroofi vari
maailma kohal, sünk ja must,
ja ükski meist ei tohi öelda,
et ta ei kanna vastutust.

1957

HOMMIK SEPIKOJAS

Tänaval kui kõmab piimavanker,
ronib päike üle plangi,
hüppab aknast sepikotta,
mustas ruumis ringi kaeb.
Aastakümneid juba lokand
tolm ja nõgi selles laes,
nurgas rattad, rauakangid,
seinal viilid, puurid, tangid,
keset koda rautamisekast.
Kasetüvest alaspakul
laiavöödiline kass
nurru lüües haiget käppa lakub.
Ja kui parajasti söetõrde
päike torkab kiirtesõrme —
kolksahtades lahti uksed
viskab elatanud sepp.
Läbi ruumi lendab tukse,
vilksab hirmund kassi retk,
poisid käsi vibutavad järgi.
Noorem lõmmest ääsile teeb lõkke,
tõstab tõrrest süsi märgi,
kergelt vurab lõõtsa tuul.
Keerleb lakke auru, nõge,
tahmub mütsilott ja suu.
Tasa vilistades teine,
heitnud sahtli kehva eine,
viilib kohviveskil' vastset võlli.
Seni sepp löönd ette nahkse põlle,
heidab pilgu üle läve;
rentslis jookseb vetesoon,
põrisedes heinavoor
linna suunas sammu läheb,
õhk on öisest kahust kerge.
Hoog ja rühk sest valgub verre.
Haarab nurgast toore raualati,
mõõdab, saagib, murrab katki,

poisi kätes ägab lõõts.
Tõmbab varnast suured pihid,
lakkab koldel tuulevihin, —
alasil käib sädemete lõõsk.
Haamer haamri järgi kõrgelt
laseb alla kaare vilkja,
kolmas vasar takti kilkab,
nätsub raud ja naksub selg,
palgeid mööda higi nõrgub.
Nii saab töös ja tules vastne telg.

Mõtlik sepp kaeb mustaks pinnit rauda,
rahu saabund talle töös, —
teab, et elutule kaudu
oma juuksed halliks löönd.
Aga poiste rinnatõusus
hoovab märtsiõhtu kergust,
lauluümin kostab suist.
Homse ootus annab erksust,
vasar lihastesse jõudu,
veretungi näitab sädemete tuisk.

Ja nii mürtsub hommikuti ala
nende löökest raud ja alas,
põrub koda, kõlksub pinn,
valmib hoburaud, telg, adratera,
vingub lõõts ja viiliteras —
sääl kus Võru maanteel algab linn.

[1930]

SAUNAS

— Kosta, taat: kes tegi sauna?
Lapi nõid või vanakuri
vihad kuuma vette viskas,
tule tuhale kohendas?
— Taevas ise sauna saatis,
pilv tõi palgid põhja metsast,
vee tõi järve vihmasagar,
suvi kased kokku sidus,
käsi kerise kuumendas.

Nüüd võib lüüa lepaleili —
nii et lava vastu laksub,
nii et kivid kihisevad,
tümisevad tammetõrred,
tudisevad juuksejuured,
kõrvalestadki krõbisevad.

Löögem — mehed, pekskem — poisid,
turjalt kesakünni vaeva,
kätelt reheraputusi,
randmeilt kihulaste kupli,
pihalt päikese põletust.
Löögem sirgeks seljasooned,
löögem kergeks rasked reied,
labaluudki lahedamaks,
pehmeks tinased tuharad.

Aitäh! — aitab habemele,
küllalt juba vihta vibutatud,
kappa kaela kummutatud.
Aitäh! leiliviskajale,
kiitus kuumale kivile.
Kass käib kojas, karvad püsti, —
nüüd võib tulla vanakuri
kerisele kükitama,
kõhnu koibi kõigutama,
orjavitsaga vihtlema.

[1937]

JAAN KÄRNER

KEVAD SÜDAMES

Õitses kevad, lokkas suvi
õhus, maal ja vees.
Metsas laulis turteltuvi,
jõgi — maja ees.

Kaasa helises su hingki:
kuhu pistsid pea,
aina rõõmsalt rõkkas ringi
elu hell ja hea.

Ja sa püüdsid jooksujalu
päevi: haljust puult,
lilli, liblikaid ja kalu,
avarust ja tuult.

Sina — suves, suvi — sinus,
kadus kõik kui viiv.
Magama jäid sügisvinus
mets ja rannaliiv.

Aga sulle kaasa andsid
laulu, päikest, vett
ja sa kogu talve kandsid
põues kevadet.

1939

KUI MA ÄRKAN
päeva ja õhtusse . . .
Kas see hommik on minu jaoks?
Pilved on päris lähedal, liiga lähedal,
varjuks ja paoks.

Hoovused voolavad pinna all,
kaugele jooksevad jõed.
Häile ja halbadele päev paistab,
näha võib kaugele, pinna all
eilsed ja tänased tõed.

Siis kui ma ärkan . . .
Kas on juba õhtu?
Õhtu ei hiline kunagi.
Endised uned puruks löön,
endised kellad näitasid ööd.
Hommik on antud, hommik, millest
lähevad laulma elavad tõed.

1966

* * *

Üle mu õue
sammuvad päevad
pikas reas.
Nad tulevad kusagilt
hommiku kandist,
toredate nägudega
noored matkamehed,
ja lähevad õhtute poole.
Kuni silmapiirini
on näha
nende vaarudes
hallimaks muutuvaid selgi.
Mõned neist
vaatavad tagasi
nagu kutsudes kaasa
või kippudes tagasi.
Kuid hommiku poolt
tulevad,
päikesekettad õlal,
uued ja uued
toredate nägudega päevad
üle mu õue.

1961

MA SEISAN MESILASTARUNA
ja tahan ma siis või ei taha,
pean endasse varuma, varuma
lillede lõõma ning vaha.

Mu meelte ja erkude tuhatkond
on ametis painaval sumal.
Võimukalt keelab neil puhata
mu süda kui mesilasjumal.

Nad kannavad minusse raugetelt
pärnadelt päikselist saaki
ja tubakaväljadelt kaugetelt
rasket, kibedat taaki.

Kui viimsete külmade astrite seas
sügis käib radu märgi,
suur mesinik tuleb, näokate peas,
ja murrab must kõigile kärgi.

1962

TÄNA

Täna taevas on kõrge ja sinine,
seal sädeleb päikese rauda.
Kas suudab nooruke inime
sellest laotusest mitte laulda?

Verisuline varblane aia peal
lennuks kohendab tiivanukke.
Näe, seda väetitki kõrgusse veab
südant erutav maakera kuppel!

Korraks patsatab pehmesse peenramulda,
vaja sulgi veel sappa ja kaela.
Aga hing juba oskab rõõmu tunda
soojast ja pilvitust taevast.

Küllap ta usub ka enese jõusse —
noortel kiiresti kasvavad suled.
Poju vehib ja vehib . . . ja üles tõuseb
koduõue tuuletust suvest.

[1962]

BETTI ALVER

SUUREST HAARDEST

Terita kui kotkas pilku, võrdle merd ja vihmatilku,
otsi, küsi.
Leegi ees, mis helevalge, vaatle keset loitvaid halge
süsi.

Raiu ikka tervest pangast, püüa lõpetada kangast,
kuigi tõrkjad
tunduvad su mõtted noorelt, nagu marjadki on toorelt
mõrkjad.

Kuula kumisevaid kelli, rinda lapselikult helli
viise varu.
Kuid su laulule kui krooni andku oma helitooni
maru.

Nopi suuri teri kõrtest, kõigist elu surutõrtest
rõõmsalt maitse,
aga kindlalt hoides piiki nagu sõdur haldjariiki
kaitse!

Kilbi keskel kiiri koonda, kuumas tapluseski moonda
kullaks vaske.
Kui sul võiduks puudub rangus, olgu vähemalt su
langus
raske!

1939

MA LAULAN INIMESEST

VLADIMIR BEEKMAN

ESIMENE SAMM

14. septembril 1959

See päev jääb seisma ajaloo seniidis
ja helendab kui kirgas tähekild, —
raketijälje hõbedasest niidist
sai uude aega igavene sild.

Võib-olla hiljem tähistaeva säras
me lapselastel ees on palju teid,
kuid kunagi veel selle hetke pärast
nad kahtlemata kadestavad meid.

Võib-olla neile kauge tähekeeris
on tuttav nagu sulle kodulinn, —
maailmaruumi suureks pioneeriks
nad austusega nimetavad sind.

Ükskõik, kes oled. Hiilgust sa ei vaja,
on neile küllalt teada sinust vaid:
sa elasid sel kordumatul ajal,
mil inimene tõesti tiivad sai.

Maa köidikutes olid siiasaadik,
nüüd mõtled Suure Tundmatuse teest,
su sirbiga ja vasaraga saadik
sind ootab juba lõpmatuses ees.

Ja kui kord külmast igavikutolmust
ta tõstetakse, kullast säravam,
see monument siis ütleb, et on olnud
teel tähtedeni esimene samm.

LEGEND TALLINNA KIVIRAIUJAST

Ma laulan inimesest kivimurrus,
kes linna lõi,
kel kivitolm jäi kipitama kurgus.
Pae murdis välja kivi põlisrahust
ja oma hinge kividesse tahus
ning kivid linnamüüri tõi.

Mu rahva päike sajanditeks loojus
ja raudne ike vabaduse viis,
sai rahva osaks raske rist ja piits.
Kuid oma südame ja käte soojust
mu rahvas kandis müüridesse siis.
Linn kerkis tööga oma karmis ilus,
täis rasket vaeva igas kivikurrus,
ning karmi käega tema müüre silus
seesama inimene kivimurrust.

Ta sündis orjuses ja suri vaeselt, —
ei toonud talle mingisugust aaret
ta käte jõuga tõusnud gooti kaared,
ja tema laotud kõrged tornid iial
ei suutnud teda kõrgustesse viia,
ta suri vaeselt kodupinnal paesel.

Ta kattis linna halli kivirüüga,
samm-sammult ehitades tänavaid
ja kirikuid, kus võõras, range jumal
ta peale vaatas pilgul armutumal,
ning ainult nõnda sai
ta südamega avarusse püüda.

Ma laulan inimesest kivimurrus,
kes linna lõi,
kes tihti valus hambaid huulde surus.
Ta oma leiba palehigis sõi,
kuid armu temale ei saatnud taevas,
ta ise elas kitsas kivikaevus.

Vaid tulles töölt surmväsinuna hilja
võis vaadata ta oma vaeva vilja —
ta oma linna näha võis . . .

On tänavate ääres kõrged majad
ja tornis puhkab tuulelipp kui lind,
neid ehitas ta kogu eluaja,
nüüd seisab tema ümber kaunis linn.
Ja kõik see ilu tuli tema hingest,
ta vait küll sundis ahelate raud,
kuid tema tööst sai sõnadeta laul,
laul kivist, inimsoole kingiks.

Ma laulan inimesest kivimurrus,
kes linna lõi,
kel kivitolm jäi kipitama kurgus,
jäi õlgadele raske, võõras võim.
Ta sündis, rühmas tööd ja suri selles linnas
ja sündis jälle uueks tööks,
ja leek, mis põles tema rinnas,
teed näitas talle öös.

Kes murdis linna välja rannakaljust
ja rajas ta kesk metsa igihaljust,
kes kantsiks tahus Toompea kõrge mäe —
need olid tema kuldsed käed.
Ta armastas siin iga müürikurdu,
mis tema käte soojust kandis,
sest linnale ta oma hinge andis
ja oma elu mattis kivimurdu . . .

Las aastasadu linnast üle minna,
las kohisevad Läänemere veed,
kuid elab igavesti see, kes loonud linna,
kes jätnud oma kivist laulu inimsoole,
kes läbi sajandite päiksetõusu poole
on rajand teed.

1955

MULLAKAEVAJA

Ma pööran mättaid, kaevan maad,
teen tarvilikku tööd.
Koit kerkib, kaste maha jääb.
Keskhommikuks ju taha jääb
lai, läikiv mullavööt.

Muströstad tõuke korjavad
mu jälil värskel vaol.
Kus teistel tuleb rügada,
ei nokkagi saa sügada —
on saamameeski jaol:
üks varblane, silm viltu peas,
käib ringi ausa rahva seas,
naps! pole asigi,
sai valmis vingerpussiga
ja teise mehe ussiga
vups! jalga lasigi.

Jah, juhtub ilmas mõndagi,
mis ajab hinge täis,
kuid kevad tuleb nõndagi,
ehk viibivat küll näis.
Kõik tublid linnud, hõisake!
Mis loeb üks vilets varblane,
ta laulda ju ei saa.
Ei saa ja saamagi ei saa:
kuid ainult töö ja lauluga
ju elab, õitseb maa.

Oh lenda, muld, mu labidal,
teen auga ausat tööd
ja ausalt, kõigi silma all,
ma ausat leiba söön.

Küll olen näinud trügijaid
ja küünarnukel nügijaid
ma pikal eluteel:

üksteisest üle pakuvad
ja saapaviksi lakuvad —
või hullematki veel.

Mul mullatolmust suu on must,
tööinimese väärikust
ma pole kaotand eal,
ei kuskil küürutamas käind,
mu selg on tööga küüru läind,
auasjaks seda pean.

Oh lenda, muld, mu labidal,
teen auga ausat tööd,
ja ausalt, kõigi silma all,
ma ausat leiba söön.

Ju ehib nurmi, heinamaid,
noor, uduhaljas loor.
Nüüd vapraid mullakaevajaid
on tarvis igal pool:
umbrohu ühes juurtega,
nii väikeste kui suurtega,
peab välja tarima,
ja oma kallist kodumaad,
tööinimeste kodumaad,
kui aeda harima.

1956

KURESSAARE LOSSI ÕUEL

Just nagu piiskopi münditud kuldraha
pilvede vahelt pillas maha . . .
Päikesekiir kukkus kõlksti!
Kuressaare lossi õue.

Oo, neitsi *dolores*,
rõõmus linnuke lendas põue.
Kaduge, sajandite sünged kaarnad,
hetkeks eemale siit.

Kõik sõnad, mis olemas,
tunduvad mannetult võltsid
kiviraidurite poeemi ees,
mille autoreid iialgi ei teatatud —
siin peitli all kord helises karniis
ja trepinikerdus ja uksepiit . . .

Ma peatun, kuulatan,
võib-olla aeg end paotab,
ehk kostab mullegi see sõnadeta viis.
Mu rahva vaim on külma kivvi taotud,
ja kivist viiuliks
on Kaarma dolomiit.

[1967]

VENE NAINE

Jaamake Murmanski raudteel.
Õhust uus rünnakulaine.
Korraldab sõjaväeronge
ahtake vene naine.

Rinne märatseb läänes,
põhja- ja lõunakaares.
Naine kildudesajus
ühendab rööbastepaare.

Seisame, Laadogalt tulnud,
evakueerunud Eestist,
seisame, südameis valu,
kodutud, kümnekesi.

Kodutud?
Lõõtsuvas tuisus
varemeis hõõgub veel süsi.
Hävinud asula keskel
väike majake püsib.

Rööpaseadja nii lausub:
«Tere tulemast meile!
Olgu mu väikene kodu
koduks, pojad, ka teile!»

Külalislahkelt meid kutsub
puhas pisike tuba.
Sumisev samovar varsti
lauale kantakse juba.

Heldelt suupoolist lisaks
nappidest varudest toodi;
otsekui hellitav ema
loovutas vaibad ja voodi.

«Poeg oli minulgi . . .»
Pisar
kortsunud palgele kukkus.
«Eesti mullas nüüd magab —
Tallinna kaitsmisel hukkus . . .»

Juba ta naeratab vapralt:
«Näe, kui palju nüüd poegi:
vaatan, teid kahe käe sõrmil
viimati üles ei loegi . . .»

«Puhake võitluseks!»
soovis,
«ärge rääkige tasust!»
— Uuesti vene naine
võitluspostile asus.

1941—1951

RÕÕM

Rõõm mind ei ootagi merede taga,
kaugetel sinistel randadel.
Ei, vaid ta öösel mu padja all magab,
päeviti tallab mu kandadel.

Siis, kui ma olen just tõsiseks saamas,
murede poole ma kihutan —
juba ta ootab mind järgmises jaamas,
mütsigi kuklasse nihutab.

Keeran ma uksed ja kõrvadki lukku,
muret kui kassikest hellitan,
juba ta korstnast mu kambrisse kukkus:
tulen ka siis, kui ei tellita!

Kui ma talt küsin: Miks piirad mu tuba? —
nõnda ta vastata tavatseb:
Olen see töö, mis sul tehtud on juba,
aga ka see, mida kavatsed!

[1962]

KOMNOORE PILET

[Katkend]

Ma täna sinu sain, komnoore pilet.
Veel uuena sind praegu hoian käes.
Nii hele, valgust täis on kogu päev,
täis rõõmu tulvavat, mil pole nime.

On nii, kui oleksid mu teine süda,
kui osa enesest, üks tuikav soon.
Nii lähedane mulle, et kõik toon
ma tahtest puhtalt alles hoida teda.

Nüüd tean, kust läheb noorte hele rada,
suur lend, mis riivata võib Linnuteed,
mis suudab uueks muuta maad ja veed,
ja jõud, mis vaenlase võib purustada.

Su kaantest hallidest, neist kiirgab valgus
ja tuline, eest tõkkeid murdev ind.
Siit tõuseb mõte nagu vaba lind
ja siin on uue, võimsa elu algus.

Komnoore pilet! Ikka tahan hoida
kui elu noort, kui enda tervist sind.
Sa kohustad, teed nõudlikumaks mind.
Sust tuleviku helge ime koidab.

1944

MIND VÕETI KOMSOMOLI

Erkudes tuledes sädeleb Tallinn,
säravad vastu ta vallid ja mäed.
Unustamatu, nii püha ja kallis
mulle on olnud see tänane päev.

Just nagu uuena tänavail astun,
kaasa mu rõõmule elab nüüd linn.
Leninlik komsomol võttis mind vastu,
leninlik komsomol usaldab mind!

Aastaid ma olen siit kooliteed käinud,
punane kaelarätt oli mul veel.
Palju mu rõõmu ja muret on näinud
ikka need trepid ja vahtraalleed.

Täna ma uuena tänavail astun,
kaasa mu rõõmule elab nüüd linn.
Leninlik komsomol võttis mind vastu,
leninlik komsomol usaldab mind!

Südames põleb see pidulik tõotus,
mida ma andsin seal sõprade ees.
Tulevad ajad, mil minugi jõudu
kasutab kodulinn tõelises töös.

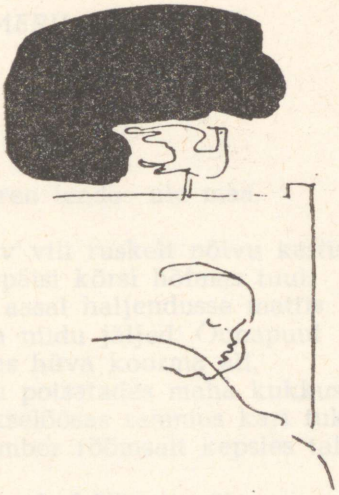
Just nagu uuena tänavail astun,
kaasa mu rõõmule elab nüüd linn.
Leninlik komsomol võttis mind vastu,
leninlik komsomol usaldab mind!

1954

KUI MINU TUPPA EI KOSTAKS

Kui minu tuppa
ei kostaks
võõrad rõõmud ja mured,
kui minu tuppa
ei kostaks
võõras nutt ja naer,
kui oma uksed ja aknad
ma luku ja riiviga suleks,
milleks siis mulle
mu süda,
mu laulud,
mu aeg?
Leige ükskõiksus
on surmastki hirmsam kanda.
Valusam haavast,
mis ustavam sõber lõi.
Kõik, mis mul head on,
tahaksin sulle ma anda,
kui ma vaid teaksin,
et aidata suudan
ja võin.

1964

RAHU RAHVASTELE

KERSTI MERILAAS

KAAREN

Must kaaren lendas üle maa.

All valmiv vili ruskelt nõlvu kattis,
kus raskepäisi kõrsi hõlmas tuul.
Uus rohi aasal haljendusse mattis
kõik vana niidu jäljed. Õunapuul
oks nõtkus hüva koorma all,
kust õunu potsatades maha kukkus.
Mäel päikselõõsas rammus kari tukkus
ja ema ümber rõõmsalt kepsles tall.

Kuid kaarnale kõik oli nälg.

Ei ükski märk, ei jälg
seal aurand priskemalt, — vaid tolm ja sõnnik
ning elavate lämbe higilehk.
Mees lihassitke, nooruk prink ja kehk,
laps mullas ukerdav, nii paks ja põnnik,
noor, piimast lõhnav naine, seelik kahus,
end päikses pleegitasid laisas rahus.

Ronk lendas süngelt üle maa.

Kui hiiglaseenetus kesk lagendikku
linn pinnast mügerdus. Nii tähtsusetu
siit ülalt näis ka kõige kõrgem torn,
mis toome haljuses, nii kalk ja morn,
eht rüütlimeelel sajandite pikku
neid võimsaid valle valvand, kuhu rettu
veel ainult öökull poeb.

Lai asfalttee
siit alla linna viib, kus rõkkab turg
ja kihab poode: haiseb iga urg
siin heeringaist ja naftast. Päikest loorib
must vabrikute nõgi. Üle vee
seal viskub kõmav sild, kus aina voorib
üksteise järel koormaid: peagi uus
laoplats ja ait on täis.
Kuid kaarna suus
on nälg, on nälg.
Ja kuigi iga jälg
siin vohab lausa rikkusest, ei kuku
siit miskit linnu nälgivasse pukku.

Jääb taha linn.
Must, läikiv tiivapaar
viib ronga üles vastu õhtutaevast,
kus õhetuses uitleb pilvesaar.
Töid nurmel lõpetataks, väljateil
käib laul ja nali. Kaevul künnivaevast
poiss pihu loputab ning uksel neid
tend piilub, huulil lubadus ja lumm.
Seal äkki — trumm
ja tramp!
Nii hoolas tamp
maad nüril nuiahoobil virutab,
et maantee veerul küüru kohkub onn.
Kolonn
teel marsib. Tolmu seest end sirutab
kuu poole püssitääk . . .

Ronk kraaksatades aimab peatset küllust.

[1962]

KURED

Käime õhtu roostepunas.
Loojub, loojub hilissügispäev.
Teede nukrad mustad lindid
risti üle Maarjamäe.
Käime õhtu ääsikumas.

Lahekäärus madalas,
võtnud selga valged linnud,
mustad kivid magavad.
Peeni pajulehti õhus
liugleb nagu hõbekalu.

Kuulatama jäime kurbust
kõrget, taevaalust.

Need oma rännul on kured
kaeblikult huikavad! . . .

Avaneb umbne mure,
haavad tuikavad.
Häirekell üle linna!
Kisendus taeva all!

Ja meil on korraga meeles,
keelel meil mõlemal
Ibykose kured,
süüdistajad kured,
kaebajad . . .

Jälle kuskil viimane lootus
kohkund silmi kaob?
Inimsüda kuulmatuna
hädakella taob?
Tõuseb must ja hirmus päike
mustas tühjas taevas?
Ja on inimesed üksi

viimses surmavaevas?
Kõlisevad ikka-ikka
süütu vangi rauad?
Hõljutavad kanarbikku
tummad ühishauad?

Kalevi-Liiva! Kalevi-Liiva!
Taevast ja mulla alt
kisendust kannavad tiivad.
Karmimalt, raudsemalt
kõmisevad sammud.

Oh, kodukotuse maa!
Miski ei olnud ammu,
millestki mööda ei saa.
Ajatu valu ja mure
haavana tuikavad.
Lendavad, lendavad kured,
kimedalt huikavad,
süüdistajad kured,
kaebajad . . .

[1965]

VÕILILLEMÄNG

Lapsed mängivad: «Näe, lõug läks kollaseks . . .
Küll oled sa või peale maias!»
Võililledki levivad võib-olla seks,
et lapsed neid korjaksid aias?

Jah, lastele meeldiks, et koorevõid
oleks leiva peal rohkem kui leiba . . .
Võib-olla just seepärast võililli võib
kõigis maades nii ohtrasti leida?!

Käib maailma laste seas võilillemäng,
söögilaud veel toidust ei längu . . .
Püsib emade-isade südameis äng
— nemad jälgivad teistsugust mängu!

Krael kindralilõpused, võimukas lõug,
võilillena lõua all kulda.
Tolle mängija kullatud kuppude jõud
terveid linnu võib trampida mulda.

Temataoliste kätes on pommide-võim
maal, merel ja pealpool pilvi.
. . . Ja on lapsi-rahhiitikuid, kes näevad võid
vaid unes ja keset võililli.

Kui kuulen, et jällegi lokkab see jutt:
«Vähem võid ja rohkem rakette!»,
siis mõruda maiguga võilillenupp
tõuseb vägisi silmade ette.

Jah, rahvaid võib petta, kuid siingi on piir,
kõige nähtavam söögilaual . . .
Või asemel pakutav margariin
toob mällu need miljonid hauad,
kus omaste jalg pole iialgi käinud,
mida omaste silm pole iialgi näinud . . .

Rindekaartide igasse ruutu
võilillede alla neid lamama jäi,
— et maailmas
midagi muutuks!

[1961]

LINNUPESA TERASKIIVRIS

Linnupesa teraskiivris
keset endist miinivälja...
Juba mitmes-mitmes põlvkond
lendab sellest pesast välja.

Viisteist aastat kallis kevad
külvab värsket kalmusrohtu.
Vaevalt sõrmejagu mulda
varjab lõhkemise ohtu.

Udusulgedest said suled —
noorus nõuab oma toitu...
Ahnelt ajab nokad lahti
igal päeval enne koitu.

Viivad varsti laotusesse
kasvutungi tulvil tiivad.
Juba väike uljas lendur
vikerkaare serva riivab.

Linnupesa teraskiivris,
keset miinivälja on ta.
Vaatan seda linnupesa
ja näen kogu inimkonda.

[1961]

ÖISED MÕTTED

On öö.
Kuu valvab akende taga
ja tema mantli valvakad siilud
ulatuvad servapidi tuppa.
Sa magad,
üks vallatu kuukiir Su laubale piilub
ja sasitud juustesse mängeldes poeb.
On vaikne ja soe.
Olen Su juures,
oled mulle nii lähedal,
et Sinu pea
toetub mu õlale
ja Su tugevaid käevarsi vaadates,
mis otsekui embusepäri,
on kindel ja hea.

Kuid äkki Sa oigad
nii pikalt ja kähedalt,
nagu tohutu piina või raskuse eod
oleks tärganud äsja Su unne.

Mida tunned,
Ah —
mille ümber Sa surud nii kramplikult peod?
juba jälle need jooned Su suunurgis,
sama ilme pineval näol,
samad tõmblused;
juba jälle on kärisend õmblused
möödunu süngetelt varjudelt,
päevist, mil sülitsi seisid
sõja ja surmaga.
Olen harjunud
ja siiski ei harju
Sind nägema sellistel öödel.
Oled mulle nii lähedal,
kuid ometi — lõputult kaugel.

Sest mulle see tähendab —
tunda, kuis vajub
õnne äsjaseilt mägiharjult
mu kindlusetaju
ja on sõtkutud viljana maadligi löödud.
Sest kuigi Su ümber ma käed põimiks varjuks —
me ei pääse sest mööda.
Ma ei suuda, ei saa
Sinust eemale hoida neid nägemusi.
Nad on vältimatud kui mere tõusud ja mõõnad,
nad on varjutand palju me õnneöid.
Ma olen Su juures,
kuid Sa ei tunne, ei kuule.
Võib-olla oled luurel
või kaitsed Eluteed Laadoga jääl,
mõeldes soojast ja leivalõigust.
Tean,
see tee oli õige,
mida järgisid südame kutsele.
Kuid möödunu pole raamat,
mille läbiloetud lehti
võid sirvida harva või tihti;
nii, nagu ise vaid soovid.
Ei, närvide pillikeeli
tihti näpivad vihatud sõrmed...
Ma olen Su kõrval
nii lähedal,
nagu oma meeste kõrval on miljonid naised,
kelledest paljud teavad,
mida see tähendab —
öiti niimoodi mõelda ja tunda.
Tahan,
et maailma kõikidest naistest
meie oleksime v i i m a s e d,
kes sama tajuma peavad,
mis ängistab mind,
kui Sa rahutuis unedes magad.
Nüüd aga —
Sind äratan üles neist ulmade piinadest
ja üles Sind raputan nii,
nagu tahaksin üles ajada, äratada, panna virguma
kõiki,

et nad võitleks
kuuvalguses uinuvate linnade pärast,
et tuleviku öödel
inimesed
rahulikult magada võiksid.

1958

MEELESPEA

Surnud sõdalase
rohelisel kalmul
meelespea.

Vangitapiteede
tolmuhallil pervel
meelespea.

Tankitõrjekraavi
rohtukasvand kaldas
meelespea.

Käisin, seisatasin,
noppisin nad kimbuks,
meelespead.

Kanda nüüd ei jaksa:
õisi arutumalt,
meelespead.

Vajutavad raskelt
suule, südamele:
meeles pea!

[1966]

RUDOLF RIMMEL

VANA LAHINGUPAIK

Puud. Hõre võsa. Taevas valged pilved.
Kraav. Jäme kuusk, mis peast jäi ammu ilma.
Ja kulus lugematud sinililled
on nagu hukkunute silmad.

[1967]

MU SÜDA ON RASKE

Kas tõesti kunagi koidab
Suure Sõja leegitsev hommik,
milles põlevad tuhaks
viimased kangelasteod
ja voolama hakkab
sulanud liiv?
Mägede tipud
kui abitud lootsikud
kiiguvad suitsevail laineil
ja põrkavad sisinal
üksteise vastu.

Kas tõesti kunagi vallandub
looduseseaduste maa-alune kelder
ja hõõguval keral
tantsivad ringi
arvud ja valemid,
spiraalid ja sirged,
kraadid ja magnetväljad,
pidades pulmi
vabanend mateeriaga?

Kas pilgud, mis kunagi jälgisid
läbi pimedusvoogude
täheparvede lende
ja puurisid läbi Päikese,
ei mallanud kõigepealt
pöörduda endasse
ja katsuda läbi
oma isanda
väikest ja vihaselt tuksuvat südant?

Kas mõistus on valge ja külm
nagu jääväljade lõpmatus,
et ta igatseb sulada
leegis, mis jälgi ei jäta?

Ja armastus — alati ohvriteks valmis,
väike ja õrn,
suur ja võimas —
võib-olla viimase loobumispisara
pillab
suitsevate kontinentide kerisele.

Kas tõesti...?

Kerge on öelda:
«Ei, ma ei usu!»
Ja kirja panna
on kergemgi veel.
Aga mu süda on raske
ja seina taga
magab mu poeg
sinise teki all.

1958

MINA SAIN ALLES TÄNA SEDA TEADA!

Keegi tuli, kannikesed juustes.
Üle märja tähekirju tee
keegi tuli, kannikesed juustes.
Kuu end peseb asfaltmustas vees.

AGA MINA SAIN TÄNA TEADA,
ET MINU JA MAARIKA ISA
SÕDISID TEINETEISE VASTU.
MINA SAIN ALLES TÄNA SEDA TEADA!

Aknad tähepüüdmiseks veel lahti . . .
Valged aknad helisevas öös
tähekiirte püüdmiseks veel lahti.
On see täna õnnelike öö?

JA NAD OLEKSID VÕINUD TEINETEISE TAPPA
VÕI VÄHEMALT IHATA SEDA!
IHATA TEINETEIST TAPPA!

Põleb märja paju all üks aken,
kutsikat seal kammib minu memm.
Isa puhub suitsu vastu akent.
Ei nad tea, kus kajab minu samm.

«ÄRGE RÄÄKIGE SÕJAST,» ÜTLEVAD MÕNED,
JA MINA OLIN NENDEGA ÜHES:
«ÄRGE RÄÄKIGE SELLEST,» ÜTLESIN,
«SÕDA JU EI TULE!»

Öötähti ja lõppenud sadu
kõik aknad ja asfalt on täis.
Kesk maanteede mustkoldseid radu
all tuulte ja tähtede käin.

MEIE ISAD SAID TUTTAVAKS KOOLIPEOL.
MINU JA MAARIKA ISA . . .
TAHTSID NAD TEINETEIST TAPPA?
TOOKORD . . .

Keegi läks, maalillelõhnad juustes,
kõndis naeratades minu eel.
Keegi läks, maalillelõhnad juustes,
puhtad silmad peegeldumas teel.

AGA MINA SAIN TÄNA TEADA,
ET NAD OLEKSID VÕINUD TEINETEISE TAPPA . . .
TEINETEISE TAPPA OLEKSID NAD VÕINUD!
Keegi tuli, kannikesed juustes . . .

[1966]

VÕÕRAS VAIKUS

(9. V 1945)

Rindehommikud suurt ei erine.
Sama tee. Sama kurbunud nurm.
Sama vihane, sama verine,
sama ahne ja lihtne surm.

Jälle sõdur peab surmaga kohtuma.
Jälle mehisus, juhus, risk.
Jälle kõhklus: mu kääbas siin rohtuma
jääb ehk, pähitsis obelisk . . .

. . . Äkki tapatee lebab tummudes.
Mürsukraatreist ei möirga maa.
Taevas tummub asuursena kummudes.
Keegi surma ta all ei saa.

Vaikus? Vaikus. Ja alla laotusest
üle mürskudest moondatud nõo,
mitte surmast või sõprade kaotusest —
ELUST laule lähetab lõo.

Võõrast pelgu see hommik sisendab.
Sõdur tardub. Siis kiiva veab lõust.
Hetke kahkleb. Ja korraga kisendab
sesse vaikusse kogu jõust.

— — —

Nägin teda. Ja mõistsin lähedalt
seda kurnatud nägu ja suud,
kust vallandus kuumalt ja kähedalt
võidu esmakordne saluut.

Oli ülev ja hirmus ses vaikuses
võidumeeletust kuulata päält —
senimõistmatut õnne kaikus ses,
ellujäänu elavat häält.

Ja ma iial ei taha, et harjuda
tuleks sõjaga selliselt veel,
kus sa pööraselt ihkad karjuda
võõralt vaikinud rindeteel.

1960

SIIS POLE UND

Kui äkki maha jätad kodu,
sind läbi sõjarõivais maa
viib vagunite rappuv rodu,
teeb karusselli taevakaar,
laul suveöösse laotab tiibu,
õlg sõbra õla vastu liibub,
siis pole und.

Ei ole und
ka külmal tunnil postilt tulles,
kui mingi üksik kauge hääl
toob lapsepõlvest meelde sulle,
kuis kevadisel hapral jääl
kord seisid, imetlesid voogu,
tuul rebis, sasis mullust roogu.

Ei ole und,
raudahjukeses tule loites,
kui lõhnab muld ja lõhnab vaik,
ees aga uue päeva koites
sul vahest viimne puhkepaik —
on jälle lahing, jälle haavad,
ka mõtted karmi kuue saavad.

Ja pole und,
kui oled põlend küla näinud,
sealt tulega ja rauaga
on vallutajad läbi läinud,
haud seisab kõrvu hauaga,
teel varemete sünged varjud
ning ainult vares kuskil karjub.
Siis pole und.

[1964]

OBELISK

Tee tolmab
suurte laante vahel.
Viib Emajõest
üle see.
Ma olen obelisk.
Ma seisan
mäeveerul kaugel Tartu ees.

Kolm tuhat
meie poissi langes
teed sinna linna
kaitstes siin.
Ees,
teispool metsi sinikaugeid,
on
Valga,
Varssavi,
Berliin . . .

Taas haistan vahel:
lõunatuules
on põlend raamatute ving.
Mu selja taga
seisab Tartu —
me iidne ülikoolilinn.

Eest, lõunast
hooti kostab mürin.
Võib-olla äike vaid?
Kes teab . . .

Nii
nagu need,
kes siin kord seisid,
ma
valves, valves
seisma pean.

See hooti mürin . . .
Sellest rahu
ei saa
siin liivas
poiste põrm.

Teekäija!
Peatu siin
ja kuula
ja ütle mulle:
«Petab kõrv.»

[1968]

RAHU RAHVASTELE!

Meie kordame,
kordame,
kordame
loosungit,
mis on käskiv ja kindel,
loosungit, milles võitlev on iga täht,
need kui sõdurid
seisavad rindel:
«Rahu rahvastele!»

Tõesti hea on, kui voodis saad magada,
kui su elu käib päikselist rada,
kuid üht karmi ja lühikest sõna ei saa
ega tohi me unustada:
sõna — «sõda»!

Olles rahusõdurid, oleme need,
kes ei kasvanud triiphoone varjus.
Meid on ristinud dzotid ja rinneteteed,
surm ja tuli. See, milles ei harju:
sõda . . .

Võib olla, et mõningad varem meist
küllalt kallina rahu ei hinnand.
Pärast lahinguid, möödudes varemeist,
meile karjusid põlevad linnad:
«Maha sõda!»

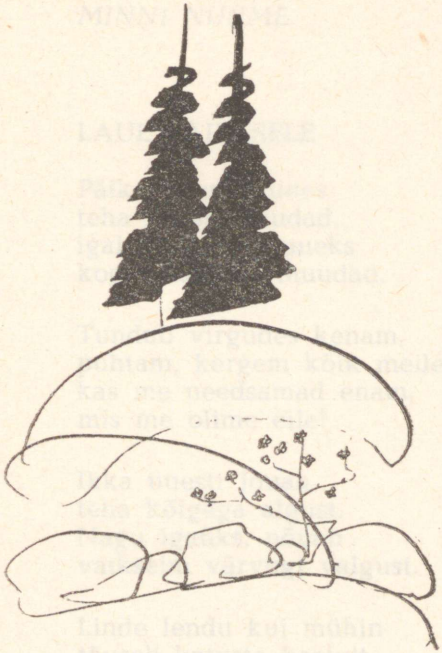
Meie taastatud linnu ei luba nüüd me
anda aatomipommide alla.
Ei või, et ameerika eksport-surm
möllaks rikaste külade kallal!

Mitte aralt, vaid käskivalt vastame:
«Ei!»
Rahvad vastavad ühiselt:

«Jätta!
See käputäis kaabakaid ei tohi meid
iial paisata sõtta ja hätta!
Rahu rahvastele!»

Ja me seisame,
seisame,
seisame
rahu eest nagu sõdurid rindel.
Ja me kordame,
kordame,
kordame
teos ja sõnas, mis käskiv ja kindel:
«Rahu rahvastele!»

1949

JÄLLE KUUSED KUMISEVAD

MINNI NURME

LAUL PÄIKESELE

Päike, idusid luues
teha imesid suudad,
igal hommikul uueks
kogu maailma muudad.

Tundub virgudes kenam,
puhtam, kergem kõik meile,
kas me needsamad enam,
mis me olime eile!

Ikka uuestı jõuan
teha kõigega algust.
Nagu igaüks, nõuab
väikseim värvugi valgust.

Linde lendu kui mühin
tõuseb katuste harjult.
Päike, palgeilt meil pühid
mure õhtused varjud.

Koos su kiirtega lootus
tungib igasse perre,
hea ja ilusa ootus
jälle immitseb verre.

Jälle, kuigi sa võisid
talvel tukkuda hilju,
tõotad kõigile õisi,
tõotad kõigile viljı.

Igat inimest aitad,
olgu suur siis või väike,
igat putukat paitad —
ole kiidetud, päike!

1956

TULEN, TULEN!

Paju otsast patsatas
lobjakuda,
lepa otsast latsatas
sula lunda.

Hüüti õhus üleval:
kuulen, kuulen!
Mina tulen, kevade,
tulen, tulen!

1900

KEVADE TUNNE

Midagi helendab, helgib ja tuikab
kaugete kinkude takka,
kaugete metsade takka
midagi kutsub ja hüüab ja huikab.

Taevas sätendab, särab ja selgub
õilmetes, aasade kohal,
õitsval, lõhnaval luhal
tundmatut puhmastes huljub ja pelgub.

Midagi helendab, helgib ja tuikab
kaugete kinkude takka,
kaugete metsade takka
midagi kutsub ja hüüab ja huikab.

Südames midagi salaja tärkab,
paisuvat, vallale püüdvat,
midagi õrnasti hüüdvat
hellana hinge helama ärkab.

[1908]

ROHU LAUL

Läbi sulava keltsa,
läbi tulvavee
me rajame endile tee
ja tuleme mullast
ja tuiskliivast
ja kivide vahelt.
Meil on õigus tulla
valguse juurde, valguse kätte, valguse keskele.

Me tuleku eel
keegi trummi ei löö,
me astume tasa,
me astumist keegi ei kuule,
meie roheline plagu ei leegi,
ainult laotus kergitab pisut kulmude kummi
ja imestab
ja naeratab
ja rõõmustab.

Me rajame rada,
kus hakkavad astuma moonid
ja kollased karikakrad.
Kõik kirkad toonid
tulevad avatud ustest
valguse juurde, valguse kätte, valguse keskele.

[1968]

KILIN-KÕLIN

Täis õiehiilgust aas on nüüd
ja igal pool on hõiskehüüd:
ilm virvendab ja voogab.
Ma vaatan, kuulan aasa pääl:
kõik õhk on nagu ainus hääl,
ta heliseb ja hoogab.

Mis kõrv mul kuuleb, silm mul näeb,
see lennul hinge sisse läeb:
sääl kilin, kõlin, sära.
See eluküllus rusub mind;
mul lahti, lahti tikub rind,
et koormat heita ära.

Hääl hinge põhjast üles keeb,
vaim ilukoorma lauluks teeb;
laul välja saata vaja . . .
Ja häältega, mis aasa pääl,
nüüd sulab kokku minu hääl:
üks kilin, kõlin, kaja.

26. jaan. 1893

TULEB!

On talv küll kange,
aga tee mis teed —
silm päiksest kissis, naerab aknaruut
ja isevärki kõmisevad teed.
Lööb autopasunate tiit ja tuut
kui parmupiste turris hangeturja.
Kae kurja!
Juba keltsa turi tuksub,
ja varsti, saba püsti, läheb hooks
üks kipp ja kapp ja vete kiinijooks.
Vaid ehmund rentsel hingetuna luksub.
Siis pole enam pidamist ja püsi:
vee kannul nelja traavib risi-rüsi
parv poisinatte, ninad märjad,
ning tõprad, mullikad ja härjad,
ja kõik, kel silm ja kõrv ja hing
ning sõrg ja saba;
kõik loom ja lind ja putukas
ja uss ja muidu-mutukas
ja mina
ja sina.
Käib lend ja ränd ja jooks ja keps,
kõik teos ja veos, ei aega teps.
Ning ainult peps
veel jorutab ja norutab,
kõrv lontis, saba sorutab
ja nutab talve taga.

1958

SINILILL

Kuigi hang veel aia all,
lumeriismeid tänaval:
otse heledasse ilma
avas imetleva silma
esimene kevadlill,
sinilill.

Arg ja ettevaatlik pung
tihkelt veel end tuppe sulges.
Kuigi kõigil tulla tung,
ainult sinilill — see julges.
Põrmust üles tõstis pea:
Valgus! Selgus! Ah, kui hea!

Kuula, laanes lumises
vaikne kutse kumises:
ärgu kartku enam keegi,
sinilill ju süütas leegi.
Usaldagem kevadet,
noort kevadet!

[1962]

ÄRKAMINE

Kõrrekene tõukab mättast
vilkalt nuusutleva nina.
Õite avanevad silmad
on täis taevasina.

Vaata, varajane liblik
tähnilisi tõstab tiibu.
Käisele sul kirju mardik
jätnud märja triibu.

Keset pakatavaid põõsaid
rõõmsalt ümisedes lähed
ja su puudutusel pungad
puhkevad kui tähed.

1942

KEVAD TÄNAVAL

Järsku lakand lobjaksajud,
tuuled põhjast läände vajund —
kevad saabund üleöö.

Niiskeid lõhnu laotab pori,
langevate vete korin
trepil juba vastu lööb.

Rästas kutsub kase tipul,
süda nelja kaarde kipub,
põsil hõõgub kiirteleil.

Igast müürist nõrgub allik,
lapsed hüppavad kui pallid
üle lompe märgi teid.

Päikest jälle igas majas,
sööst ja raudse rehvi kaja
lõikab kive nagu viil.

Mootor ajab mudas nurri,
puhtas taevas laseb vurri
aeroplaani teraskiil.

Veri soonis lööb end püsti,
südamest saab tulisüstik,
süstik lendlev tänavaid.

Peni silmiski taas ujub
elutung ja kõrge tuju —
kevad selle äratai.

Nüüd võib käia, nüüd võib naerda,
võõralegi silma kaeda,
kõiki tervitada teel.

Nüüd on vaikus kadund hingest,
üha kasvab meeltepinge —
rännuks lahti maad ja veed.

[1930]

MAI TULI

Juba jürikuu tujukais ilmades
oli aimata kevade algust.
Oli päikses ja õite silmades
väike piisake soojust ja valgust.

Mai tuli ja hallad ta soode pealt
kauge põhjala tundraisse ajas.
Oli laidudes, metsades, mere peal
linnulaulude erutav kaja.

Ja rannale lõbusalt laineid lõi,
tuuled riivasid väinu ja lahti.
Mai tuli, mai võitis ja päikese tõi,
tegi südame suvele lahti.

Mai tuli. Ta soojad ja hämarad ööd
olid jaanikuu õhtute vennad.
Süda rinnus on muutunud põlevaks söeks
töörõõmust ja kevadest endast.

1947

LINDUDE KEVAD

Lõõritades lendas lõo
üle nurme-nõo,
laskus alla keset kesa,
tegi sinna pesa.

Sauna taga kasvab saar.
Rõõmus räästapaar
lendas sinna, vaatas kongi —
oma jagu ongi.

Västrik, väike väle lind,
küllap tunnen sind —
teised nii ei lenda, rända
ega viska hända.

Mustad tiivad, valge rind,
lendab pääsulind.
Eks ta varsti peale hakka —
pesa lauda lakka.

Vaatad üles, silmil käed,
mida kuuled, näed?
Kriiga-kruuga üle mere
tuleb kurepere.

Ööbikut ei ole veel.
Rukkirääk ka alles teel.
Aga mets ju seda nägu —
varsti tuleb kägu.

1940

ÖÖBIK!

Mis laululaine lahkeste —
ööbik! ööbik!
käib kullakeeli südame?
Ööbik!
Vait vainud, puu ja põõsastik,
mis hõbehelin imelik?
Ööbik! ööbik!
Tark Taara linnuke.

Kes kuningaga kevade —
ööbik! ööbik!
sa lootust toonud tagasi,
ööbik!
Mis vait meil seisis, salajas,
sul keele peal nüüd liikumas,
ööbik! ööbik!
Tark Taara linnuke.

All õhkab väli, mets ja maa,
ööbik! ööbik!
Pilv sõuab kõrges pilvega,
ööbik!
ja Koidu poole, häbelik,
end kummardamas Hämarik:
ööbik! ööbik!
Tark Taara linnuke.

Üks hõiskehääl, üksainuke, —
ööbik! ööbik! —
käib läbi kõige loomuse*!
Ööbik!
Ja ohvrileeget süda ka
on põues pannud põlema!
Ööbik! ööbik!
Tark Taara linnuke.

1870

* looduse

RUKKIRÄÄK

Tere, tere,
va rukkirääk!
Pimesikutsed
juba jälle?

Oled sa sama
või on teid palju?
Oled sa üks
või käib teid mitu?

Näe, mina kuulan sind
sada aastat —
otsin su jälgi
suvest suvve.

Ons keegi näind sind?
Mina ei usu.
On sul ka kuju?
Oled vaid hääl?

Oled sa olemas?
Pole sind üldse,
kõhurääkija
lindude seas?

Alles on haljas
su habras koda —
piilun siit pilust
ja luuran säält praost.

Käega löön kõrvale
õõtsuva katte —
oled sa siin
või oled sa sääl?

Kõrred need kasvavad
üha-ühtsoodu.
Vili pea kõrvuni
varjab su hoopis.

Kõnnin kui vaevat
su elamu ümber —
rukkirääk, rukkirääk,
lävele astu!

*

Tuleb siis lõginal
punane kaarik,
rattad kui maakerad —
roobitsev tank.

Kõrs-tornid tuiguvad —
pühib su linnuse,
lõikab kõik seinad eest,
maha su maja.

Langebki kahisev
kuldvööti eesriie
juba su sängi eest...
Rukkirääk, rukkirääk,
kuhu sa jäid?...

[1930]

LIND POEGADEGA

Elas, elas uisa unes,
pesa palmis siis ja munes
sinitähnilisi mune,
ikka nagu läbi une.

Kuni äratet sai tema
— nüüd ju hellameelne ema —
pesapõhjas murdund koorest
oma lihast-verest noorest:

tundis kõhu all ta ploomi-
pehmeid, paljaid imeloomi.
Taipas! Lendu! Kinni kihust,
sääse, kärbse — kõigi lihust!

Puhu üles, alla puhu!
Kõik, mis mahtus, suhu, suhu!
Nokkis maast ja ahmis õhust:
aetud viiest-kuuest kõhust.

Oi, neid põhjatumaid suid!
Vaja sööta sitkeks luid,
selga sulist sooja kinda,
taha lustiliku saba,
tiivad külge — laulu rinda,

et see tõuseks, ja see tõuseks, erk ja vaba.

[1928]

AGU I

Kuu sosistab midagi.

«Ma ei kuule sind,» lausun kuule.
Sadamas kähisevad aurikuviled.
Kuule kerkib viimane naeratus suule,
üle neoonreklaamide ronib koit.

[1968]

AGU II

Koidukukk nokib täheteri.
Need kõhus kõlisevad tal
kui hõbekillud.
Valgustaigen kerkib
üle maa.
Päike on pärm.

[1968]

ÜKS SUVEPÄEV

[Katkend]

Siin perenaise käsi hoolel tegev,
hulk kistud rohtu eemal hunnikus.
Aed lehkab sõnniku ja õite lõhnast,
muld must kui siid — siin hool ja õnnistus:
seal ajab kõrvits ennast laiali
ja küüslauk peenra äärel nagu muru,
seal kaalik, porgand kasvab priskesti,
siit rohi kistud, kohendatud puru.

Ta hoolas olnud hommikuses vilus,
nüüd vaevatasuks hiilgavam tal kroon:
tööusinus siin viljakandvas ilus,
ja lillekuhi eemal nagu troon!

[1896]

ÕHTULAUL

Öö nüüd tuleb jälle
oma rahuga,
juba kuldne päike
läinud hingama.

Heinamaalt veel kõlab
lõbus lauluhääl,
ja ka ööbik hüüab
halja oksa pääl.

Jõevesi voolab
läbi heinamaa,
voolab läbi metsa
merre hingama.

Unevaip ju vajub
üle metsa, maa.
Kaitsvad rahutiivad,
mind nüüd katke ka!

1867

ALLIK

Me kaasiku ääres on mägi,
ja mäe rinnaku all
seal niriseb allik nii selge
ja puhas kui helkiv kristall.

Kui vaikinud loodus, siis kerkib
me kaasiku ladvule kuu
ja silmib, kui tahaks ta näha,
kas udus ehk veel mõni puu.

Ja allika vesi, see särab,
kui kannaks ta elavat tuld —
seal sätendab laineis kui hõbe
ja kumab kui virvendav kuld.

1903

KADAKAS

Frakkidest ja siidkleitidest pungil
poleeritud rõivakappe
temast ei tehtud.
Ja vakamaasuurusi kirjutuslaudu,
mille taga määrati saatusi
ja sahtleis oli elu ja surm —
ka mitte.
Ega paleede parketti.

Kuid tema kitsukestest laudadest vitsikus
ei kolkunud või
ja pütis seisis piim kaua rõõsk.
Temast sai vetruva hällivibu,
aga juurikast kepi käepide
oli äti pahklikku pihku mööda.

Tema suits viis
tõve ja koolmise leha
ja sinised marjakribalad
üheksa haigust.

Lehmakiitsakat hoidis paha peale minemast
painutatud pand,
aga noori helerohelisi võsusid
näksisid lambad.

Kui aga udutas vihma
ja tuul sasis karjast,
pakkus ta okkalises hõlmas varju
ja lahvatas
sooja käriseva leegiga põlema.

Ja ma ei mõista,
milline tobu
tuli mõttele nimetada tema nimega neid,

kes salgasid oma keele ja rahva
ja viimaks kadusid
nagu tõve ja koolmise lehk.

Ning ma ei suuda kujutleda
oma kodumaa
saarte ja randade
karmi ja teokat ja ilusat nägu
ilma sitke kadakata.

1962

METSATULEKAHJU

Tulekahju! Tulekahju!
Tõmbetuules taevalõõr.
Õhk on turbalõhnaline.
Mattes metsa, orulamme,
põllu, pilpakatusegi,
ähvardades õue vaob
suitsuvine.
Punab läbi võika varju
päiksesõõr.

Kõik on sassis, kõik on segi!
Et see juhtus ometigi!

Maanteelt matsub jooksusamme.
Keegi karjub.
Keegi taob
küla otsas kuuse külge
riputatud relsijuppi.
Keegi ruttab, lendab uppi,
kraavi vaob,
kirub, sülgab, hing täis ehmatust ning sappi.
Jalgu jäänud kanakari
kahte kaarde põgeneb.

Juba punab,
juba punab
tulikikka õudne hari!
Appi! Appi!

Metsa kaob
mees, siis teine, kolmas, neljas,
kõigil seljas
saag või labidas või kirves.
Aga suits — see sõgeneb.
Külla vaob
õnnetuse raske vari.

Kuuse juures relsijuppi
keegi taob
ja taob
ja taob...

Ripub jalus
sada pehmet samblavihti.
Siia! Siia! Mööda sihti,
üles mäest,
läbi liiva, kanarbiku,
lõikeheina, oksarisu,
komistades keset kände
jooksed, jooksed,
jooksed viimsest väest.

Hing on kinni,
kurgus tomp,
rinnus valus.
Ümberringi matab mände
suits ja somp.

Äkki
puud ja põõsad kaovad
nagu ahju.
Näkku paiskub palangute pöörisõhk.
Iga oksaliiges naksub.
Männik mühiseb ja raksub,
vingub, undab, paugub, praksub,
kõik siin põleb nagu põhk.
Iseendast hulludes,
märatsedes, lendu tõustes,
oksarägus käratsedes,
roomates ja rulludes
tormab metsatulekahju.
Karjatades meeletuna
linde paiskab vastu taevast.
Suuris silmis tuleõud,
tormab pakku
hääletuna, keeletuna
kiskja hunt ja hirvepaar.

Halab hirmuhabinal
ehmund haab.
Putukas poeb kooreprakku.
Aga juba ronib üles
punakuumast mullapangast
tulioravate parvi
kärmelt, küünte krabinal.
Suitsu hallist kotikangast
puskleb leegi
ruskeid sarvi.
Lehepuru, tahma, tukke
samblasse vaob sabinal.
Kogu mets kaob surmauttu . . .

Ruttu! Ruttu!
Kuhu kirvemehed jäid?
Üks! Kaks! Kolm!
Mänd siin mürtsti! maha vaob.
Tera sopsab mättamõhku.
Labidatelt lendab õhku
samblapuru, liiv ja tolm.
Keegi raiub, kaevab kraavi.
Keegi, pihus oksahaar,
lastes tules ratastraavi,
mättalt tõusvaid leegipäid
tuhaks taob.
Taob ja taob.
Metsavaht, silmnäoni tahmas,
suitsust tuleb, suitsu kaob . . .

Kõikjalt, kõikjalt saabub rahvast.

Oksamatsud.
Kirvekõmmud.
Käed ning särk on tahmatõmmud.
Tulemadu materdades,
kuumas tuhas paterdades
süda suitsust pööritab.

Oksamatsud.
Kirvekõmmud.

Leek veel võsast vastu vaob,
kargleb, küünistab ja pureb,
vihasena visiseb,
vingub, suitseb, sisiseb,
väänleb, viskleb,
kuni mööda tuharadu
jälle kaob.
Kaob ja sureb.
Suitsusaba
heitlikult vaid hööritab.

Kipitavad pondund lauged.
Higist märg on iga hilp.
Hõljub mõrkjat vinguvina.
Sütesse on pugenud
tuul, mis ladvus leeke loopis.
Mõraneb ja murdub hoopis
— igas augus taevasina —
suitsukilp.

Viimaks — viimaks lahing raugeb.
Kõrbend käed on leegiratsud
peatand, surnuks sugenud.

Põlenud on pohlavarred,
oksad, okkad, vaik ja koor.
Puud on tahmased kui parred.
Pihlakatel lapseeas
lehesärgid seljast kisti.
Valge kask, mis varem näis
mõrsjalikult nõtke, noor,
mustendab nüüd süngelt, võikalt
nagu surma kuuekäis.
Noored kuused sirges reas
seisavad kui söestund ristid . . .

Kõik on, kõik on maksnud kallilt!
Hukkund metsa murehallilt
katab tuha leinaloor.
Kalmuliblikaina veel
lipendavad söestund lehed . . .
Väsind mehed
sõnatult on koduteel.

Puhka, põlend pinnas, puhka!
Võitjaks jäid
käed, mis tapsid tulelohe,
tuleb kevad — otsekohe
istutame surnud tuhka
noore metsa idanema,
uhked männid ridanema —
siinseist sihvakamad veel.

Kuula — läbi laane käib
haljas kergenduseohe!

1959

ÄIKE

Õrnalt õõtsub tuulekene
tasane.
Vaikselt veereb lainekene
rannale.
Tuulehoog,
lainevoog
mahedaina kokku sulavad,
nagu rahulaulu laulavad.

Siiski põuavines sonib õhk,
vaikimises sumbumise rõhk,
õhtu surub sõnumatul sunnil,
nagu hingehäda päevaveeru tunnil.
Ja veel sügavamalt nupukese norgu
laseb põuapiinas nõrkend lilleke.
Metsaloom kui ohus otsib peiduorgu,
poeb õõsi varjule.
Kärsituina hobud tammuvad,
rahutuina lehmad ammuvad.
Päike juba lahkub silmapiiri taha,
veretab kui tulekahju helgil.
Päike, ära jäta oma lapsi maha!
Pilverünkad rasked taevatelgil.

Nagu mäetombud sääl vete viirul
üles ajavad, kerkivad kiirul.
Varsti nad katavad ehajume,
sootuks sume,
meri tume.

Sihvati-sähvati,
vaata, vingerdab tulekirg
korraga pilvekogude lademeis,
veel kaugeis sademeis.

Siis mürin ja ürin,
kurjakuulutav kaikus.
Siis jällegi vaikus.
Mustsaladuslik summimise virg,
ühed üleval end ette nihutavad,
teised järele kihutavad,
ööd vastu välgatada mahti.

Kuule, mis eemalt see kostab kahin,
tuleku sahin!
Tuuled säält sõuavad,
lained jõuavad
ja mühinaid viskavad lahti.

Vägevamalt lööb lausa ligi,
õhku lõhkab kui vaenulik kuul.
Pimeda pilve all meri kui pigi,
mustendab, vagusid keerutab tuul,
voogusid vahule veeretab üles,
tujukalt tõttab laintega süles,
roogu neid rabab, kaldale hüppab.

Tuulekeer tuhinal edasi lippab,
külasse tikub,
aedu sääl masendab,
viljapuid rikub,
katuseid asendab
seintelt maha.
Edasi tuiskab meelepaha,
üle väljade,
üle viljade,
neid ta kaevab,
neid ta vaevab.
Ulub uisapäisa tumedasse,
laande langeb ta sumedasse,
tormab põliste sääl puude kallale.
Hullund võitlus tuigub vallale:
kuis metsakangelased nihukile naksuvad,
kuis nad nagu vihavimmas praksuvad,
oma latvu siiski peavad langutama,
tüve tormi vastu kangutama!

Viimati siis vihmasabin
pilvepaisust pääseb pahinal,
kange rabin
rühib plagiseval ahinal —
raheterad janust loodust salvavad.
Majades veel inimesed valvavad,
ärkvel äikseöises jahmus.
Kuule, kuidas väljas vingub tuul,
akent haarab rabisevas kahmus . . .
kuule . . . Issakene! hädaldused suul.
Halasta! Eks väljas saja rahet!
Meie põllud, valmis rukis — hukka saavad!

Aga vihmapaginal,
raheplaginal
väljas veelgi pole vahet.

Välgud *mene, mene, tekel* pilvisse kirjutavad,
risti ja rästi
laotusest läbi virvendavad.
Äkki tuline kärgatab nool . . .
alla hoone pihta . . . suitsva süüdand leegi . . .
Mis kogund igavene vaev ja hool,
tuhaks sai. Ei aidand vihm, ei kaitsnud keegi.
Oh, häda, häda, häda!

*

Kuid hommikul jälle
õõtsub tuulekene
tasane.
Tormi järel lainekene
vaikselt vaob rannale.

Jällegi tuulehoog,
jällegi lainevoog
mahedaina kokku sulavad,
nagu rahulaulu laulavad.

[1905]

SÜGIS

Igav liiv ja tühi väli,
taevas pilvine;
jõuan tulles metsa äärde,
tuleb nõmmetee.

Männi roheline samet,
üksik metsatee:
pedak heleroheline,
kask kuldkollane.

Pedak heleroheline,
kask kuldkollane!
Nõmm on sügisele
langend kaenlasse.

[1903]

SÜGISLILL

[Katkend]

Tuulehoogudel,
tormipilvedel
sõuab sügise
üle väljade;

üle väljade,
üle aedade,
lehed, rohud, puud
vihmast tilguvad. —

Karske sügise,
karske lilleke —
kauge päikese
viimne armastus!

Keda kasinalt
veel ta soojendand:
pilve vahelt kord
pääd sul silitand,

nagu lapsukest
istmas põrandal,
keda emake
ära unustand,

vaest lapsukest
seismas särgiväel
ootel ukse pääl,
käsi päikse ees. —

1897

SÜGISENE I

Suvi möödus.
Kui jahe tilk
mu kuumale seljale kukkus sügis.

Suvi möödus
kui silmapilk.
Tuul keerutab lehti ja prügi.

Oktoober, mu külmasilmane tädi,
koob jälle kirendavat sukka.
Lillelõhnad ja linnulaul
üheskoos lähevad hukka.

[1968]

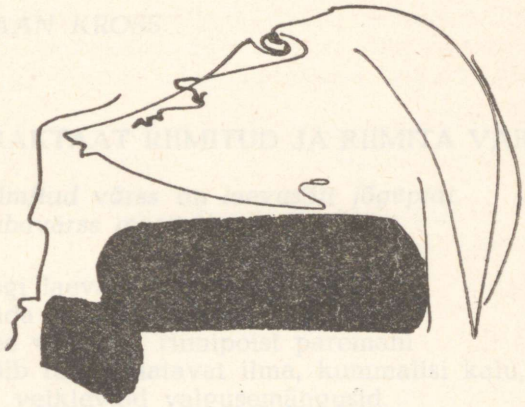
TALVINE ÕHTU

Üle hämara, varjudest tume,
õrna ja sinava lume
heidab veerev, kustuv päike
punava läike.

Üle ääreta, lumise välja,
nii tühja ja palja,
viib üksik tee
üle jõe,
kus pruunikad pajud
on unesse vajund.

Mööda lõpmata teed
lähevad reed
kuu kahvatul kumal,
eha punal,
kaugele . . .

[1908]

MÕTISKLUS

JAAN KROSS

TRAKTAAT RIIMITUD JA RIIMITA VÄRSIST

Riimitud värss on laevasõit jõgepidi,
vabavärss meritsi.

Jõgi laeva ees on seda laiem,
mida osavam laevnik.
Tee vasakust riimipoist paremani
võib tuua üllatavat ilma, kummalisi kalu,
veiklevaid valgusemängusid.
Ja kallaste ligidal on teadjama sõitja
suplematuleku ootel
salajased näkineelunaljad
ja võrenguvallatused
ja roostikkude vesiroosirõõmud.

Aga kaldad ise on alati nähtaval.

Alles kaugel jõesuudmete taga
heidab soolane avarus kallaste hilbud ült
ja haarab laeva oma alasti rüppe.

Lendkalad, pringlid, vaalad,
kajakad,
kajakad,
kajakad,
ja igavene mühisemine valgete imelindude all
ja punaste korallide ja siniste imeloomade kohal.

Kaldad, mis peavad olema teada,
sest nad pole nähtaval.
Karid ja rahud ja madalad,
ja hoovused, mis madalale viivad,

kui täheteadusest on vajaka,
ja udulaamad, kuhu võib ekslema jäädagi,
kui roolitunnet pole randmes.

Halli õõtsumise päevad toreda mühisemise järel.
Silmapiiri piiritus, mis saab piirituseks
kaldaigatsuse haavadele.

Riimitud värss on laevasõit jõgepidi,
vabavärss meritsi.

Kõige rikkamad sadamad
asuvad jõgede suudmeis.

1964

EBASÜMMEETRIA ÜLISTUS

Ebameeldiv on sümmeetria, ebameeldivad on
sümmeetrilised
näod
kehad
päevad
mõtted
teod —
kõik, mille ühe poole võib murda teise peale,
ja nad kattuvad, sulades nürimeelselt üheks;
kõik, mille teise poole asemele võib panna peegli,
ja midagi ei muutu.

Kuid oo ebasümmeetria! Oo sünnimärk vasakul põsel
ja parem põsk ilma sünnimärgita!
Oo süda ainult vasakul ja pimesool ainult paremal!
Oo klappimatus unistuste ja tegude vahel, kui mõned
unistused
tegudeks ei saagi, ja mõned teod
pole unistused olnudki, vaid sünnivad järsku!
Oo jäämäed — üleval palju, all veel rohkem!
Oo kuu soovimatus püsida sümmeetrilise täiskuuna!
Oo sina sonett, kes sa võiksid jaguneda täpselt pooleks
ega tee seda siiski!
Oo vabavärss, kare ja nurgeline, ometi peenetundeline
vabavärss,
suurte mõtete, valusalt puhaste tunnete luule!
Oo lõrisev naerkoer säärde neile,
kes on täna nagu eile ja homme nagu täna,
kes teevad luitunud kalendrilehest lugematuid
fotokoopiaid
ja nimetavad seda eluks ja värisevad
hirmust, et keegi võiks vastupidist väita.

1962

MAA-ALUSED JÄRVED

Maa-alused järved!
Päike ei lahusta
neis oma värve.
Taevas ei kummuta
neisse tähti.
Ükski aerulöök
nende rahu ei riiva.
Ükski veidrik ei jäta
endast jälge liiva . . .

Maa-alused järved
nagu varjatud tõed:
paljud ja paljud
neist algavad jõed.

[1968]

PIIBUJUTT

Jaan.

Tere, mu vennike Mihkel! Kuidas su käbalad käivad?
Kas on rukis ju küps? Mis siis su naisuke teeb?
Kas on ilm su meelest? Eks hommikutuul oleks parem?
Merest kisub ta vett, hommikust kuiva veel saaks.
Aga, vennike Mihkel, alati nosukest imed,
kõhtu ei täida suits, kukru ta tühjendab küll.

Mihkel.

Ära sa, vennike, naera, lase mu piibuke rahul!
Kõigile oma au. Piibuke, sinule ka.
Kõik maailm on mu ümber, kui mu piibuke aurab,
inimeste õnn viirab ja mängib mu ees,
alasti näitab maailma ilu piibuke mulle,
kutsub tagasi veel kadunud rõõmu ja head;
näitab lootust ka mulle tõusta kõrgele sinna —
sinna, kus looja ees patune halastust saab.

Jaan.

Palju, vennike Mihkel, oled sa tõotand ja pakkund,
vastaku piibuke nüüd, mis sa mull' lubasid kõik.
Mis siis inimeste õnnest piibuke ütleb?

Mihkel.

Ta on piibusuits. Näe, kui ta rõngasse a'ab,
nüüd ta keerleb ja õitseb, lahkub ja koguneb jälle —
aga natuke tuult — otsas on suits nii kui õnn.

Jaan.

Mis sa, mu vennike, küll maailma sõpradest mõtled?

Mihkel.

Nad on piibusuits. Kui on mu piibuke täis,
küll tast suits siis tõuseb ja keerleb ja mängib mu ümber;
kui on tubakal ots, otsas on sõbrad kui suits.
Õigete sõprade kuju oled sa, piibuke, ise —
õitsegu minul õnn, kurvastus vaevaku mind,
ei must piibuke lahku, õnne ta õpetab kandma,
kurvastuses ta kinnitust annab ja nõu.
Nõnda mu tuvike oli, keda ma hoidsin ja kaitsin,
päeval mu mõte ta, unes ta paistis mu ees.
Põlvekene, küll sul rõõmu oli ja vaeva,
leidnud olin ma kõik, aga mul puudus ka kõik.
Otsisin tasakesi, peidetud põõsaste varjus,
kus mu tuvike käis, üksi ja mõtete sees.
Kuni mu nime ma kuulin ta lillede-huuledest kostvat,
kohe siis lennates langesin kaela ma tall' —
ja nüüd oli mu käes, mis leidsin ja otsisin ammu,
lilled õitsesid mul, taevas elasin nüüd.
Küll on mõnigi talv ju puhunud üle ta haua,
ikka mu tuvike veel armas ja kallis mul on.
Ikka mu süda veel naerab, kui tuletab piibuke meelde
mõnda kadunud head — kadunud, igavest head!

Jaan.

Kuida su piibuke sulle näitab taevagi tõusta?
Teine korda küll läks — seda mul tähenda veel.

Mihkel.

Juba piibuke kustub. Näe, kus viimane suits veel
üle katuse seal tõusis ja kadudes läks.
Kõrgele tõuseb ta sinna, kus siravad tähtede astmed. —
Jumalaga! vii mõnele tervisi mult!
Sinna sa, hingeke, tõttad, päästetud ilma vaevast,
et mu ihuke siin tuhka ja põrmu küll jääb.

Jaan.

Selle riistapuu nõuan, ehk müüksin viimase iva;
andeks! piibuke, mis teadmata laitsin ma sind.

1837—1840 vahel

ÜÜRIKE

Õieke, õieke,
ära nii hellasti õilmitse!
Lilleke, lilleke —
kiire on kaduma kevade!

«Köidab kord külmade uha mind:
täna veel võidab mind luhapind —
üürike elu! sind teretan ma
õilmetega!»

Lõoke, lõoke,
hõiskamist unustad aegsaste!
Linnuke, linnuke,
salaja sammumas sügise!

«Saagu siis seotud korra keel:
suveviis südames, hõiskan veel!
Üürike elu! sind teretan ma
lauludega!»

Põueke, põueke,
tungi su tuksumist tagasi!
Inime, inime —
tiib pandud aastatel' õlale!

«Magus, jah, magada mullassa:
täna veel laske mind hõisata!
Üürike elu: veel hoiab ta mind —
helise, rind!»

1870

VÕIKS OTSAST ALATA . . .

Vokk vuriseb, vuriseb, otsata pikk
on õhtu talvine —
nii endamisi tasa laulab eit,
vokk vuriseb unine . . .

«Mis laulad sa, emake, laulad sa nii,
nii pikalt, otsata?
See ujub kui kuldne lõng läbi öö,
mind nõiub kuulama.»

«Lõng kullane, imelik kullane lõng —
mu heie, pojuke;
öö takkudest pool, päeva linadest pool, —
nii kedratud südame.

Kõik linad mul olivad valged kui päev —
nii läksin ketrama;
mu palged kui koit suve valgel ööl
ja süda kui õnnemaa.

Ja siiski see heie nüüd hall, nõnda hall
kui tehtud takkudest —
võiks ümber kõik, kõik veel kedrata kord
kuldmõtete lõngadest . . .»

Vokk vuriseb, vuriseb, otsata pikk
on õhtu talvine —
nii endamisi tasa laulab eit,
vokk vuriseb unine.

Ja läbi öö ujub kui kullane lõng —
võiks otsast alata —
kuldmõtetest pool, õnneõndsusest pool,
nii pikalt, otsata.

[1910]

RÄNDAJA ÕHTULAUL

Ma kõnnin hallil lõpmata teel
kesk nurmi, täis valmivat vilja,
ma kõnnin ja kõnnin otsata teel,
ju lapsena teesid armastas meel —
teed laulavad õhtu hilja.

Need teed, kuis on nad nii kõvad kui keed,
need otsata kutsuvad jooned, —
ma kõnnin ja kõnnin, teed kõvad kui keed,
nii hallid ja tolmused kõik need teed,
need rändaja eluhooned.

Ju lapsena teesid armastas meel,
ju lapsena kuulda tee juttu —
ju lapsena kõndi armastas meel,
oma laulu nii laulda hallil teel,
kui polekski ilmas ruttu.

Tund hiline nüüd, laulab lõpmata —
meel igatseb tolmuta randa,
tund hiline, tee on kõva kui kee,
mind hoiab kui mõrsjaks enesele —
ei siiski saa pärale kanda.

Ma kõnnin hallil lõpmata teel
kesk nurmi, täis valmivat vilja,
ma kõnnin ja kõnnin otsata teel
kui teede laul, tee helisev meel
ja kõik on nii õhtu hilja.

[1910]

HEITLUSED ISEENDAGA

X

Oi mu kodu verikallis
onni õlgise harjaga,
kaasiku kalli kohaga,
pääsukeste pesadega.

Kodus kena kõnniskella,
armas olla omadessa,
ilus õuessa istuda,
kena kaasikus karata.

Kodus kalliski kannatus,
igatsused ilusamad,
hädad hoopiski õrnemad,
pehmemadki pahandused.

Siiski, siiski lähen ära,
kõnnin ära kaugemale,
kipun laia ilma poole,
suure kodu südamesse.

Lähen ära ja unustan.
Vahest korra ehk mälestan —
oi mu kodu verikallis
onni õlgise harjaga.

[1928]

ILMI KOLLA

NUKRAD HETKED

Nüüd värvib taevast eha purpurkuma,
ma vaatlen aknast seda loojangut.
Aed hakkab ümberringi hämarduma
ja tuulelgi ei ole enam rutt.

Seal vastu valgust tühjad oksavõred,
nüüd läigib uibu ehapaiste käes.
Ja taevas hõõgub, palavikus põleb,
ta sülle sureb sügisene päev.

Ma olen ise nagu õhtukuma,
veel tuksub minus iga verepiisk,
veel elan ma, kuid pole teada, kunas
mind hämar vaikus enesega viib.

Ma hajun varsti ja ei taastu iial,
mis sest, et igal koidul ärkab päev,
ja kui kord kevad tuleb jälle siia,
võib-olla mina teda siis ei näe.

Ja ainult minu unistuste udu
veel lehvib nende õunapuude all,
kui kevadöö on hämaruse kudund
ja leebe taevas kumab üleval.

Ma oma laulud jätan siiski siia,
neist mesilased sumisegu puul,
neid mööda kõrget kevadlaotust viia
lõolauluga võib lõunakaare tuul.

Oh, siiski kahju mul on sinust, kevad,
kui ma sind enam kunagi ei näe!
Sa tuled ikka siia sädelema,
sa oled möödapääsmatu kui päev.

Mul pole jumalat, kuid harda palve,
suur Loodus, sinu altarile teen.
Mul anna päevi selleks üheks talveks,
mul anna jõudu kevadeni veel.

Veel tahaks näha, kuidas õitseb sirel,
kuis salus ööbikud on ärevil,
mu igatsused, minu kuumad kired
siis saaksid luuleks valgel paberil.

Veel tahan joosta kohavasse randa,
on kerge kevadine jalaast.
Ja siis mind armsam käte peal võib kanda,
nii õrnalt, hellalt nagu väikest last.

Ah, armsam. Armastanud väga palju
mu süda on sel lühikesel teel!
Kuid praegugi ta hõõgub, tuksub valjult,
ta anub, nõuab elult veel ja veel.

Ma ütlen laulus — ma ei taha surra,
mu laul on parem minust — tema jääb.
Kuid minu soovid tõelisust ei murra,
ma olen jõuetu ta tahte käes.

Näe, praegu metsa taha päike suri,
mis aitaks hüüe: «Ära mine veel!»
Mu süda leegib täna nagu uri,
võib-olla homme aga tuhk on leel.

25. november 1953

PUUD KOHISEVAD

Miks te kohisete mulle, targad puud,
et aeg on margapuu,
et ta väsimatult,
väsimatult
mõõdab sulle halli,
mõõdab,
mõõdab,
juustesse halli,
silmadesse halli,
südamesse halla,
et su laulud ei tõuseks enam taeva alla
lindudeks, pilvedeks, päikeseks,
tükikeseks sinaks enese ja teiste rõõmude jaoks?
Miks te kohisete mulle, targad puud,
et aeg on margapuu?

[1968]

HILISSUVINE

Ja lõhnab angervaks
ja tulilill
ja ohakas.
On hilissuvi, on hilissuvi
ja pihlapuus
on marjakobar
ja männikus
on kanarbik.
Ja seda suve
ei tule enam,
ei tule enam
seda suve.

Mai 1962

* * *

Väikemees hüüdis mind:
Tule vaata, kui ilus sitikas!
Mul oli tähtsate mõtetega tegemist
ning ma vastasin talle:
Vaata üksi. Ta pole ju ilusam, kui vaatame teda koos. —
Ja tundsin, et valetan.

[1960]

KUIDAS ELAKSID?

Kui sul sõpra poleks, kes on ustav,
kellest tuge tunned kitsal ajal,
kuristik kui ees sul mustab
ja sa nõu ning abi vajad, —
kuidas elaksid?

Kui sul puuduks kõige kallim,
tema lähedus ja lembus
ning su elu hallimast näiks hallim,
kui ta hellus ja ta embus
kõik su tuled põlema ei süütaks,
puuduks see, kes iga sõõmu
sinu peekrist kaasa rüüpaks,
olgu kurbust, olgu rõõmu, —
kuidas elaksid?

Kui sa kardaksid, et rusuks
muutub maailm pärast sõjasõitu,
kui sa raasugi ei usuks
tõe ja õnne võitu,
näeksid ees vaid sompus ilma,
mätta otsast mõõdaksid maailma
ja sind kaugused ei kutsuks,
kui su süda rahvale ei tuksuks, —
kuidas elaksid?

1957

MÕTTED

Mõtted, mõtted — kummalised mõtted
päevad läbi kihutavad sind.
Päikses nad on nooruslikult nõtked,
mehine on nende tormav hing.

Õhtul saabuvad nad pikas rivis
sinna, kuhu paned oma pää.
Nad on rasked nagu hauakivid,
ükski nendest kergemaks ei jää.

Nelja tuulde nende salku ajad —
sind ei aita manitsus, ei kärk.
Une eel on kõik vaid süüdistajad,
igaühe järel küsimärk:

Millega sa täna väärid puhkust,
kuhu murdus kildudeks see päev?
Miks su mõte sule otsas luhtus,
milleks sulle antud mehekäed?

Miks su rõõmu juba nukrus piirab,
sõnadesse siginemas sapp?
Miks su süda kohtlaselt on siiras,
tasku aga kasin, tühi laud ja kapp?

Kuhu aastatega ühes kadus
sinu noorusunelmate lend?
Kuhu rauges mõeldud äiksesadu,
milleks vaiba alla peidad end?

Tulid ellu rõõmsast metsasalust,
tuhat tungi pakitses su peos.
Nüüd on rinnas ainult salavalud —
teiste teha jätad oma teod? . . .

Mullas ammu puhkab sinu isa,
ääsi taga vend ja nurmil õed.
Ema eluga veel võitleb visalt,
aga vett on kandnud sinu sõel?

Süüdlasena seda ründu kuuled,
süüdlasena pimedusse kaed.
Vastuseks sa surud padja suule,
mustad varjud võbisevad laes.

Suled silmad, siis käib järgi sala
nägemuslik mõtte-killavoor.
Piirab sind kui vägev vihmavalang
nende alatine ringijooks.

Kõik nad läbi enese sa juhid,
laual õhe vaikselt tiksub kell.
Vaibub kõrvus küsimuste tuhin
siis, kui aknal kumab koiduhelk.

[1936]

HÕLPSAM ON MÄGESID TÕSTA

Hõlpsam on mägesid tõsta,
kergem on kaljusid kanda,
hõlpsam on ilmasid hoida
kui südametunnistust halba:

jõuad sa, või ei jõua sa,
sured sa, või ei sure sa —
päike paistab kui päikene,
koit on süütuseläikene!

Südametunnistus aga sööb sind,
südametunnistus maha lööb sind.
Tumedas elad sa, kumedas kõnnid sa
südamekoormaga!

[1909]

VIHA VÕTAB VILJA

Rahvalaul

Külatüdrukud, õeksed,
külapoisid, pooledvennad,
kaua te viha peate,
kaua kannate kadedust?
Viha võtab vilja maasta,
kadedus kalad meresta,
taplus linnud taeva alta,
käärib lapsed kätkiesta,
imejad ema sülesta;
kari õuesta kahaneb,
vili väljalta väheneb.

Redig. *E. Kubjas*

VERCINGETORIX ÜTLES: Caesar, sa võid
võtta meilt maa, kus me elame,
aga maad, kus me surime, ei saa meilt võtta.

Viskasin mõõga sulle jalge ette:
nii olen mina, nii on mu rahvas.
Ma tean, mis tuleb.
Kõik, kes arvernide maal väärisid elu,
ei ela enam
ja nendega, kes jäid,
ei taha mina elada.

Tean ja näen neid juba
õppimas isandate, unustamas isade keelt;
näen neid häbenemas oma siniseid silmi,
oma vanemaid ja karedat kõnet;
näen neid roomlastena, kodanikukirjad põues.

Olgu siis, imperaator, üle su vabariigi
üks keel, üks usk ja üks rahvas.
Olgu su sõdureil, kaupmeestel ja sulidel
ohutu tasane tee
Ultima Thuleni
ja Styxini välja.

Mind pekstakse Kapitooliumil surnuks,
aga mu armastust ja viha
ei saa surmata.
Mu viha jääb alles
öökullina aastate õõnde huikama hukku
sulle ja su täitmatule linnale,
Caesar.
Karistus tõuseb kui tamm
su oma tahtmiste tõrust.

Sinu riik tuleb ja läheb.
Väljakuil kasvab nisu ja foorumil söövad kitsed.
See on minu ja mu tapetud rahva käsi,
mis rabab.
Minu käsi vandaalide mõõgaga.

Tuleb tund ja roomlaste kõrkus
kõrtki painutada ei jõua sõjatee vahel.
Tuleb tund ja Rooma aplus
latsatab lõhki kui puuk idast ja põhjast ja lõunast
tulnute rusika all.

Tee siis, mis teed ja tahad.
Ma tean, mind ootavad matar ja mõõk,
sest kõik, kes väärisid elu arvernide maal,
ei ela enam.

[1967]

HEA JA PAHA

Miks on paha nii palju ja head nii vähe siin ilmas?
Silmad lahti sa tee, küll sa ju tunned siis, miks.
Paha on tilluke ikka, kui ilmale sünnib. Ta ruttu
kasvab, sest hooletus tal hoidjaks ja toitjaks ju on.

1837—1840 vahel

* * *

Tallihoone tiidakil tuulekojas,
kuhu ukse alt tuiskas lund,
vanad rangid,
milles elasid kassipojad,
lemmikhobusest nägid und:

Sepp kabjarauda lõi viimase naela . . .
Teetolmusse päike loojus . . .
Jooksva hobuse niiske sooja kaela
unenäosse tõi kasside soojus.

[1968]

MÕTTED

Mõtted
nagu hõbedane kalaparv
liuglevad rannavette.
Nad tulevad ookeani vahutavaist voogudest
jooma päikest ja adru kõditavat lõhna.
Rahu ja vaikus on siin
madalas vees.
Rahu ja vaikus . . .
Kardan seda vaikust
otsekui luuravat hädaohtu.
Mõtete hõbedane kalaparv,
söösta tagasi avarusse,
sinna, kus kahtlused
nagu veerohtude sassiläinud pundar,
sinna, kus tõeline võitlus
ja tõeline hädaoht.
Mõtete hõbedane kalaparv,
ära usalda kalda läbipaistvat vett.
See on petlik.
Mõõna ajal nägin kividel
palju surnud kalu.

[1964]

SULETUD AIT

Sulle maitsevad õhtud,
sind erutab koit.
Su keelel on magus
iga maine toit.

Kui kutsub sind kaugus,
oled rändamishoos,
kui hõikab kodu,
on jalgadel jooks.

Iga allika juures
sa jooksid vett
ja igalt õielt
sa imeksid mett.

On igal asjal
su huulte jälg,
kuid ikka sind vaevab
veel janu ja nälg.

Kuid milleks see aplus
ja kogumistaid?
Miks maitsma ja saama
oled harjunud vaid?

Eks suurimat õnne
too pisemgi raas,
mida teiste õnneks
sa kinkida saad?

Mis mõte on olla
see umbeläind kaev,
kust üht tilkagi saada
on viimane vaev?

Mis oled sa parem
kui magasiait,
kus täis on salved
ja terad on vait,

kus ukse ees ripub
suur tabalukk,
kuid sees käib kopitus,
varitseb hukk,

kust iial ei leia
üht päikesekiirt,
vaid mõnda su taolist
täitmatut hiirt?

1957

RÄÄGI TASA MINUGA

Räägi tasa minuga,
siis mu kuulmine on ergem.
Räägi tasa minuga,
tasa taibata on kergem.

Inimrõõmu, hingehärmi
tunnen-taban läbi tuule.
Ainult surnud sõnalärmi
kuuldeski mu kõrv ei kuule.

1965

MÕISTMISEST

Teile, kes te oma kõnetoolid,
kohvilauad, ametlauad, turuletid
kohtulaudadeks
olete muutnud —

KERGE ON HUKKA MÕISTA. TARVIS ON MÕISTA.

Teile, isehakanud ja teistetehtud
käskkirjanikud, põhimõtteist pungil
pahaloomulised kasvatajad, teile,
kõiketeadjad, näo-ees-näägutajad,
selja-taga-sekeldajad, teile —

KERGE ON HUKKA MÕISTA. TARVIS ON MÕISTA.

Kuulge, ma tean
ühte inimest, kellel on ilus hing. Tema käed
võiksid teha midagi sellist, mida ükski teine ei
oska.
Kord aga löödi uksed kinni ta taga ja ees.
Siis läks ta sinna, kus ootas
uhkeks, püstipäiseks ehitud üksindus,
kes surus ta keeltele poogna.
Ainukest viisi oskab see tšellomängija,
ühtainsamat, monotoonset:

ei ole silda inimesest teise ei ole silda
Kuulge, ma tean sellist inimest! Mõnda sellist,
kas kuulete!

Teile, kelle käes on kaaluvihid.
Teile, kelle käes on käsulauad.
Teile, kinniseotud silmadega
õigusejumalad, teile —

KERGE ON HUKKA MÕISTA. TARVIS ON MÕISTA.

[1964]

IKKA LIIVIST MÕTELDES

1

Või — ehk teda polnud üldse?!
Ehk oli ainult
lumesadu
järvesse
ja räitsakate
sulamine
järvesse
ja üheskoos
jäätumine? . . .

Külm. Üks praksatus
hallide haavatrellide taga
metsas. Miski läks katki
pakasetaeva all.

2

Jah, kas teda oligi üldse?

Küll, oli küll! — Oh, kuidas kukepoeg toksib
südant seestpoolt kui munakoort.
Juba ajabki rinna ette:
oli küll, oli küll meil säärane mees,
televisioonimast rabas,
mäelseisja madalal nõmmel!

Ei, ei, seda tõepoolest mitte!
Kõige igavama argisema kesknädala nimel —
mitte seda müüti, seda uhket ja suurt!
Tema oli ju meie, ja ärme teeme endast
seda müüti, seda uhket ja suurt.

Tema on ju meie — väike külmetav järv.
Tema on ju meie — lumi lõdisevasse vette.
Üks väike järv, kes püüab hoida end jäätumast,
hoida ennast ja hoida metsa, mis ta ümber,
hoida maailma oma ainukeses peeglis.

Meie oleme üks. Järv on metsas ja mets on järves.
Meie oleme üks. Järv tõuseb lumeks ja lumi langeb
järveks.

Muud midagi.
Ja üksainus praksatus.
Metsas või järves? Puusüda? Jääkaas?

Ainult mitte seda müüti, seda uhket ja suurt
siin vaikiva, leinaliselt valge
pakasetaeva all.

[1965]

HAMLETI LAULUD

I

Meri tõmbus endasse. On mõõn.
Luitel koltuv tormivahusõõn.

Kuule ... mis seal kahab iilides
pahaendeliselt, hiilides?

Lõikehein, oh sõber, lõikehein.
Ning me kõrval seisab pilvesein.

Hirm on järsku. Viirastub, ennäe,
laps, kes lõikeheintes lõhub käe,

armastajapaar, kes kartmata
jookseb rannal, jalad katmata,

jalad katmata ja soontes tuulevein. — — —
Lõikehein, oh sõber, lõikehein.

Jäta, jäta, lakka halamast,
ühtki pole rannal näha last,

kumbki pole paljajalu meist.
Miks ei lahku siiski valu meist?

Lõikeheinad jäigalt kahavad.
Kõik, kes lapseks jääda tahavad

lootuses, et pilv, see suur ja must,
eal ei riiva nende armastust, —

kõik need viivuks minus kohtusid,
viivuks nägin nende ohtusid,

viivuks taevaga läks segi maa,
viivuks mõistsin: enam ma ei saa

seista kõhkvel vaiki, seal, kus peaks
halva lihtsalt kisendama heaks. — — —

Lõikehein, oh sõber, lõikehein.
Ning me kõrval seisab pilvesein.

Luitel koltuv tormivahusõõn.
Meri tõmbus endasse. On mõõn.

[1964]

* * *

Kui nohinal salaja suitsu tehakse
koolimajas poiste WC-s,
on karpide tagasilükkajal raske tunnetada,
et ta pole mitte üks mage mees.
Jõuline veenvus venib tühipaljast konist,
sama jõuline veenvus vahel on üle
tõelisest õnnest, tõelisest sõprusest,
kõigest,
mis suur ja ülev.

[1966]

TEE

Meid sale auto sahinaga
viis läbi pärnade allee.
Ja rääkis sõber rooli taga:
«See siin on muistne mõisatee.

Vaid aadlik, ühiskonna tala,
siin ükskord tõllas sõita võis,
kuid pastlais orjad käisid jala,
kui vahel välja kutsus mõis.

Tõld mööda vuras, kutsar pukis,
piits vihises: «Müts maha, mats!»
ja matsid võtsid mütsid maha,
sest muidu ootas peksuplats.

Ja seal, kus kartes kupja keppi
kord ori seisis, hinges vimm,
seal uhkelt härrasmaja treppi
nüüd tuisata võib minu tõld.»

Ta andis tarmukalt signaali —
see kõlas kui triumfihõik.
Ma teda süngelt silmitsesin
ja mõtlesin: «Ja see on kõik?

Kas tõesti meie üldist edu
peaks märkima su limusiin?
Mis loeb, kui ühel võtab vedu?
Meid palju miljoneid on siin.

Nii trafaretselt särasilmne
ma poleks sinu asemel.
Kõik elus muutub, see on ilmne,
on järjest uuel tasemel.

Kuid siiski meil — kas sa ei nõustu? —
veel pole kaugeltki idüll.
Veel leidub igasugu lõustu,
veel puudusi on küll ja küll.

Las teised imestada võite,
mis tähisteks on meie teel.
Meil sobib rohkem mõelda sellest,
mis oleks vaja teha veel.»

1962

MAITULI

Täna hommikul maadlesin aias
mõttelaiskuse puuga.
Küll olid sunnikul sitked juured,
aga nüüd sai temast hunnikutäis pilparisu.
Siis riibusin kokku
arguse karuohakad,
võltshäbi paberroosid,
maailma-asjadesse-mitte-vahelesegamise orasheina,
valasin peale ülemustele-pugemise tõrvaseepi,
ja pistsin kõik põlema!

Kus sai alles päratu lõke!
Paistis ära tribüünile,
mida juba ehiti miitingukõnede tarvis.

Ma seisin väraval ja ütlesin:
«Inimesed,
tulge maitulele!
Tulge südametunnistuse põllule
alet tegema,
et vägev lõikus ei laseks end oodata.»

[1966]

SÕNAD ei toida kedagi,
aga ometi süüakse sõnu.

Iga päev istutakse lauda,
kus on valmis pandud hiigelhõbeliuad —
unistajatele ja armastajatele,
usinatele ja siidivendadele,
kadedatele ja kahjurõõmsatele,
valevandujatele ja auahnetele,
viha- ja kambameestele,
leinajatele ja lohutajatele,
usklikele ja uskmatutele,
lollidele ja nutikatele.

Kui isukalt istutakse lauda,
et ikka ja jälle süüa sõnu,
ehkki kõik teavad,
et sõnad ei toida!

1965

KARTULI KOORIMINE

Mis ilus kartul!

Koorin teda rõõmsa muhelusega.
Siis näen pisikest plekisilma.
Hakkan seda noaotsaga välja uuristama.
Ikka suuremaks ja sügavamaks läheb auk.
Viimaks lõikan mugula lõhki:
ta on seest must ja tühi.
Heidan ta pahaselt solgipange.

Ent mis ilus kartul see oli!
Ja pealegi — sünnimaist sorti.

[1968]

LAUPÄEVA IDÜLL

Laupäeva õhtu
ja palgapäeva puhul
mehed istuvad ivake koos.
    Proosit!
Ise määrdunud, ise mustad,
räägivad autodest ja eitedest.
    Proosit!
Brigadir kah, kuradi mees,
küll talle näidatakse!

Laupäeva õhtu.
Pestuina lõhnavad kodud.
Soojas ahjus on jahtuvad söögid
Pehmetes sussides, maani mantlis,
kõike andestama veel valmis,
ootavad naised,
vaiksed kui vaimud.

Mehed jõuavad, siis kui südaöö.
Käsikaudu koikusse kobivad.
Sõnatult, söömata.
Lehkavad õlist ja viinast.

[1967]

MA ARVASIN

Ma arvasin nõnda, et meri
on alati sinine
ja et varjatud kullateri
täis on viimne kui inime.

Et merel sõites tuleb
julgelt tuuli trotsida
ja väsimust võites tuleb
ilmast imesid otsida.

Ma sõudsin, südames õhin,
ümber lained sumasid,
taevarannad ja merepõhi
mulle vastu kumasid.

Sain teada, et meri harva,
õige harva on sinine
ning et tühi ja halli karva
on sageli inime.

Nägin maid ma, mis järvetud, jõetud,
tolm ja põrm, muud ei olegi,
inimlapsi, kes mullast on võetud,
kus kulda polegi.

Kuid ma arvan, et siiski tasub
olla, eksida, ihata,
teada tahta, kus tera asub,
armastada ja vihata

ning näha, et hallist hallim
meri vahel on sinine,
ja tunda: on kallist kallim
kullateraga inime.

1958

* * *

Ära kohta võõrast õnne
noruspäi,
ära võõrast valust tummalt
mööda käi:
päikestki võib peegeldada
pisim kild,
kuristikule võib sõnast
saada sild.

[1968]

* * *

Kui ma kord võtan oma maalimiskasti
ja hakkan portreteerima seltsimees Rahu,
siis ei unusta ma ka:

Leiba praetud munaga, mis söödi lubjastel
tellingutel.
Teine hammustas teisest otsast.

Pimeda oksa sosinat esimesest rohelisest lehesilmast.

Araablast, kes mulle ütles: «Zdravstvuj, parenj!»
Tema aktsenti ja säravhambalist naeratust.

Augustiööd, mis lõhnaraskena lainetas sisse avatud
aknast
ja paljastas tütarlapse õhkuvad rinnad.

Terrassi vihmasahinaga väätides ja üht Bachi
fuugadest.

Vabrikukorstnate tromboonihäälset hommikulaulu
punaste pilvede all.

Tillukest öölille, kes mõnikord mängib flööti.

Naerulinnupesa.

[1962]

SÕBER, KUI EHITAD MAJA

Sõber, kui ehitad maja,
tee sellele suured aknad,
et päikese selged kiired
sisse neist paistma ei lakkaks!

On ju neid, kes muud ei oska
kui süüa ja külma karta —
ära iial nende kilda
sa mingi hinna eest hakka!

Tee suured aknad, et õhku
saaks palju neist sisse lasta,
et eal ei hakkaks su hinge
toa sumbunud soojus matma!

Sest kui juba hing on maetud,
siis ihugi eest ei anta
just palju, ja rahus selle
võid hinge kõrvale matta.

Sõber, kui ehitad maja,
tee sellele suured aknad —
nii suured, kui üldse suudad,
nii suured tee tingimata!

1958

MAAST JA RAHVAST

Minu maa, minu rahva õnn,
minu maa ja mu rahva mured
suuremad on
minu enese
elamisrõõmust või -tusast,
nagu meri on suurem
ühe laine
vahusest viirust,
põldude ääretus
suutäiest leivast,
tuuliste metsade kohin
üksiku lehe libinast,
ja nagu maa ise on suurem
sellest piskust,
mida ma silmaga näen,
ning kogu rahvas
nendest, keda ma kättpidi teretan.

Kõik jalad kord väsivad ära
mullaseid radasid tallates.
Aga rahvas ei sure.
Maad maha matta ei saa.

1964

JAAK JA TAAT

[Katkendeid]

Puhh!
Saime viimaks üles Vapramäest.
Sind polegi nii kerge kukil kanda.
Nüüd puhkame,
siis võtad kinni käest
ja allamäge ise toetad kanda.
Ma pole vanadusest väeti veel,
ja sina noorusest ei nõder enam, —
ehk suudan seni saata sind su teel,
kui leiad saatja,
kes on taadist enam.
Pea seegi aeg!

[— — —]

«Ap-ap!»
Ei, sülle nüüd ei võeta, kulla mees.
Taat heidab pisut iidse pärna varju.
Sa ise omal jalal käima harju,
maailma avasta ja mõnda, mis seal sees.
No näed, kui tore leid, mis magus saak!
Hea metsaema pakub meile marju.
«'aak 'opi'.»
Nopi, nopi, kallis Jaak.

Küll pisaraterohked, rahutud
teed olnud minu generatsioonil, —
suur õnn,
et mulle antud elu foonil
on jäävad jäljed ajalukku tahutud.
Oktoobrist
kosmosesse sõiduni . . .
Mis tohutumad tähised mu retkel!
Käib inimsugu võidust võiduni
mu maise matka igavikuhetkel.

[— — —]

Võiks ehk ka nii:

Olnud närveldavat ruttu,
põikeid ekslemise-uttu,
otsingutepiina, -rõõmu,
elurõõmu
mitu sõõmu;
tulevikuks kündsid pinda,
ordenidki pandi rinda, —
ju siis ikka miskit jäi sust . . .
Elu mitmeti sind rapsis,
lõi su põik-, tõi paljaspäisust, —
kasvata nüüd lastelapsi,
tasapisi võta napsi,
vaikseks olelejaks hakka.
Kui näed kuskil viga laita,
ära aita,
ole vakka;
rahulikku elu otsi,
teisi arvustamast lakka,
ära trotsi
neid, kes kutsutud ja seatud,
neid, kes *a priori* veatud.
Elad vaguralt ja rahus
rahvast lahus;
elu ümberringi voogab, —
sulle tütrepoeg vaid koogab;
mitte mõhku
pole kõrget vererõhku;
vaikselt vanaisa mängi,
kanadega mine sängi,
täida kõhtu;
iseenesest kõik laabub,
kuni õnnis eluõhtu
saabub.
Esimesed heidetakse,
tagumised tapetakse,
keskmised koju tulevad.

[— — —]

Või koguni:

Nina kirtsus, ringi longi,
kommunismi raske rongi
kodaraisse kaikaid loobi;
    mängi snoobi, —
pruukimata toorest sõimu
pilka peenelt rahvavõimu;
sisi-sosistades hiiva
lihtsameelse silma liiva;
aktiviste mana hauda.
Ülbelt kehitades õlgu
ära endale jää võlgu:
istu rahva söögilauda,
nõua, põrutades jalga,
enda ette parem pala,
sapiga see üle vala,
    söö ja salga.

Ei! Ei! Ei!

Kes näpistab?
Ah sina, väikemees!
Taat tukkus, ulm lõi mitu veidrat lõusta.
Kui hea, et äratasid!
Aeg on tõusta, —
meil tipa-tapa veel on käike ees.

Mis kaunis päev!
Kui tore astuda
ja metsa ilust vaikselt juttu vesta,
ja hiljem Elva jõkke kastuda,
su mustikased põsed puhtaks pesta.
Me saatjaks linnulaule viisikaid
ja oravate kelmi käbiheitu,
ja siiruviirulisi riisikaid,
mis sambla sülle pugenud on peitu,
ja õitest õide põrav mesimumm,
ja sipelgate taltumatu virkus,
ja üle kõige sinav taevakumm, —
suur kodumaise südasuve kirkus.

Nii, saime välja metsavaikusest.
«Ap-ap!»
Ah nüüd on tarvis sületada?
Noh, tule.
Saime pisut maiku sest,
et pole kerge mäge ületada.

[———]

Oh sa lust ja laulupidu!
«Auto! Auto!»
pikki ridu
saalib mööda asfaltlinti
Tartu, Elva, Valka, Riiga ...
Ära keeruta end liiga,
kaela viimaks kruvid vinti!
Siia, sinna, siia, sinna, —
muudkui tahaks kaasa minna.

[———]

Kuis ka edasi sa'i tõtle —
istu, mõtle
geeniuste võitlusloole
inimväärse elu poole;
sellest, mis on kallim kullast —
kodumullast;
mõtle tööliskonna teedest,
mineviku rängast needest;
kuidas sinu sünnisajand
meeletumaid ohvreid vajand;
kuidas raske on ka praegu
uut maailma ehitades,
kommunismi mehitades, —
et kord, et kord sinu aegu
võidaks inimese üllus,
õnneküllus.

Ma ei tea, kes oled siis sa, —
on sul Veenusele viisa,
või läed tootmispraktikale
kaugele Galaktikale,
või siinsamas Tõraveres

nopid päikseid õhumerest,
või on valmimas sul värsid,
või siin matkata veel kärsid, —
olgu töid sul väikseid, suuri,
leia meeles hoida mahti:
ära eales oma juuri
kisu lahti!

Su juured...
Kallimat ei olla saa
kui aeg,
kus kasvad homseks jõudu juues,
ja maa
su vanemate sünnimaa,
ja rahvas —
uhket tulevikku luues.

[———]

Too neetud unejamps mind vaevab veelgi.
Ent — saasta läinud aja uhtmetest
eks voola vahel tulevikuteelgi!
Noid tüüpe eilsed hädad meile tõid,
nad tänapäevale on vastukarva.
Neid õnneks ilmsi juba kohtad harva, —
pea sääraseid vaid unes näha võid.
Kes taluks su hip-hip-hurraatamist
või krillis nägu, halisevat nuttu!
Aeg nõuab elu avasilmi vaatamist
ja kurja needmist, kauni jaatamist —
heast, halvast julget, avameelset juttu.
On eilse varjudel küll visa hing,
kuid hea ning ilus kõikjal võidutsevad
ja aina ahtamaks jääb kurja ring.
Me elada on — inimkonna kevad.
Jah, siiski: viibi, hetk! Jah, kaua veel
ma tahaks rõõmu tunda päiksesärast,
et viimseni, veel kas või haua eel
võiks muretseda rahva õnne pärast.

[———]

1961

SILLAD

Poeg, see klaasikild väike,
mis sinu peos
sinikollaseid helke pillub,
selle sära ja lumm
oleks pime ja tumm,
kui ei helgiks seal
sinine taevakumm
ja helekollane päike.

Sinu silmad
on sinihall klaasikild.
Kõigi värvide
värelev kiirtepild
nendes puhkeks,
kui päikseni leida sealt sild.
Ja see päike on
sõprade silmad.

Poeg, see kivine muld,
millest kindlusi teed
rõõmsalt käravas kaaslaste killas,
see on kodumaa muld.
Sellest ükskord sa teed,
sellest tegema pead
teed ja sillad.

Siin see maa on su maa
ja need veed on su veed.
Pole kusagil
paremat paika kui need.
Kuid siit igasse kaarde
sa ehita sild,
sest su maa,
see on suurest maailmast kild.

Kui siis meredest üle
on viskunud teed,
üle jõgede
kaardunud sillad,
palju enam sul, poeg,
on siis sõpru
kui need,
kelle seltsis sa praegu
siin kindlusi teed
laste lustakalt käravas killas.

Kord su maa
oli tuulte ja tormide maa.
Vähe püsi näis sellel,
mis tehtud.
Rahet,
vihaseid vihureid
üle siit käis,
täna rajasid,
homme kõik hävivat näis.
Raju raevu käes
vankusid sillad.

Poeg,
su maa
nüüd on sõpruse enese maa.
Kõik, mis teed,
nüüd on teisiti tehtud.
Kuula,
murduvas jäärüsis
kohavad veed:
igipüsivad
koos
teeme sillad ja teed.

1957

KOHTUPÄEV TULEB

Täna ei saa ma und:
aastate kulukorra alt
kostavad mulle kõrvu
surmaminejate karjed
ja poolsurnute oiged
Eestimaa rannalt,
Kalevi-Liivalt.

Oma kujutlustes
näen emade nägusid,
kelle laps lükatakse hauda enne neid;
näen tütarlaste kõhnu sääri,
mida esimese mehena
puudutab timuka käsi;
näen tüdrukukeste pisaraist põlevaid silmi,
mis pole veel särama löönud
a-b-st **aabitsa** kokkuveerimise rõõmust.

Aga nutvate laste laupa
püstoleid tühjendavaid mehi,
kelle verised käed
kisuvad viimast katet
võpatavatelt kehadelt, —
neid ei suuda ma kujutleda.

Tean ainult, et neil on praegu
eemal Eestimaast,
kaugel Kalevi-Liivast
villad ja «Fordid»,
naised (ja vist ka lapsed), —
aga kuidas nad võivad elada,
seda ei suuda ma mõista.

Nende majade seinad ju
öösiti kiristavad kuldhambaid,
mis on välja löödud veel soojadest suudest,

nende sängisambas toonesepana tiksuvad
tapetute randmeilt rebitud kellad
ning paksud pärsia vaibadki ei suuda matta
laste jalast kistud kingakeste samme,
mis kodupõrandail jäid astumata.

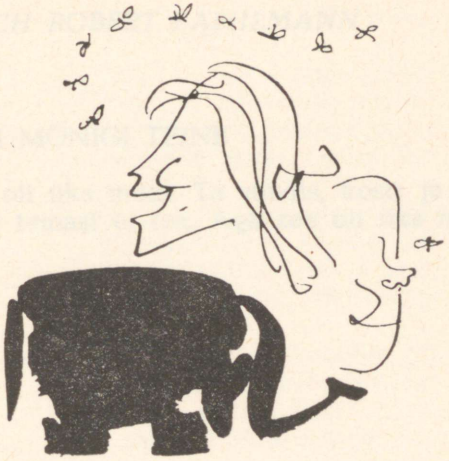
Ent võib-olla nad siiski ei kuule seda
ja saavad öösiti magada oma timukaund?
Võib-olla meie hukkamõistu tormilaine
ei küüni üle merede ja taha mägede,
võib-olla meie kohtupäeva eest
õnnestub neil kõrvale hiilida?

Aga igal pool elavad inimesed,
kes ei taha,
et nende südant puuriks läbi automaadi kuul
ja nende lapsi pillutaks silmili ühishauda.

Kui inimesed saavad kuulda,
et nende vaikne rantjeest naaber,
kes iga päev lapsega jalutab akendest mööda,
on üle merede ja taga mägede
ennem Eestimaal
kuskil Kalevi-Liival
saapakontsaga kinni surunud surijate silmi,
siis variseb ümberseisjate nägudelt
ükskõiksuse mink
ja nende pilgud hakkavad põletama
nagu aatomikiirgus.

Nende pilkude eest ei ole pääsu,
sest kuhu ka ei põgeneks,
igal pool elavad inimesed,
kes ei taha,
et nende südant puuriks läbi automaadi kuul
ja nende lapsi pillutaks silmili ühishauda.

12. IX 1960

MUIGED

FRIEDRICH ROBERT FAEHLMANN

ÜKS KUI MÕNIGI TEINE

Ükskord oli üks mees. Ta sündis, kosis ja suri. Enam ma temast ei tea. Aga see oli üks mees!

1840

KOHUS

Me joome kohvi, sööme saia,
ja kanget kohut mõistame,
ning rohkem suhkrut kohvi sisse
me pühas vihas paneme.

Me teeme tagaselja-otsust,
nii hoopis hingeteadmata —
nad vaesed käivad päiksevalgel,
ei mõista paha aimata.

Ei mõista meie neid küll surma,
ka vabaduse jätame,
kuid ainult nende ausa nime
me võimalikult võtame.

Ja meie otsus maksab palju,
ei leita ilmas naist, ei meest,
kes oleks igal ajal julge
ja kaitstud selle kohtu eest.

[1906]

KUKERPALL

Kus ei ole pead,
on peatus.
Tegemata teod
on teotus.
Oma näota olek —
näotus.
Pole piiri —
piiritus.
Lõpeb luule —
luuletus.

[1965]

ARUANNE

Istun, kuulan — aruanne...
aga mitte ei saa aru,
kus siin aru,
kus siin anne.

[1965]

EIKEEGI JA KEEGI

Kui oled eikeegi
ja midagi teedki,
on see niisama hea
kui seegi,
kui sa midagi ei teegi.
Aga kui oled keegi
ja midagi ei teegi,
siis on hea seegi,
et siiski oled Keegi.

[1964]

PEENUS

Kogu eluaja Herta
on käinud siidsukis,
daam iial pole näinud,
kuidas kasvab rukis.

Ta arvab, et vahtral
on teravad okkad,
kuid tunneb kõik
pealinna kohviku kokad.

1938

VOORUSE VÕLU

Kui näen ja kuulen sind,
siis usun salamahti,
et noa ja kahvliga
end võtad riidest lahti.

1965

* * *

«Küll me oleme peened!
Küll me oleme ometi peened!»
imetlesid üksteist
pika ja peene jalaga seened.

Ainult korjajad käisid mööda,
sest
    peeni seeni ju ei sööda.

[1966]

MEMMETÜTAR SUVITAB

Taat läks luhta kuhja looma,
memm läks metsa marju tooma.
Õde nüüd, kus teda tarvis,
lüpsab lehmi karjafarmis.

Vennas künnab traktoriga
— mis neil viga, mis neil viga!
Päevad läbi, oh kui kole,
ihuüksi kodus ole . . .

Ise mugid leiba-piima,
aga mis peab seale viima?!
Ammu laudas ruigab siga . . .
Küll see elu maal on igav!

Ööse sääsed söövad lakas,
ukselävel kanakaka.
Ühtki noormeest ümberringi
— kanna siis veel valgeid kingi!

Tunniks-kaheks põõsa taha
päevateki laotad maha.
Hapud sõstrad, hapud õunad
— tuleks memm ja keedaks lõunat.
Linnalapsel hambad hellad,
ilmast-ilma kiikab kella . . .

Õhtul külas algab simman,
pükstega ei minda sinna,
aga kelle käest sa küsid
kleidi triikimiseks süsi . . .!

Tuleks ema, täidaks panged,
otsiks üles lokitangid.
Pääseks näljasurmast siga
ja ka tütrel poleks igav . . .

]1958[

LAISAD POISID

Laisad poisid — küll on häda,
küll on risti nendega!
Seljast läbi kasvab ädal,
seni kui nad magavad.

Lind neil mütsi pesa punub,
pojad munast välja toob.
Sitikas neil ronib suhu,
ämblik võrgu ette koob.

Pealt nad ammu mustaks kõrbend,
altpoolt hoopis hallitand.
Viiks nad pesta suurde tõrde —
sedagi tööd ei salli nad.

Ilmarahvas mõistatagu:
vinka-võnka vingerdab?
See on laisa poisi vagu,
see on laisa heinakaar.

Ei ta oska hobust hoida,
traktorit ei tunnegi.
Õppusele käega heidab —
elati ju ennegi!

Ninad viltu viina poole,
õlle poole õieli.
Kaelad kiiva kapa poole,
toobi poole toruli.

Neiud väiksed peksku rehed,
pisikesed tehku tööd.
Venivorstid noored mehed
lulli lööksid päevad-ööd.

Ärge meie hulka tulge,
kui te end ei paranda.
Kes teist kosja tulla julgeks,
vana korvi vastu saab.

Teil on normipäevad napid,
häbil pole otsa-äärt.
Naine teile tulgu appi,
kuid te pole seda väärt.

Kiik on katki, pill ei hüüa.
Poistest abi pole meil.
Viiks need laisad turgu müüa —
aga tahtjaid pole neil.

1951

PILVED

To become somebody... is child's play,
but to remain somebody requires
the wits of Solomon.
(Kellekski saada... on lapsemäng,
kuid kellekski jääda — see nõuab
Saalomoni mõistust.)

Oscar Wilde

Laias laotuses
pilved ujuvad.
Küll nad on pehmed
ja küll nad on sujuvad!

Väiksegi tuulega
muudavad kuju nad.
Kogu aeg, igal pool
ujuvad,
ujuvad...
Kord on nad suured,
võimsad ja kohevad!
Tuul turtsub kurjalt —
ja hääbuvad kohe nad.

Oh, mis nii viga
on ujuda-sujuda,
kui oled
kergesti muutuva kujuga.

[1962]

PÜSIV

Uss vahetab kesta,
jänes karva,
koer peremeest,
mees meelt.
Mis on siis püsiv?
Kohanemisvõime.

[1966]

MEHELEMINEK

Oh need tüdrukud-tütred,
mis sa küll ära ei ütle!

Tead, see mu kõige pisem,
tilluke hiirepoeg ise,
vaata mis võttis pähe —
tema ka mehele läheb!
Salaja pambud kõik sidus,
juhuse leidis ja — lidus.
Maha jäid nukud ja kassid
(naine neid kaasas ei tassi!).
Kuid ta ei jõudnudki sinna,
kuhu tal plaan oli minna.
Teel suure koeraga kohtus,
surmani ära seal kohkus,
ehmus ja tagasi plagas.
Tee peale pudenes pagas.
Ah seda koeraroju,
peletas tüdruku koju.
Kui tema pärast nüüd viimaks
laps jääbki vanapiigaks?!

1962

LAUL VITSAST

Pühendan päheandjaile.

Kasekene, kasekene!
Kuidas küll sind hoolega
austama ja armastama
oma tagupoolega
ennemasti õppisime,
kui me, väiksed jõngermannid,
vemblaväärsed olime!

Vitsakene-väädikene!
Tihtigi sind tuppa toodi.
Küll sa mõistsid mehemoodi
tarkust tuharate kaudu
panna põngerjate pähe.
Vähe, vähe,
oh kui vähe
austatakse veel seda moodi,
vitsakene-väädikene, kaseke, oh kasepuu!

Suures meelehärmis õhkan,
ohkan kogu ilma poole,
et su teeneid inimsoole
enam õiges aus ei peeta,
kaseke, oh kasepuu!

1963

TUNNISTUSED

Oli kaustu nii palju, et kadus
nende vahele ametimees.
Üks kodanik välja ladus
oma dokumente ta ees.

Olid andnud neid paljud instantsid.
Paks pakk oli pabereid tal.
Kõik vägevaid pitsereid kandsid
ja allkirjad olid neil all.

Seal sünnitunnistus oli
ja koolitunnistus ka
ja tervise kohta poli-
kliiniku tunnistus ka.

Ja tunnistus komsorgilt
ja tunnistus partorgilt
ja tunnistus glavtorgilt,
gostrahhilt ja dosaafilt
ja spetsbumsbõtilt ka.

Ja rõugetunnistus oli
ja jalgrattatunnistus ka.

Neid ametnik uuris ja puuris
ja lausus aeg-ajalt: «Jaa-jaa . . .»

Meil koormus on suur igas lõigus —
instruktoril, lektoril,
kuid eriti kurta on õigus
just kaadrite sektoril,
sest teostab ju mainitud sektor
tööd suurt, pretsedenditut.

Uuris tunnistusi inspektor,
nagu ülalpool nenditud.

Ta maganud oli nii vähe,
ja väsimus oli nii suur,
et äkitselt tuli tal pähe
üks totakas kalambuur,
üks labane, äärmiselt rumal
ja tarbetu küsimus.

Ta naeratas veidralt ja lausus:
«Aga südametunnistus?»

1961

SIGALAS

Valm

Kord Peekonile ruigas Pekisiga:
«Mh, vennas, sinu rüht ja kasv
mind häirib kui poliitiline viga, —
tea: teadlikkust võib tõestada vaid rasv!»

Kui Peekon selle peale väita püüdis,
et sugupõlvi Peekonite voorus
on nimelt olnud sihvakus ja noorus,
siis Pekisiga põlastavalt muigas
ja raevukana ruigas:

«Ei, sina,
songanina,
seatõugu oma lahjusega laimad!
Või äkki, mine tea,
sa lömitades Lääne sigu järgi aimad?...
Mu manitsust sa, vennas, meeles pea,
ning kui sa taipad asja tuuma,
siis minu kombel ennast laiaks nuuma!»

Need sõnad öelnud, äkki vappus
me manitseja vats ja turi,
kärss kerkis, nagu õhust olnuks nappus,
ja samas ta infarkti suri.

*

Mis sõnad lugeda veel peale
võiks loojakarja läinud rasvaseale?
— Kes kaaslastes ei märka iial head,
kes mineviku tarku kogemusi vihkab
ja omaenda lõusta ümbrusele ihkab,
neid jäädvustagu selle valmi nukrad read.

1955

BÜROKRAAT JA MERI

«Miks see meri nõnda mühab?»
vihastas kord bürokraat.
«Ons seal täna mõni püha,
laintekonverents või laat?
Alles eile oli vaikne,
lained laisalt tõstsid pead.
Aga täna? Kahepaikselt
käitub meri, kurat teab!
Pole korda sellel alal,
pole kindlat graafikut.
Saab siis sigineda kala,
kui siin summ ja segadus?
Saavad laevad merel sõita,
saavad oma plaane täita,
kui siin terved lainteread
tegutsevad omapead?
Ons siis seda keegi näinud,
et kõik lained — ole lahke! —
kui neist iil on üle käinud,
põrutavad vastu rahne?
Kus on kord, ma küsin seda?
Kuhu jäänud distsipliin?
Pole aega mäletseda,
kord on vaja luua siin!
Luua graafik karm ja range:
vaikus, lainetus ja torm.
Juhend lainetele kange,
et nad teaksid, mis on kord!

1955

SAUN

Kallid kasukad,
pleekinud palitud,
vastselt valmind
ja kulunud kuued,
lipsud lihtsad
või vägagi valitud,
siid- ja sitssärgid
vanad ja uued,
kehvad kingad
ja säravad säärikud,
püksid, poest tulnud
või istmikult harvad —
kogu me väline
väärikus-vääritus
sauna riietekapis
on varnas.

Nõnda — atleetlikult
sirge ja rõhukas
või jälle kiivas
ja luine kui ogalik
või jälle kerkinud
saiana kõhukas
ruttab end rookima
kattetu kodanik.
Astub ta — asjalik,
harali varvastel,
numbri ja nuustiku
kaenlasse torgand,
siledail säärtel
või koguni karvastel —
paljas
kui porgand.

Kassa ees trügis veel
kobedam karakull
joppidest mööda end

järje ja korrata —
kappa oodates
tunneb ta: paraku
paljana piinlik on
vigurit korrata . . .
Alasti hõlpsasti
mõistatad mööda,
kes siin on kes —
oh, võid eksida hirmsasti:
vaatad — direktor!
Ent vahest on öövaht?!
Kuulatad — kingsepp!
Kuid äkki on kirjanik?!

Väike vend siingi vast
kõrvu veel lidutab,
kaaluka vats
pole kangusest vaba —
kuid demokraatlikult
silma ju vidutab
tähtsale nabale
tühine naba!

Pahiseb! Suliseb!
Uhh, kuis me uhame!
Dušš sajab seljale
suvise
vihmana . . .
Kuumeneb, kuumeneb —
rabistab rinnale
tuhande
magusalt tulise
rihmaga!

Nurka nüüd
vahulsui vahtivad nuustikud!
Lavale!
Eeh — küll need vihad on vihased!
Kergemaks, sirgemaks
lupjunud luustikud!
Nõtkemaks, nooremaks
lõtvunud lihased!

Leililõõsk
läbib kõik lõõrid
me kopsudes.
Ilmed on mõnust
muhedalt kurjad.
Auravad, rõõskavad
matsudes-ropsudes
viha all
punased turjad!

Küllalt! Nüüd aitab,
sest maha on uhtud
viimaks meist viimne kui
mustusemolekul.
Väljume — värsked
ja paikesed-puhtad
otsekui uuestisündinud
olekus.

Jaa —
aga riietusruumis ju nakkavad
taas meisse agarad
harjumuspisikud!
Rätsepaloogika
alusel hakkavad
tühistest irduma
tähtsamad isikud . . .

Mõni meist, puhkides
pükstesse pugedes,
hõivab
kolmele piisava pingi,
teine,
õlle eest
rublasid lugedes,
print-si-pi-aal-selt
kopikaid tingib.
Pealt on nad puhtad
ja punavad mõlemad —
seesmised seened
nii kergelt
ei koole:

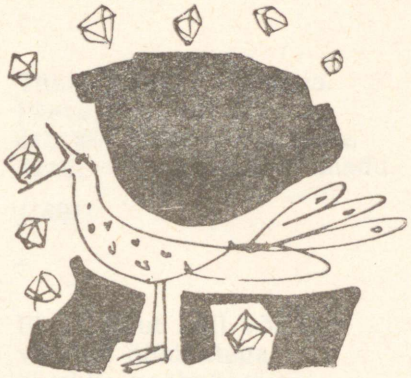
sõrmed said sirgemaks,
kuid veel on kõverad
küüned,
mis kisuvad
enese poole.

Ähkides mõnust,
nüüd nääkujad-paukujad
natuke aega
ehk viisakalt räägivad —
homme nad jälle on
allapoole — haukujad
ning nagu eilegi
ülespoole — määgijad . . .

Muidu, peab ütlema,
pole ju vigagi
rookida ennast
saunas.
Halb on, et toome säält
kõik oma igandid
koju kui
mustapesu pauna.

Pagana pihta —
novaatorid!
Seltsimehed
organisaatorid!
Vaat, kus oleks vast õnnistus —
leiutis tõeliselt eesmine:
selline saun, kus meid uhtaks
mitte ainult välisest sõnnikust,
vaid ka seesmisest
saastast
puhtaks!

1955

MÕTTETERI

*

Tühi jutt läks rändama.
Päeva algel oli ta
õrn kui seenevihma sadu,
õhtul — nagu lendav madu.

[1897]

*

Ei käblikut küll võrrelda
või iial ööbikutega,
ei uhke paabulinnuga;
tal siiski õigus elada.

*

Üks tunnikene tukkumist
toob eluks ajaks kukkumist.

*

See on sinu r i k k u s,
mis sind ära rikkus.

*

Konn tõsta kullast toolile —
ta hüppab jälle porisse.

*

Sääl, kus lõpeb mõte ära,
hakkab pääle sõnakära.

*

Kuis võid sa rahvast armasta',
kui rahva liikmeid põlgad sa?

*

Õpi elust enesest,
ta on tõsi igavest.

*

Mis sa külvad kevadel,
seda lõikad sügisel:
mis sa õpid noores eas,
seisab eluaeg sul peas.

*

Rikas sügis täidab salved,
toidab üle pikad talved:
noore-ea virkus, hool
aitab elus igal pool.

[1877—1899]

RAHVUSED

Armasta oma rahvust —
on magus hääl minu südamele,
armasta kõiki maailma rahvusi —
on mulle veel magusam:
tema tuleb õnnelikust tulevikust,
lõpetab vaenud, sõjad ja verevalamised.

[1877]

VESI

Vesi, mis ei voola,
sureb samblasse —
voolus aga ajab
kõntsa kaugele.

1882

KALJU

Ei juga jooksul vahutaks,
kui teed ei kalju takistaks.

1882

AINE JA KUJU

Aine on igavene, kuju üksi on muutlik.
Arvame aine maha, — aga mis on siis kuju?
On aga aine kõik, — miks ta ei ole siis kõik?

UURIJALE

Koer — sabaotsa püüab ta,
kuid kunagi kätte ei saa.
Üht ära näeb sest aga ometi:
et saba tal olemas tõesti.

29. jaanuar 1910

Kes suur ei saa olla, olgu väikegi.
Väike suur on narrusest narremgi.

30. jaanuar 1910

KAS TEAD, MIL OLED LAUSA PÕRGUS?

Kas tead, mil oled lausa põrgus?
Kui tõde muljutakse vale võrgus,
kui vaenlasel on langend mõtte kõrgus,
kui pole sõpra tähtsas ajajärgus,
kui hääteost aina pahandusi nõrgus —
siis: salgamata — oled lausa põrgus!

[1887]

*

Kui kullaorjus läilaks lääb,
siis vaimul jälle sõna jääb.

KUUB

Su kuub, see passib minule,
sa anna tema mulle!
«Siis külm teeb otsa minule. —»
Nonoh — sa mässad jälle!

*

Tõuk muudab värvi toidu järel, inimene enne:
tõuk — et ta toitu saanud on, inime — et saada.

*

Üks eesel leiab teise ära —
jah, eeslitelgi omapära.
Kas oleks ta siis eesel veel,
kui karu juurde kipuks meel?

*

Ära murra hommikul
õitsvat õrna lille,
kui ta kastepisaral
ärkab päikeselle.

RAHVALAULUD
Helise, helise, metsa! 7
Igav on olla iluta 14
Ilugeme, kui me võime 8
Ilu laul 10
Kannel 16
Kui ma olin väiksekene 167
Kui mina hakkan laulemaie 15
Lapse tänu 168
Laulikute soost 9
Ma istun muremäella 33
Mõisast pääsemine 35
Oleks minu olemine 36
Tuule tuba 34
Viha võtab vilja 346
Üks olin taimeke isalla 189
HENDRIK ADAMSON (1891—1946)
Kodule 53
Mulgimaale 186
ARTHUR ADSON (sünd. 1889)
Väiku sõsar vellega 200
AUGUST ALLE (1890—1952)
Eesti pastoraal 54
Kotka pojad 233
BETTI ALVER (sünd. 1906)
Helde andja 64
Karjane 65
Räägi tasa minuga 354
Suurest haardest 246
Vooruse võlu 389
HUGO ANGERVAKS (sünd. 1903)
Bürokraat ja meri 401
ALEKSANDER ANTSON (1899—1945)
Elu 234
Peenus 388
JOHANNES BARBARUS (1890—1946)
Lenin I 105
Luulevendlus 98
Pürgimus 114

NIKOLAI BATURIN (sünd. 1936)
Maa-alused järved 330
***«Tallihoone tiidakil tuulekojas...» 350
VLADIMIR BEEKMAN (sünd. 1929)
Esimene samm 249
Kaldajärsakul 152
Legend Tallinna kiviraiujast 250
JAAN BERGMANN (1856—1916)
Ustav Ülo 71
VILLEM BUK (1879—1941)
Siis 94
ANDRES EHIN (sünd. 1940)
Agu I 306
Agu II 306
Sügisene I 322
ERNST ENNO (1875—1934)
Kodu imelisem töö 179
Kojuigatsus 159
Need ei vaata tagasi! 232
Rändaja õhtulaul 335
Vaenelaps jaaniööl 174
Võiks otsast alata... 334
Õhtu kodutalus 180
FRIEDRICH ROBERT FAEHLMANN (1798—1850)
Hea ja paha 349
Piibujutt 331
Üks kui mõnigi teine 383
ADO GRENZSTEIN-PIIRIKIVI (1849—1916)
Mõtteteri 410
Võõrsil 158
ANNA HAAVA (1864—1957)
Ei saa mitte vaiki olla 215
Järv leegib eha paistel 137
Kohus 364
Kõik kallile 216
Meie 231
Oh kodumaa! 136
PAUL HAAVAOKS (sünd. 1924)
***«Kõik, mis ses päevas...» 194
LEHTE HAINSALU (sünd. 1938)
Maituli 363
Meelespea 273

MARIE HEIBERG (1890—1942)
***«Kuula: valgusest imelist juttu...» 79
Põhjavaim 138
ERNI HIIR (sünd. 1900)
Ruumi on ruumis küllalt! 123
CARL ROBERT JAKOBSON-LINNUTAJA (1841—1882)
Veel pole kadund kõik 75
HELVI JÜRISSON (sünd. 1928)
Mu süda on raske 275
AIRA KAAL (sünd. 1911)
Teesillutajad 115
AIN KAALEP (sünd. 1926)
Sõber, kui ehitad maja 370
JUTA KAIDLA (1923—1968)
Kaja 226
REINHOLD KAMSEN (1871—1952)
Murede maa 48
BERNARD KANGRO (sünd. 1910)
Võõramaa õhtu 162
KALJU KANGUR (sünd. 1925)
Meelespead 27
***«Ära kohta võõrast õnne...» 368
JAAN KAPLINSKI (sünd. 1941)
«Vercingetorix ütles...» 347
MANIVALD KESAMAA (sünd. 1921)
Eestimaa leib 151
Mausoleumi ees 108
LYDIA KOIDULA (1843—1886)
Eesti muld ja eesti süda 129
Emasüda 190
Igatsus 157
Jutt 155
Kodu 169
Miks sa nutad? 74
Mu isamaa on minu arm! 127
Sind surmani! 128
Teretus 130
Ööbik! 302
Üürikene 333
ILMI KOLLA (1933—1954)
Mind võeti komsomoli 259

Minu taat 195
Nukrad hetked 337
FELIX KOTTA (1910—1963)
Oktoobrile 112
FRIEDRICH REINHOLD KREUTZWALD (1803—1882)
«Aga ükskord algab aega . . .» 69
Priiusele 73
JAAN KROSS (sünd. 1920)
Saun 402
Traktaat riimitud ja riimita värsist 327
***«Väikemees hüüdis mind . . .» 341
OSKAR KRUUS (sünd. 1929)
Kohtupäev tuleb 379
FRIEDRICH KUHLBARS (1841—1924)
Mõtteteri 409
Suveõhtul 78
Õhtulaul 308
JAAN KÄRNER (1891—1958)
Kevad südames 241
Meie jõud 141
Mälestuslaul kodule 173
Tervitamine 122
Vabastuspoeem. 1. Sajandite viha 95
UNO LAHT (sünd. 1924)
Kuressaare lossi õuel 254
Linnupesa teraskiivris 269
Memmetütar suvitab 391
Võilillemäng 267
TÕNIS LEHTMETS (sünd. 1937)
Karjala kask 193
Täna 245
JAKOB LIIV (1859—1938)
Võitluses 80
JUHAN LIIV (1864—1913)
Emale 45
Hõlpsam on mägesid tõsta 345
Isamaale 175
Kui tume veel kauaks ka sinu maa 135
Laulikutele 22
Ma lillesideme võtaks 133
Must lagi on meie toal 44
Mõtteteri 413

Omakasu 43
Rukkivihud rehe all 178
Rändaja 176
Sügis 320
Sügislill 321
Ta lendab mesipuu poole 134
Tulen, tulen! 291
Üks suvepäev 307
Üks suu 192
Üle vee 213
JUHAN LILIENBACH (1870—1928)
Ajamuutused 92
Meie tahame elada 91
INGVAR LUHAÄÄR (sünd. 1945)
***«Kui nohinal salaja suitsu tehakse . . .» 360
VIIVI LUIK (sünd. 1946)
Hilissuvine 340
Naeratus 228
Võtke! 26
JAAN LÕO (1872—1939)
Kodu 181
EHA LÄTTEMÄE (sünd. 1922)
***«Kui ma ärkan . . .» 242
KERSTI MERILAAS (sünd. 1913)
Epitaaf 85
Kaaren 263
Mullakaevaja 252
Rannapääsuke 147
Sinilill 296
HELGI MULLER (sünd. 1932)
Kui minu tuppa ei kostaks 260
Mõtted 351
HELJO MÄND (sünd. 1926)
Lõoke 25
Puud kohisevad 339
Rohu laul 293
VASSILI MÕLDER-PROLETAARLANE (1878—1943)
Minu püüded 93
ELLEN NIIT (sünd. 1928)
Ma arvasin 367
Sillad 377
Tuleb! 295

MINNI NURME (sünd. 1917)
Laul päikesele 289
Põllulilled 29
RALF PARVE (sünd. 1919)
Sigalas 400
«Sõnad...» 364
Ummik 164
Võõras vaikus 279
KRISTJAN JAAK PETERSON (1801—1822)
Laulja 17
Karjaste laul 18
HANS PÖÖGELMANN (1875—1938)
Puid pillun küdevasse ahju... 90
ADOLF RAMMO (sünd. 1922)
Siis pole und 281
AIN RANNALEET (1903—1943)
Heitlused iseendaga X 336
Kaks sõna 105
MART RAUD (sünd. 1903)
Aruanne 386
Kukerpall 385
Lindude kevad 301
Maast ja rahvast 371
Relvile, rahvas! 97
Surematus 107
ADO REINVALD (1847—1922)
Mõtteteri 411
Pisarad 132
ANDRES RENNIT (1860—1936)
Kallis kotus 170
VILLEM RIDALA (1885—1942)
Kevade tunne 292
Noorusmaa 171
Talvine õhtu 323
RUDOLF RIMMEL (sünd. 1937)
Eikeegi ja Keegi 387
Laul maast, mida nimetan omaks 153
Revolutsiooniline 113
Vana lahingupaik 274
PAUL RUMMO (sünd. 1909)
Jaak ja taat 372
Vene naine 255

PAUL-EERIK RUMMO (sünd. 1942)
Ebasümmeetria ülistus 329
Hamleti laulud I 358
Ikka Liivist mõteldes 356
«Ma seisan mesilastaruna . . .» 244
Mõistmisest 355
Pilved 391
HANDO RUNNEL (sünd. 1938)
Laul vitsast 397
Laupäeva idüll 366
Meheleminek 396
Vaatan nüüd hauavilusse 209
LINDA RUUD (sünd. 1932)
Rõõm 257
AUGUST SANG (1914—1969)
Laul vastutusest 236
Tee 361
Tunnistused 398
Võileib suudlusega 235
JOHANNES SEMPER (1892—1970)
Jää kestma 143
Kuidas elaksid? 342
Sirgukesele 182
Suletud ait 352
MILVI SEPING (sünd. 1929)
Lilled 30
LY SEPPEL (sünd. 1943)
Kihnus I 28
ARVI SIIG (sünd. 1938)
Kiirabiauto 207
Obelisk 282
Punasel väljakul 110
JUHAN SMUUL (sünd. 1922)
Komnoore pilet 258
Mai tuli 300
Mälestusi isast 197
Rahu rahvastele! 284
Rannake 150
HARALD SUISLEPP (sünd. 1921)
***«Küll me oleme peened! . . .» 390
Metsatulekahju 312
Püsiv 395

GUSTAV SUITS (1883—1956)
Inspiratsioon 221
Jüripäevaöö unistus 70
Kerkokell 203
Kevade laul 83
Laul Eestist 51
Noored sepad 81
Noorte laul 82
Sügise laul 50
Valge käsi 219
Värisevate haabade all 160
Äike 317
Ühele lapsele 220
ALEKSANDER SUUMAN (sünd. 1927)
***«Mu emaemad õmblesid...» 21
***«Üle mu õue...» 243
VENDA SÕELSEPP (sünd. 1923)
Kadakas 310
KARL EDUARD SÖÖT (1862—1950)
Allik 309
Lillekesed, kummardage 202
Metsateel 218
Nõel 217
Näojume pimedas kahvatab 49
JUHAN SÜTISTE (1899—1945)
Arm 7, 16 224
Hommik sepikojas 238
Kevad tänaval 298
Maakera pöördub itta 116
Matus 57
Must vanker 59
Mõtted 343
Rüblik 61
Saunas 240
Tervitus teile, võidukad väed! 110
Vaevamägede mailt 55
28. XII 1929 184
HEITI TALVIK (1904—1947)
Ärkamine 297
JAKOB TAMM (1861—1907)
Kilin-kõlin 294

Mõtteteri 412
Odavad orjad 39
Orjakivi 37
MATS TRAAT (sünd. 1936)
Kartuli koorimine 365
Kojusõit 187
Naiivne laul 227
LEELO TUNGAL (sünd. 1947)
Mina sain alles täna seda teada! 277
MARIE UNDER (sünd. 1883)
Ema laul 191
Laululind 23
Lind poegadega 305
Rukkirääk 303
Suvine mälestus 1 222
Valge tund 161
DEBORA VAARANDI (sünd. 1916)
Eesti mullad 145
Kured 265
Laisad poisid 392
Laul männile 141
MUIA VEETAMM (sünd. 1907)
Rannapiiga laul 210
VELLY VEREV (sünd. 1927)
Öised mõtted 270
MIHKEL VESKE (1843—1890)
Isa sõnad 76
Isatalust lahkumine 172
Kodumaa 131
ENN VETEMAA (sünd. 1936)
***«Kui ma kord võtan . . .» 369
ARNO VIHALEMM (sünd. 1911)
Läbi öö 2 163
VALEERIA VILLANDI (sünd. 1924)
Meid ei olnud siis veel 86
HENRIK VISNAPUU (1890—1951)
Ema lill 205
Isa saapad, kaap ja kepp 206
Kümnes kiri Ingile 223
Nii kinni 140
Üle kodumäe 139

IGAV ON OLLA ILUTA

Rahvalaul. Helise, helise, metsa! 7
Rahvalaul. Ilugeme, kui me võime 8
Rahvalaul. Laulikute soost 9
Rahvalaul. Ilu laul 10
Rahvalaul. Igav on olla iluta 14
Rahvalaul. Kui mina hakkan laulemaie 15
Rahvalaul. Kannel 16
Kristjan Jaak Peterson. Laulja 17
Kristjan Jaak Peterson. Karjaste laul 18
Aleksander Suuman. ***«Mu emaemad õmblesid . . .» . . . 21
Juhan Liiv. Laulikutele 22
Marie Under. Laululind 23
Heljo Mänd. Lõoke 25
Viivi Luik. Võtke! 26
Kalju Kangur. Meelespead 27
Ly Seppel. Kihnus I 28
Minni Nurme. Põllulilled 29
Milvi Seping. Lilled 30

MULLUSED MURED

Rahvalaul. Ma istun muremäella 33
Rahvalaul. Tuule tuba 34
Rahvalaul. Mõisast pääsemine 35
Rahvalaul. Oleks minu olemine 36
Jakob Tamm. Orjakivi 37
Jakob Tamm. Odavad orjad 39
Juhan Liiv. Omakasu 43
Juhan Liiv. Must lagi on meie toal 44
Juhan Liiv. Emale 45
Reinhold Kamsen. Murede maa 48
Karl Eduard Sööt. Näojume pimedas kahvatab 49
Gustav Suits. Sügise laul 50
Gustav Suits. Laul Eestist 51
Hendrik Adamson. Kodule 53
August Alle. Eesti pastoraal 54
Juhan Sütiste. Vaevamägede mailt 55

Juhan Sütiste. Matus 57
Juhan Sütiste. Must vanker 59
Juhan Sütiste. Rüblik 61
Betti Alver. Helde andja 64
Betti Alver. Karjane 65

JÜRIÖÖ TULED

Friedrich Reinhold Kreutzwald. «Aga ükskord algab aega . . .» 69
Gustav Suits. Jüripäevaöö unistus 70
Jaan Bergmann. Ustav Ülo 71
Friedrich Reinhold Kreutzwald. Priiusele 73
Lydia Koidula. Miks sa nutad? 74
Carl Robert Jakobson-Linnutaja. Veel pole kadund kõik . . 75
Mihkel Veske. Isa sõnad 76
Friedrich Kuhlbars. Suveõhtul 78
Marie Heiberg. ***«Kuula: valgusest imelist juttu . . .» . . 79
Jakob Liiv. Võitluses 80
Gustav Suits. Noored sepad 81
Gustav Suits. Noorte laul 82
Gustav Suits. Kevade laul 83
Kersti Merilaas. Epitaaf 85
Valeeria Villandi. Meid ei olnud siis veel 86
Hans Pöögelmann. Puid pillun küdevasse ahju 90
Juhan Lilienbach. Meie tahame elada 91
Juhan Lilienbach. Ajamuutused 92
Vassili Mölder-Proletaarlane. Minu püüded 93
Villem Buk. Siis 94
Jaan Kärner. Vabastuspoeem. 1. Sajandite viha 95
Mart Raud. Relvile, rahvas! 97
Johannes Barbarus. Luulevendlus 98
Juhan Sütiste. Tervitus teile, võidukad väed! 100

PÖÖRIÖÖ HINGUS

Ain Rannaleet. Kaks sõna 105
Johannes Barbarus. Lenin I 106
Mart Raud. Surematus 107
Manivald Kesamaa. Mausoleumi ees 108
Arvi Siig. Punasel väljakul 110
Felix Kotta. Oktoobrile 112

Rudolf Rimmel. Revolutsiooniline 113
Johannes Barbarus. Pürgimus 114
Aira Kaal. Teesillutajad 115
Juhan Sütiste. Maakera pöördub itta 116
Jaan Kärner. Tervitamine 122
Erni Hiir. Ruumi on ruumis küllalt! 123

LAUL MAAST, MIDA NIMETAN OMAKS

Lydia Koidula. Mu isamaa on minu arm! 127
Lydia Koidula. Sind surmani! 128
Lydia Koidula. Eesti muld ja eesti süda 129
Lydia Koidula. Teretus 130
Mihkel Veske. Kodumaa 131
Ado Reinvald. Pisarad 132
Juhan Liiv. Ma lillesideme võtaks 133
Juhan Liiv. Ta lendab mesipuu poole 134
Juhan Liiv. Kui tume veel kauaks ka sinu maa 135
Anna Haava. Oh kodumaa! 136
Anna Haava. Järv leegib eha paistel 137
Marie Heiberg. Põhjavaim 138
Henrik Visnapuu. Üle kodumäe 139
Henrik Visnapuu. Nii kinni 140
Jaan Kärner. Meie jõud 141
Johannes Semper. Jää kestma 143
Debora Vaarandi. Laul männile 144
Debora Vaarandi. Eesti mullad 145
Kersti Merilaas. Rannapääsuke 147
Juhan Smuul. Rannake 150
Manivald Kesamaa. Eestimaa leib 151
Vladimir Beekman. Kaldajärsakul 152
Rudolf Rimmel. Laul maast, mida nimetan omaks 153
Lydia Koidula. Jutt 155
Lydia Koidula. Igatsus 157
Ado Grenzstein-Piirikivi. Võõrsil 158
Ernst Enno. Kojuigatsus 159
Gustav Suits. Värisevate haabade all 160
Marie Under. Valge tund 161
Bernard Kangro. Võõramaa õhtu 162
Arno Vihalemm. Läbi öö 2 163
Rait Parve. Ummik 164

Rahvalaul. Kui ma olin väiksekene 167
Rahvalaul. Lapse tänu 168
Lydia Koidula. Kodu 169
Andres Rennit. Kallis kotus 170
Villem Ridala. Noorusmaa 171
Mihkel Veske. Isatalust lahkumine 172
Jaan Kärner. Mälestuslaul kodule 173
Ernst Enno. Vaenelaps jaaniööl 174
Juhan Liiv. Isamaale 175
Juhan Liiv. Rändaja 176
Juhan Liiv. Rukkivihud rehe all 178
Ernst Enno. Kodu imelisem töö 179
Ernst Enno. Õhtu kodutalus 180
Jaan Lõo. Kodu 181
Johannes Semper. Sirgukesele 182
Juhan Sütiste. 28. XII 1929 184
Hendrik Adamson. Mulgimaale 186
Mats Traat. Kojusõit 187
Rahvalaul. Üks olin taimeke isalla 189
Lydia Koidula. Emasüda 190
Marie Under. Ema laul 191
Juhan Liiv. Üks suu 192
Tõnis Lehtmets. Karjala kask 193
Paul Haavaoks. ***«Kõik, mis ses päevas . . .» 194
Ilmi Kolla. Minu taat 195
Juhan Smuul. Mälestusi isast 197
Arthur Adson. Väiku sõsar vellega 200
Karl Eduard Sööt. Lillekesed, kummardage 202
Gustav Suits. Kerkokell 203
Henrik Visnapuu. Ema lill 205
Henrik Visnapuu. Isa saapad, kaap ja kepp 206
Arvi Siig. Kiirabiauto 207
Hando Runnel. Vaatan nüüd hauavilusse 209
Muia Veetamm. Rannapiiga laul 210

ARM

Juhan Liiv. Üle vee 213
Anna Haava. Ei saa mitte vaiki olla 215
Anna Haava. Kõik kallile 216

Karl Eduard Sööt. Nõel 217
Karl Eduard Sööt. Metsateel 218
Gustav Suits. Valge käsi 219
Gustav Suits. Ühele lapsele 220
Gustav Suits. Inspiratsioon 221
Marie Under. Suvine mälestus 1 222
Henrik Visnapuu. Kümnes kiri Ingile 223
Juhan Sütiste. Arm 7, 16 224
Juta Kaidla. Kaja 226
Mats Traat. Naiivne laul 227
Viivi Luik. Naeratus 228

SUUREST HAARDEST

Anna Haava. Meie 231
Ernst Enno. Need ei vaata tagasi! 232
August Alle. Kotka pojad 233
Aleksander Antson. Elu 234
August Sang. Võileib suudlusega 235
August Sang. Laul vastutusest 236
Juhan Sütiste. Hommik sepikojas 238
Juhan Sütiste. Saunas 240
Jaan Kärner. Kevad südames 241
Eha Lättemäe. ***«Kui ma ärkan . . .» 242
Aleksander Suuman. ***«Üle mu õue . . .» 243
Paul-Eerik Rummo. ***«Ma seisan mesilastaruna . . .» . . . 244
Tõnis Lehtmets. Täna 245
Betti Alver. Suurest haardest 246

MA LAULAN INIMESEST

Vladimir Beekman. Esimene samm 249
Vladimir Beekman. Legend Tallinna kiviraiujast 250
Kersti Merilaas. Mullakaevaja 252
Uno Laht. Kuressaare lossi õuel 254
Paul Rummo. Vene naine 255
Linda Ruud. Rõõm 257
Juhan Smuul. Komnoore pilet 258
Ilmi Kolla. Mind võeti komsomoli 259
Helgi Muller. Kui minu tuppa ei kostaks 260

RAHU RAHVASTELE

Kersti Merilaas. Kaaren 263
Debora Vaarandi. Kured 265
Uno Laht. Võilillemäng 267
Uno Laht. Linnupesa teraskiivris 269
Velly Verev. Üised mõtted 270
Lehte Hainsalu. Meelespea 273
Rudolf Rimmel. Vana lahingupaik 274
Helvi Jürisson. Mu süda on raske 275
Leelo Tungal. Mina sain alles täna seda teada! 277
Ralf Parve. Võõras vaikus 279
Adolf Rammo. Siis pole und 281
Arvi Siig. Obelisk 282
Juhan Smuul. Rahu rahvastele! 284

JÄLLE KUUSED KUMISEVAD

Minni Nurme. Laul päikesele 289
Juhan Liiv. Tulen, tulen! 291
Villem Ridala. Kevade tunne 292
Heljo Mänd. Rohu laul 293
Jakob Tamm. Kilin-kõlin 294
Ellen Niit. Tuleb! 295
Kersti Merilaas. Sinilill 296
Heiti Talvik. Ärkamine 297
Juhan Sütiste. Kevad tänaval 298
Juhan Smuul. Mai tuli 300
Mart Raud. Lindude kevad 301
Lydia Koidula. Ööbik! 302
Marie Under. Rukkirääk 303
Marie Under. Lind poegadega 305
Andres Ehin. Agu I 306
Andres Ehin. Agu II 306
Juhan Liiv. Üks suvepäev 307
Friedrich Kuhlbars. Õhtulaul 308
Karl Eduard Sööt. Allik 309
Venda Sõelsepp. Kadakas 310
Harald Suislepp. Metsatulekahju 312
Gustav Suits. Äike 317
Juhan Liiv. Sügis 320
Juhan Liiv. Sügislill 321
Andres Ehin. Sügisene I 322
Villem Ridala. Talvine õhtu 323

Jaan Kross. Traktaat riimitud ja riimita värsist 327
Paul-Eerik Rummo. Ebasümmeetria ülistus 329
Nikolai Baturin. Maa-alused järved 330
Friedrich Robert Faehlmann. Piibujutt 331
Lydia Koidula. Üürike 333
Ernst Enno. Võiks otsast alata 334
Ernst Enno. Rändaja õhtulaul 335
Ain Rannaleet. Heitlused iseendaga X 336
Ilmi Kolla. Nukrad hetked 337
Heljo Mänd. Puud kohisevad 339
Viivi Luik. Hilissuvine 340
Jaan Kross. ***«Väikemees hüüdis mind . . .» 341
Johannes Semper. Kuidas elaksid? 342
Juhan Sütiste. Mõtted 343
Juhan Liiv. Hõlpsam on mägesid tõsta 345
Rahvalaul. Viha võtab vilja 346
Jaan Kaplinski. «Vercingetorix ütles . . .» 347
Friedrich Robert Faehlmann. Hea ja paha 349
Nikolai Baturin. ***«Tallihoone tiidakil tuulekojas . . .» . . 350
Helgi Muller. Mõtted 351
Johannes Semper. Suletud ait 352
Betti Alver. Räägi tasa minuga 354
Paul-Eerik Rummo Mõistmisest 355
Paul-Eerik Rummo. Ikka Liivist mõteldes 356
Paul-Eerik Rummo. Hamleti laulud I 358
Ingvar Luhaäär. ***«Kui nohinal salaja suitsu tehakse . . .» . 360
August Sang. Tee 361
Lehte Hainsalu. Maituli 363
Rali Parve. «Sõnad . . .» 364
Mats Traat. Kartuli koorimine 365
Hando Runnel. Laupäeva idüll 366
Ellen Niit. Ma arvasin 367
Kalju Kangur. ***«Ära kohta võõrast õnne . . .» 368
Enn Vetemaa. ***«Kui ma kord võtan . . .» 369
Ain Kaalep. Sõber, kui ehitad maja 370
Mart Raud. Maast ja rahvast 371
Paul Rummo. Jaak ja taat 372
Ellen Niit. Sillad 377
Oskar Kruus. Kohtupäev tuleb 379

MUIGED

Friedrich Robert Faehlmann. Üks kui mõnigi teine . . . 383
Anna Haava. Kohus 384
Mart Raud. Kukerpall 385
Mart Raud. Aruanne 386
Rudolf Rimmel. Eikeegi ja Keegi 387
Aleksander Antson. Peenus 388
Betti Alver. Vooruse võlu 389
Harald Suislepp. ***«Küll me oleme peened!...» . . . 390
Uno Laht. Memmetütar suvitab 391
Debora Vaarandi. Laisad poisid 392
Paul-Eerik Rummo. Pilved 394
Harald Suislepp. Püsiv 395
Hando Runnel. Meheleminek 396
Hando Runnel. Laul vitsast 397
August Sang. Tunnistused 398
Ralf Parve. Sigalas 400
Hugo Angervaks. Bürokraat ja meri 401
Jaan Kross. Saun 402

MÕTTETERI

БЕСПОКОЙНАЯ МЫСЛЬ. Сборник эстонских стихотворений для средней школы. На эстонском языке. Оформление: А. Вендер. Издательство «Ээсти Раамат», Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja E. Priidel. Kunstiline toimetaja S. Liiva. Tehniline toimetaja R. Lillema. Korrektorid L. Golberg ja T. Kuusik. Laduda antud 30. I 1970. Trükkida antud 20. V 1970. Paber 54×84/16. Trükipaber nr. 1 — Ligatne Paberivabrik Läti NSV. Trükipoognaid 27. Tingtrükipoognaid 22,7. Arvestuspoognaid 14,15. Trükiarv 10 000. MB-03737. Tellimise nr. 1172. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk tän. 2. Hind rbl. 1.—

7—4—5

6—TL—4—70

A-
30764
77 621

Rbl. 1.—

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00397375 9